

655

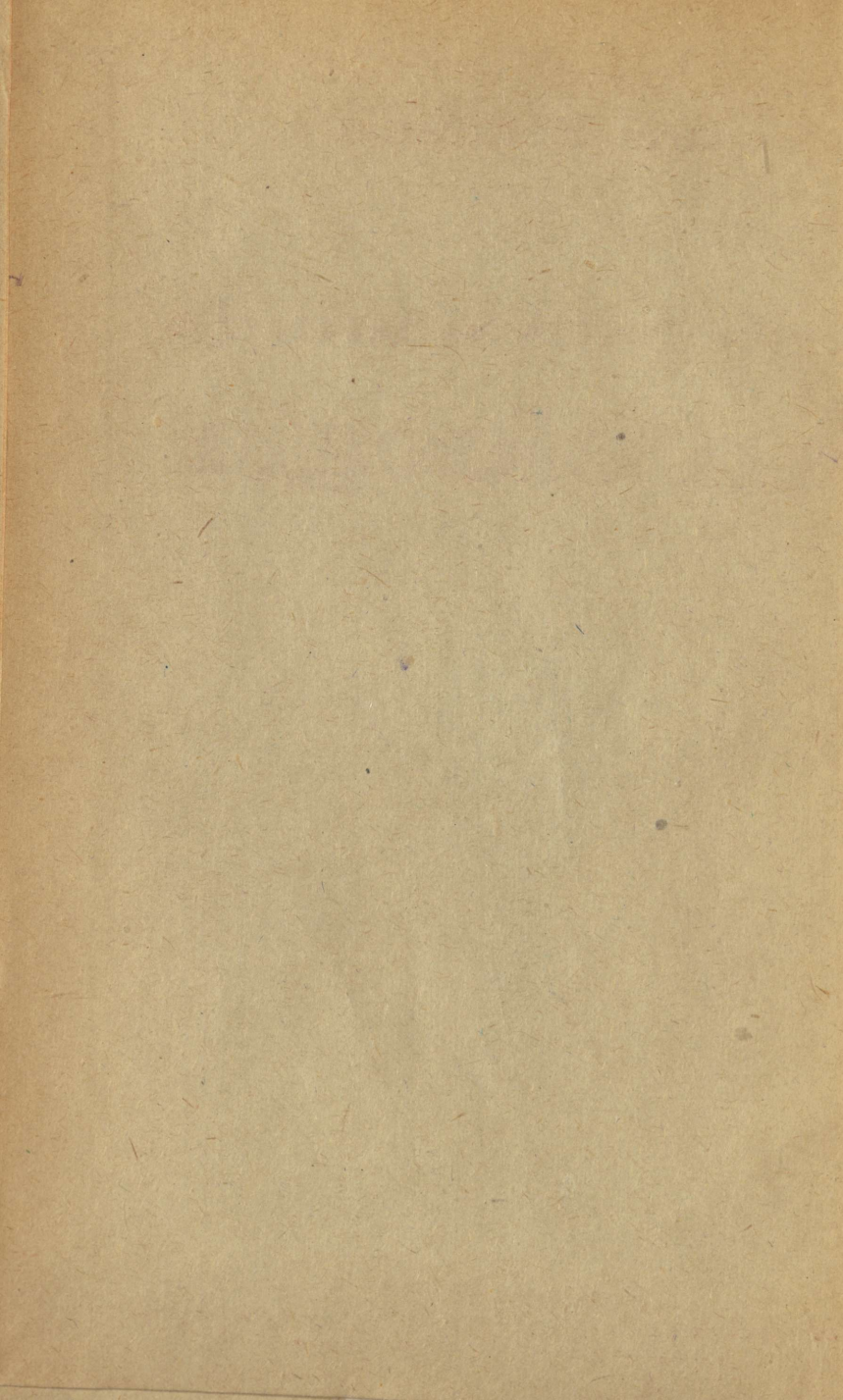
Karl Peterson

Eesti rahvalaulude
Antoloogia

Tallinnas 1918

Eestimaa Kooliõpetajate Vast. Abiandm. Seltsi
raamatukaupluse kirjastus

Karl Peterson.

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis

Eesti rahvalaulude Antoloogia.

Multa poemata tenuiter,
multa subiliter, multa
venuste, multa tenere, multa
dulciter, multa cum bile.

C. Plin. Lib. IV, XXVII.

Tallinnas 1918.

Eestimaa Kooliõpetajate Vast. Abiandm. Seltsi
raamatukaupluse kirjastus.

A_ 2733.

1134

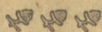
14566060

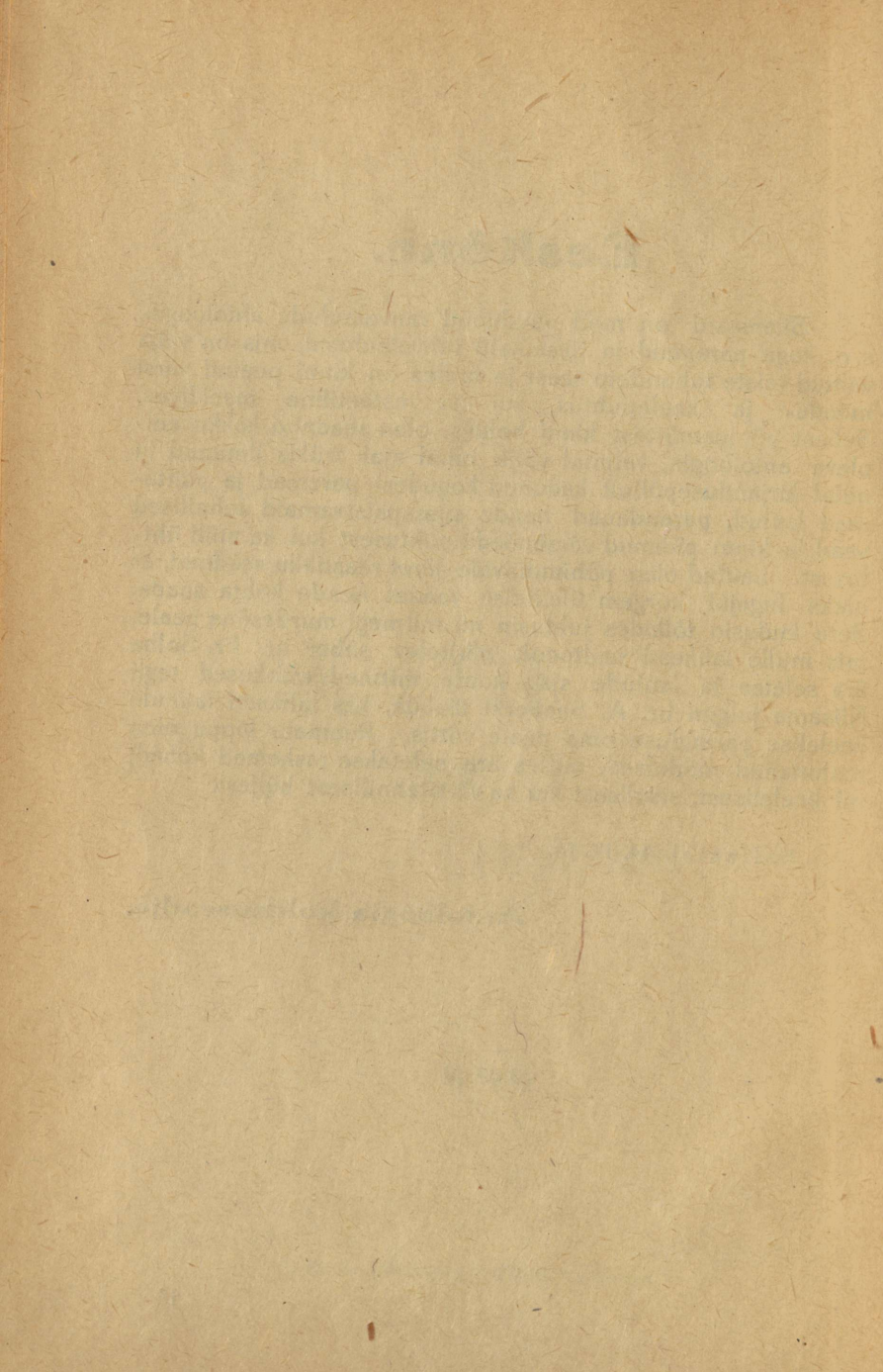
Eeskõne.

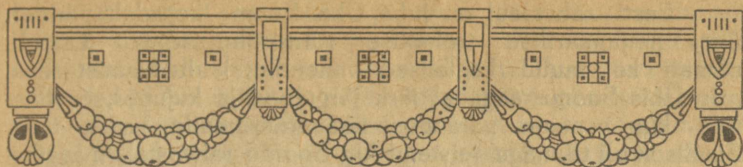
Siiamaani on meil puudunud rahvalaulude antoloogia, s. o. kogu paremaid ja ilusamaid rahvalaulusid, mis on välja valitud teiste tuhandete seast ja milles on kinni peetud värsi mõedu- ja keelepuhtus, kui ka esteetiline meeldivus. Sellest põhjusest kinni hoides, olen seadnud kokku eeloleva antoloogia, valinud välja omal ajal trüki ilmunud ja nüüd kirjandusepõllult kadunud kogudest paremad ja puhtamad laulud, parandanud nende silmapaistvamaid tehnilised vead ja kinni pidanud värsimõedu puhtusest kui ka stiili ühtlusest. Laulud olen põhimotiivide järel reastikku seadnud, et oleks lugejal kergem üleüldist vaadet nende kohta saada. Setu laulusid tõlkides juhtusin nii mitmeigi murdesõna peale, mis mulle lahkesti sealt poolt päritolev sõber hr. Fr. Solba ära seletas ja laulude sisu kohta mitmed märkused tegi. Niisama julgen hr. A. Saaberki tänada, kes lahkesti laulude keelilise paranduse oma peale võttis. Raamatu lõppu olen mahutanud märkused, milles ära seletakse raskemad kohad, nii keelelisest, sisulisest kui ka värsitehnilisest küljest.

Kallastel, 14. IX. 18.

Antoloogia kokkuseadja.

Sissejuhatus.

Eesti rahvalaul on olnud meile eestlastele siiaajani tundmata maa, on ka enam-vähem praegugi. Omal ajal, s. o. 19. aastasaja lõpul, kui romantiline vool Lääne-Euroopast end meile viskas ja kui meil nõndanimetatud rahvustunde ja rahvuseenemääramise tõus tärkas, hakkas tolleaegne intelligents rahvusliste ainete üle huvi tundma. Rida vaimustud tegelasi läksid rahva hulka korjama muinasajasse puutuvaid riismeid; Rosenplänter avaldas omas „Beiträge zur genaueren Kenntniss der Ehstnischen Sprache“ mõningad meie muinasajasse puutuvad palad; samasugused ilmusid ka ajakirjas „Inland“; Neus andis välja esimese Eesti rahvalaulu käsitleva raamatu „Ehstnische Volkslieder“; Neus ja Kreutzvald „Müthische und magische Lieder der Ehsten“; Kreutzvald kirjutas oma suurteose rahva kangelasest Kalevipojast; Hurt avaldas „Vana Kandli“ I ja II ja „Setukeste laulud“, Veske — Virumaalt korjatud „Eesti rahvalaulud“. Sellega jäi aga asi soiku. Ajad muutusid, ilmusid kõrgemad aated, millele anduti kirglikelt, sündis meie uuem ilukirjandus ja sellega ununes ka rahvalaul. Ja nüüd teame meie küll rohkem Vene ja Lääne-Euroopa rahvalaulu, rohkemgi Lääne-Euroopa modernismi kui oma lihast isaisade Eesti rahvalaulu.

Alles viimasel ajal, kus niimitmedki murrangud meie kultuur-elus aset on leidnud ja niimitmedki väljavaated selgitud, on jälle suurem huvi tõusnud rahvalaulu kui seesuguse vasta. Uurimised on selgitanud rahvalaulu vormi, nad on niivõrd süvenenud rahvalaulu, et me võime temas peaaegu orienteeritud olla.

Eesti rahvalaul on juba Ühis-Soome aegadelt päritud, ühes neljapaarilise trohüilise rütmirõhutusega. Ta oli, samuti ka muud keelelised vahendid, laulu kaunistusena, mis Ühis-Soome aegadel järk järgult välja kujunes, eestlastele kui vanaaja pärandus Läänemeremaile kaasa tuua. Sisuliselt oli ta, nagu teistelgi Alg-Soome rahvastel, maagilist sakraalset algupära, vaatamata selle peale, et pärast pealtulnud vastastikkuste laenude tõttu korda ei lähe vanemaid, kõige arkailisemaid aineid laulude sisulises põhjas kindlaks teha. Et Eesti-Soome rahvaluule vorm tõesti vanem on kui kõik, mis meile sisuliselt käepärast leidub, ja et see vorm kõigiti seesuguses kujus Ühis-Soome aegadest põlvneb, näitab tema suur tehniline aremus ja kindlus, kuju täius, tuse ja peen väljenduse viis. Selle väljatöötamise kallal on pidanud suured ajajooksud tegevad olema, on kõigiti palju aega nõutud, enne kui Ugri hõimkondade ja Volga Soomlastegi algelisest kaheksasilbilisest trohüilisest värsist algeliste algriimidega ja parallelsõnaga seesugune täius kätte saadi, missugusena Eesti-Soome värsitehnika rahvalaulus esineb. Sisuliselt ei olnud võõrasrahvaste, osalt ka germaanlaste, mõju laulu arenemise kohta väikene, samuti kui vaimne laen jumaluste ja mõistete alal, nagu see ju teaduslikult tõendatud on. Mis peale selle, selle kohta ei või midagi kindlat öelda. Missugune rahvalaul Soome-Eesti ühisajal on olnud, jääb meile siinemaani hämaruse varju. Sest need rahvalaulud, mis meil praegu käepärast, ei ole mitte nii vanast muinasajast, vaid palju hiljemast ajast, kui neis peaks üleüldse veel olema mingisuguseid muistseid elementa peale sõnalise ja mõne lihtsa tehnilise sarnasuse. Võib olla, et vähe-seid jäänuseid ja osasid sellest ehk alalegi on jäänud, kuid need on nõnda pärastpooliste ainetega üle korrustud, et uurija teravnägevuski suudab vaevalt nendeni tungida. Suurem osa seda voolavasisulist rahvaluulet on aja liivasse varisenud.

Kuna rahvaluule osalt ikka muinasjutuline on, pidi ta eneses sisaldama midagi selletaolist, mis kuulajate tähelepanemist jaksas kõita. On ju teada, et looduserahvas harilikult ikka rohkem sündmustikule andub ja selle avaldusest ei näi hoolivat. Kuid siiski pidi ju temalgi juba olema mingisugune, kuigi ebamäärane, tunne avaldusmoe kohta; isegi kõige lihtsamal peab tahtmine olema tarbekorral midagi suuremat, täielisemat püüda. Niimoodi peab siis rahva suusõnalisesti kunstis tahtmine olema soovitatavat avaldusmoodi leida. Vahe selle ju kunstilise avaldusmoe

vahel on ainult astmeline ja ripub ära isiku omadusest. Võis ta algluuletajal ka kõrgeastmeline olla, siis lihviti teda laulu suust suhu rändamisel lihvitud ja ta ilust võeti niipalju maha, kui palju edasiandja mõtte- ning luulering luuletaja omast alam oli. Nii käest kätte rännates kaotas ta muidugi mõista mõnel korral oma kõla ja peensuse, kuid mõnikord võis ta ka paraneda, rohkem suursugulisemaks saada. On see ju ka oletav, et meil omal ajal iseäraline laulikute seisus oli, kes ümber rännates mööda maad siin ja seal laulsid. Siiski asjaolu, mis meie rahvalaulu stereotüüpsusele ja ebamäärasusele rohkem mõedul kaasa aitas, oli meie ränk ajalooline minevik.

Eesti rahvalaulust sel kujul, kui ta meile on pärandud, võime kui keskaegsest luulest kõneleda, mitte aga kui muinasaegsest paganlisest luulest, peale mõnede väljavõtete. Viimane on aga täielikult oletatav: Ta võis umbes seesugune olla, kui ta praegu on Soome-Ugri hõimkonna metsikumate rahvaharude juures, s. o. heroillised laulud vägitegudest, võitlustest üksteise vahel, naiste röövimisest, sõjakäikudest, lõpuks ka jumalustest ja jumal-kangelastest, missuguste riisemetena on meil Kalevipoja ja ka Saaremaa Suure Tõllu lood. Suurem jagu temast on aga aegade varju raugenud, nagu selle oletatava luule vaimlised alused, mille esiti katoliku-kaegne usumood keskaegse ebausuga, ja hiljem luteriusuline, enam mõistuslik arusaamine elunähtustest, on ümber moondanud ja nägematuseni kinni katnud. Mis temas aga vanemat kui keskajast pärandud, on väline vorm; seegi on osalt juhusline ja rikutud pärapooliste, XIX ja XVIII aastasaja Lääne-Euroopa moodsete värsimõetudega.

Kaua ei näi aga meie keskaegse luule õitseaja põnevus kestnud. Katoliku tunde võimsus hakkas XIV aastasajal juba kahanema ja langusele alanema; XV aastasajal oli see täies hoos. Ei võinud siis meelekujutuse loov luuline tegevus rahva vaimus kaua enam edasi kesta. XVI aastasajal oli katoliku usk juba täies lagunemises. Selle languse magaduspunkti märgivad usupuhastuse tulekuajad XVI aastasajal, mille kestvusel kõik vana labastakse ja langetakse. Uut eluvõimsat ta midagi ei pakkunud, ja hämning kestab kogu XVI aastasaja. Vast XVII a. algul hakkavad uued alused sündima, rahva hingeline tasapind tõuseb, kuid siiski kestab hämning edasi kogu XVII, XVIII ja XIX aastasaja, kus rahvaluule on hinge vaakumas. Lagunemise protsessi kiirestab protestantismi tõus XVIII a. alates, pietismi näol. Mis esimene puritaanlik liikumine rahvalaulu

hävitamiseks teha ei jõudnud, tegid XVIII ja XIX aastasajal hennuudid, kes rahvalaulu kui lorilaulu (koeralaulu) tahtsid põhjani hävitada. Uus luuletõug, mis esmalt XVII a. kiriku piirkondades ja pärast ilmalikuna riimide ja mitmekesise rütmiga viirati, oli enam mõistuslik; ta polnud rahva enese hingest läinud, vaid võeraste isikute poolt, kes tundelaadi poolest rahvast kaugel eemal seisis. See oli konventsjoonalne, puine ja luine, kui kogu usupuhastuse aegne luule igalpool, kuid et protestantismi võimuleminemine alles XIX a. sündis, jäi rahvas ikkagi oma laulule, s. o. rahvalaulule truuks, nii moest läinud ja lagumas kui ta ka oli; ta oli siiski omasem kui kirikulaulud. Alles siis, kui XIX a. rahvas luuletajate kaudu uute lilleaedadega tutvust tegi, kus sentimentaalsest armastusest ja karjatüdrukutest kõneldi, leidis rahva meelekujutus uue vara, uue ala oma tunnetele — ja see andis surmava hoobi rahvalaulule. Selle viimase hoobi järel ei püsinud rahvalaul enam, sest ajast kadus ta rahva suust.

Mis aga rohkemgi kui olud rahvalaulu hävinemisele kaasa aitas, oli rahvalaulu eriline keel, lauseehitus ja värsside peen, kuid liig raske tehnika. Alg-Soome ajal oli meil enam-vähem ühtlane keel ühes teiste hõimkondadega ning ühissuguharudega, kuid alaliselt püsima jäädes Läänemeremaile ja end lahutades soomlastest, kes põhjapoolle edasi rändasid, sattus meie keel osalt Läti, osalt Germaani mõju alla ja hakkas arenema iseteed. Sellest tuligi, et meil ajajooksude tagajärjel oma enese keel välja kujunes, mis ikka ja ikka enam erines Alg-Soome keelest. Sellega võerdus ka enam-vähem rahvalaulu keel ja kui XIX aastasajal uus ja kergem meetod laululoomiseks rahvale anti, tõrjuti seega raskem, kuid väljenduse poolest siiski peenem ja suursugusem rahvalaul enam ja enam rahva mälestusest.

Mis rahvalaulu põhimotiividesse puutub, siis võib Jakob Hurti sõnu „Vana kandle“ I eeskõnes meele tuletada, et — „neid laule on lauldud rõõmus ja kurbuses, töö juures ja pidude pääl, tõe korral ja nalja heidul, kudas noored ja vanad, mehed ja naesed oma südame liigütusi, oma tuju ja tarkust ilmutanud. Nad on peegel meie esivanemate vaimu elust, sest vanad laulud on kõige täielisemad märguandjad ja sõnumetoojad inimeste sisimesest elust ennemuste, nende vaimu ja südame harimise järjest, nende keelest ja meelest.“ Ja tõesti, pole tegevusharu, mille üle pole loodud laulu, rõõmu ja kangelastega alates ja kurja kupja ja õnetu põlvega lõpetades. Siiski on kaeblikud, eleeegili-

sed laulud ülekaalus, see on seletatav tollaegse eestlase elukorraga. Arusaadav, et eestlase põli orjana kuigi roosiline polnud: eestpoolt tõukas teda ülekohus, takka kuri kubjas — nii aasta aasta järel, aastasada aastasaja järel; ei ole imeks panna, et eestlase iseloom muutus seega liig tõsiseks, liig kurvaks, peaaegu melankoolseks, pessimistlikeks. Ja peaaegu arusaamatuks jääb see asjaolu, kuidas võisid need elujõulised, ülistavad viisid alal püsida kesk täielist häämingut, pealegi õige suurel arvul.

Mis puutub rahvalaulu värsitehnilisesse külge, siis on ses asjas rajavad ja ülitähtsad reeglid tuntud. Meil Eestis on sel alal tänuväärilist põhjanevat tööd teinud Joh. Aavik, kes Kreutzwaldi Kalevipoega rahvalaulustab. Reeglid on järgmised.

§ 1. Nagu ju tähendud, on Eesti rahvalaulul neljapaarilise trohailise mõõduga salmik.

Kannel armas, kannel kallis,
Kannel kulla keeleline,
Avab hääle ärkamaie,
Lugusida lendamaie,
Laulusida lõõrimaie. (Kannel).

§ 2. Siiski on sellest ka erandid olemas.

1. Esimese trohailise värsijala asemel võib olla daktülus.

— ◡ — ◡ — ◡ — ◡
Oh seda heada häälekesta.

2. Sellesama asemel ka kaks pürrihiust.

◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡
Ühe panin kuuksi ta kumama.

3. Harukorral võib teise värsijala asemel daktülus olla.

— ◡ — ◡ — ◡ — ◡
Vihulast olen viidud virve.

4. Ehk ka kolmanda asemel.

— ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡
Nurgad nuttid, et olin noori.

Siia juure peab tähendatama, et sõna, mis pürrihiust sünnitab, peab olema lühike, nii kui — aga, olen, olin, tuli.

5. Ka kaks esimest värsijalga võivad daktülused olla.

— — — — —
Suur aga Jumal teab surma paika.

6. Viimane värsijalg peab alati trohäische olema. Muud erandid sest reeglist on lausa jämedad vead kui—

Ilutse südameken . . .

Risti tantsu tantsigem . . .

§ 3. Sõnarõhud ja värsirõhud ei lähe alati ühte; seda reeglit nimetakse sünkopeeritud värsside reegliks. Nii kui—

Kús on küllallá kodúgi,
Já hellál elú aséke,
Já marjál magádus páika,
Já taimél talú toáke.

See reegel on raskem ja keerulisem kui muud, ühes sellega ka reeglina ühendatud teisendid:

§ 4. 1) Pikk esimene sõnasilp ei tohi iialgi värsirõhuta seisukohas olla (pikk silp on, kui tas on kaksikvokaal, au, ao, ai, ei . . . ehk pikk vokaal aa, ee, ii . . . ehk kui talle järgneb k, p, t, või kahekordne konsonant — ll, mm . . . või kaksik-konsonant — lm, lp, pk . . .); ainult esimene värsijalg moodustab erandi sellest reeglist.

Nüüd ilús vilúlla véerda,
Kaunis láulda káste'ella,
Vilu veéretáb sõnúda.
Eí jõuáks hobú vedáda.
Hávi píka hámba'ásta.

Vigased on sellejärel niisugused värssid kui —

Veéretás õuná vedéje;
Péa tõuséb tuulé tormíle;
Kás kannáb kahté kabúda.

§ 5. 2) Lühikene esimene sõnasilp ei tohi värsijala rõhulises kohas olla (lühike on silp, millel lühike vokaal ehk millele järgneb üks konsonant, välja arvatud k, p, t, mis silbi pikaks teevad). Erand sellest reeglist on esimene värsijalg.

Víru náised veéretásid;
Kálik séd minúgi tápsid . . .

Näitused: Kés toob müldajé ölüta,
Haudaje hane osada.
Kalmuje kana muneda . . .

Vigased on muidugi siis niisugused värsid kui

Muiste leiti **kale**valas
Kange meeste **kas**usida.
Tedre **mun**ast tõusnud tütar.
Mis sai **vare**kse pojasta . . .

Vastolu aga sõnarõhu ja värsirõhu vahel paistab meile meieaegse salmimõõdu seisukohalt arusaamatuna, ebaloogilisena. Nii on ka Kreutjvaldi seisukoht olnud, pea kusa-gil pole ta sünkopeeritud värssa tarvitanud. Seega on ta aga oma suurteosele ränga hoobi andnud, tema Kalevipoja mõõdt on ainult „neljasilbiline allitereeriv trochäus toonilise rõhusüsteemiga“ (Aavik, Par. Kalevipoeg I, lhk. 6). Rahvalaul aga ilma sünkopeta iial läbi ei saa. Tõsi, selleta oleks rahvalaul liig ühetooniline, liig kuiv, liig labane; ta oleks ainult lõpmata sõnarõhuliste trochäuste tagumine — muud midagi. Sünkopeeritud värsid tõstavad aga meid mingisugusesse imelisse õhkkonda, nad kuulduvad kui vilede magus ja õrn puhumine kesk jämedaid pasuna passi põhitooni; ta pakub meile vaheldust ja puhkust, tal on omane suursugune ja pikantne peensus.

§ 6. Peale sünkope oleks nimetada veel alliteratsiooni ja parallelismi. Alliteratsioon seisab selles, et ühes ja sessamas värsis vähemalt kaks värsijalga ühe ja sellesama kaashäälikuga algavad.

Lustiliste laua taha; . . .
Rõõmsa rahva ridadesse; . . .
Tule, tule, tuulekene.

Harva tohib alliteratsioon puududa:

Et saaks häälta ärgitama;
Nutu ohku uinutama; . . .

Samahäälikuline alliteratsioon ei kordu harilikult järgnevates värssides.

§ 7. Parallelism kuuldub stiili alale ja seisab selles, et üht ja sedasama mõtet harilikult kahes, vahel aga rohkemgi värssides korratakse. Kordamine on tingitud üteluse kvantiteedist.

(Nüüd ilus vilulla veerda
 Kaunis laulda kasteella
 Armas hallella kõnelda.

(Vilu veeretab sõnuda,
 Kaste kannab häälekesta,
 Vilu viib sõnad viluje,
 Kaste hääle kaugeele,

Viru naiste veeretada,
 Harju naiste arvatada,
 Järva tütarde jagada.

Ehk veel :

(Kiigutajad, kukutajad,
 Hõbedased õõtsutajad,
 Vaski virve veeretajad,

(Äрге kurjast kiigutage,
 Öelaste õõtsutage,
 Vihased ei veeretage!

(Siin pole kurjad kiikumassa
 Öelad ei õõtsumassa
 Vihased ei veeremassa :

(Siin on kullad kiikumassa,
 Hõbedased õõtsumassa,
 Vaski virved veeremassa.

Selles laulus korratakse 4 mõtet 12 reas. Juhtub ka, kus üht mõtet 6—10 reas korratakse.

§ 8. Mis rahvalaulu reasse kui seesugusesse puutub, siis vähendakse igas rahvalaulu reas täielist mõtet, mitte aga mitmes. Nii on vigane.

Muiste leiti kalevalas
 Kange meeste kasusida.

§ 9. Mis rahvalaulu keelesse puutub, siis peab ütleva, et see praegusest pruugitavast keelest palju erineb, kõige rohkem lõppude asjus. Nii tarvitakse igas muutes ise iseäralist vana lõppu.

a) Nii on nimetava (nominatiivi) lõpp mitmekesine, ja oleneb omastava lõpust. Missuguse häälikuga omastav lõppeb, sellega peab ka nimetav lõppema, erand sest on -e-tüved, mille e muutub i-ks. Nii —

kurb — kurva — kurba,
 lind — linnu — lindu,
 loog — loo — loogu,
 ilus — ilusa — ilusa,
 suur — suure — suuri,
 tuul — tuule — tuuli,
 laps — lapse — lapsi j. n. e.

- b) Omastav on nagu praeguses keeleski.
- c) Sisseütleva (illatiiv) lõpp on je ehk ie. (Kui sõna täishealikuga lõpeb, pannakse je ette h, ütleb Aavik, see on aga küsitav.) Nii on küll —
 hoone — hoonehie, aga sülle — süleje.
- d) Seesütleva lõpp on ssa.
 talu — talus — talussa,
 sai — saias — saiaassa.
- e) Seestütleva lõpule on a alale jäänud.
 talu — talust — talusta.
- f) Alaleütleva lõpp on le ehk lle.
 talu — talule ehk talulle.
- g) Alalütlev — lõpu lla.
 talu — talulla.
- h) Alaltütleva lõpp on a.
 talu — talulta.
- i) Saava lõpp ei ole mitte ksa, mis vääranalooigiline, vaid ksi ehk kse. Ennemini aga ksi.
 talu — taluks — taluksi.
 Küll mina teaksin, mis mina teeksin;
 Paneks härrad härgadeksi,
 Prouad peale pulkadeksi,
 Paneks saksad sahkadeksi,
 Junkrud peale juttadeksi,
 Kiltrid taha kiilideksi,
 Kupjad peale kurgedeksi,
 Ise taha kündijaksi.
- k) Rajav on nagu praeguses keeles.

- l) Olev on nagu nüüdses keeles, kuid kõvas paines; nagu:
lapsena, kukkena jne.
- m) Kaasaütleva asemel tarvitakse alalütlevat **lla**.
talu — taluga — talulla.
Kurg oli kulla vankurilla,
Vares vaski vankurilla.
- n) Ilmaütleva lõpp on nagu nüüdses keeles.
- o) Ei tohi ka unustada partitivi, millel lõpp — **da**.
Vihm — vihmada.

§ 10. Peale selle on veel väga tähtsad liited (suffiksid)—ni, na, sa, si. Veske teatab, et veel tema ajal Virurannas neid lõppusid tarvitati.

Lõpp **ni** — minu oma.

Mine koju tüttareni . . .
Äigan ratta äärellani.

si — sinu oma.

Kesse hulgub uksilasi?

na — tema oma.

Hoidis kuue hõlmassana . . .
Hani nokib nokallana.

sa — tähendab ka tema oma.

§ 11. Neid reeglid tarvitakse ka tegusõnades, — nii on verbaalsubstantiivi sisseütlev (illatiiv) lõpuga — **ie**.

Kõndima — kõndimaie,
Ilustama — ilustamaie,
Ehitama — ehitamaie,
Laulma — laulamaie.

§ 12. Ka verbaalinessiivil on lõpp **ssa**.

Kasvades — kasvadesa,
Ehtides — ehtidessa,
Valmistamas — valmistamassa.

§ 13. Ka lühendatud lõppe tarvitakse rahvalaulus —
nii — **i**-line minevik.

Andsin — annin,
Kuulsin — kuulin,
Leidsin — leidin,
Kirjutasin — kirjutin.
Mina kuulin, vastu kostin.

Sellest ka viimase vormi muutmine — annin, annid,
anni, annime, annite, annid.

§ 14. Pääle selle **kse** lõpuline olevik.

Küsib — küsikse,
Elab — elakse.

Mõnes Veske üleskirjutud laulus ka Vanas Kandlis
on see lõpp ka — **ksi**.

Küsiksi, elaksi.

§ 15. Tehtaviku lõpp on **tie** — kui kõrvalrõhk —
ti silbil.

Leem mul leede lükatie,
Oaleem mul hukatie. . .

§ 16. Neljasilbiliste frekventatiivide infinitiiv mitte
alati — teleda — vaid **tella**.

Visa kätte veeretella.

§ 17. Potentsiaal omandab järgmise kuju:

Süda teaneb süüda palju.
Kas see lööneb valjust varta.

§ 18. Mis sõna järjestusse puutub, siis võib määrav
omadussõna nimisõnale järgneda —

Lepad sirge'ed sinavad. . .
Naine kaunis kasvatanud.

§ 19. Harukorral võib ka omastav määratavale järgneda.

Seep oli hääli vaese lapse.

§ 20. Lõpus võiks veel nimeta, et rahvalauludes on mitmus ikka — iline ja lühendud —

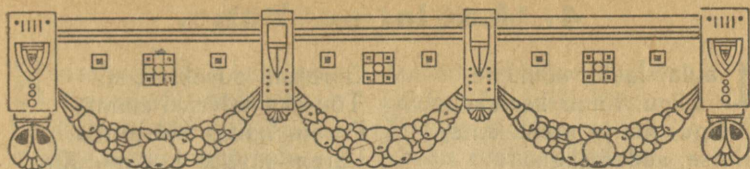
Luudest — luist,

Luudeni — luini j. n. e.

Nende reeglite abil loodi Eesti rahvalaulu. Nad on üliirasked nad on peenemalt väljatöötud, kui muudel rahvastel, neid võib võrrelda Ladina ja Greeka värsitehnikaga.

Laulud laulust enesest.

1. Leelukene, laulukene.

Leelukene, laulukene,
Kus sa olid, kui ma otsin?
Olid soossa soka alla;
Laanes laias lehe alla;
Seal sa sõid sitikaida,
Madalida maasikaida.

2. Laulu algupära.

Ei ole laulu maasta leitud,
Maasta leitud, puusta tehtud,
Laul on tulnud taeva'asta,
Püha pilvede vahelta.

3. Kannel.

Kannel armas, kannel kallis,
Kannel kulla keeleline,
Avab hääle ärkamaie,
Lugusida lendamaie,
Laulusida lõõrimaie.

Tule, tuuli tuulekene,
Vii minu kandli häälekene,
Rõõmsa rahva'a ridaje,
Lustiliste laua taha,
Kussa pulmi peetaneke,

Kussa lustil luisatakse,
Et saaks häältä ärgitama,
Et saaks südant sütitama!

Tule, tuuli tuulekene
Vii minu kandli häälekene
Leinaliste keske'ele,
Et saaks vaeva vaigistama,
Kurvastusta kustutama,
Leinamista lepitama,
Nutu ohku uiñutama!

4. Laula, suukene.

Laula, laula, suukene,
Liigu, linnu keelekene,
Mõlgu, marja meelekene,
Ilutse, südamekene!

Sureksin suveksi ära,
Tõuseks talveksi elama,
Parem hauas kui arulla,
Parem mullas kui murulla.

Vanagi saad vaita olla, —
Vait saad olla, vait elada,
Kui saad alla musta mulla,
Liiva, sirgeva, se'esse,
Valge laudade vahele,
Kena kirstu keske'ele!

Kes toob muldajae õluta,
Haudajae hane osada,
Liivajae sea lihada,
Kalmule kana muneda,
Kabelijae keedu kalja?

Mutt toob muldajae õluta,
Haudajae hane osada,
Liivajae sea lihada,
Kalmule kana muneda,
Kabelijae keedu kalja.

5. Kust saadi laul.

Nüüd ilus vilulla veerda,
Kaunis laulda kaste'ella,
Armas hallelle kõnelda.
Vilu veeretab sõnuda
Kaste kannab häälekesta,
Vilu viib sõnad viluje,
Kaste hääle kauge'ele,
Virusaiste veeretada,
Harju naiste arvatada,
Järva tütarde jagada.

Virusaiste veeretased,
Harju naiste arvatased,
Järva tüttared jagasid:
See p'ole tütar teinud tööda,
Ega vaene näinud vaeva,
Kana kangasta kudunud,
Virb ei lõnga veeretanud,
Armas lõnga hasveldanud;

See on seadinud sõnuda,
Lahutanud laulu laia,
Pannud kokku palve'eida.

Mina kuulin, vastu kostin:
Kas tahad, koha juhatan,
Koha arma annan teada,
Kus ma seadisin sõnuda,
Lahutasin laulu laia,
Panin kokku palve'eida:
Küla alla kündadessa,
Arulla äestadissa,
Nõmmel marju noppidessa,
Soossa loogu võttadessa;
Seal ma seadisin sõnuda,
Lahutasin laulusida,
Panin kokku palve'eida,
Heitin hellida sõnuda.

6. Laulu jõud.

K ui mina hakkam laulemaie, Laulemaie, laskemaie, Ei jõuaks hobu vedada, Musta ruuna muigutada.	Kui mina hakkam laulemaie, Laulemaie, laskemaie, Ei jõuaks hobu vedada, Lauku ruuna liigutada.
---	---

Kui mina hakkam laulemaie, Laulemaie laskemaie, Ei jõuaks hobu vedada, Kõrvi ruuna kõigutada.	Kui mina hakkam laulemaie, Laulemaie, laskemaie. Ei jõuaks hobu vedada, Lina aga lakka liigutada.
--	--

Kui mina hakkam laulemaie,
Laulemaie, laskemaie,
Ei jõuaks hobu vedada,
Vesi ei halli veeretada.

7. Laulu jõud.

K ui mina hakkam laulemaie, Laulemaie, laskemaie, Pisukene piiramaie, Väiksekene veeretama:	Ei mind jõua ohjad hoida, Ohjad hoida, kõied kõita, Pilved pikka ju pidada, Taevas laia talitseda!
---	---

Ütlen ümber teisipidi,
Varsti vana järje peale:
Ohjad hoidegu hobusid,
Kõied kõitku koormaid kinni,
Pilved pikki vihmi kinni,
Taevas aga laia lunda kinni.

8. Metsalugu.

H elise, helise, metsa, Kõlise, kõlise, kõrbe, Hüüa vastu, hiiekene, Laula vastu, laanekene, Minu hea hääle vastu, Ja minu kulla kurgu vastu, Lahedama laulu vastu.	Kuhu hääli kuuluneski, Sinna metsa murduneksi; Ise puud pinuje lähvad, Halud ristati ajavad, Süllad õue sünnitavad, Kuhjad õue kukutavad, Ilma noorita mehita, Teravata kirve'eta.
--	---

9. Laul.

Küla mul ütles: kuku, kuku,
 Küla lapsed: laula, laula!
 Kuda mina kukun kurba lindu,
 Ehk mis laulan leinalapsi?
 Mul pole kaasas suune sulge,
 Suune sulge, laulu lehte:
 Koju jäi mul suune sulge,
 Laua peale laululehte,
 Kirstu kappi keelekõlksu.

Noored poisid, hellad vennad,
 Pange ratsud raketesse,
 Hallid hõbe helmetesse,
 Sõõra silmad sõrmusisse,
 Kõrvid karu nahkadesse:
 Sõida ratsulla koduje,
 Aja küll halli alla õue;
 Too mull' kodunt suune sulge,
 Laua pealt too laululehte,
 Kirstu kapist keelekõlksu:
 Siis mina laulan linnu viisi,
 Teeksin hääлта tedre viisi,
 Pajataksin pardi viisi,
 A'an juttu hanede viisi.

10. Kandli laul.

T eel'la laulid tütarlapsed,	Mis sealt kasest tehtanekse?
Teel'la laulid, maal'la laulid,	Kasest kannelt raiutakse,
Küla alla laulid neiud.	Viulida vestetakse.
Ma laulin kiriku teella,	Kust vaid laudad kandelile?
Kirikussa, karjamaalla.	Lõhe suure lõugadesta,
Käliksed minugi tapsid,	Haugi pika hammastesta.
Suurella munakivilla,	Kust saad keeled kandelile?
Teravalla kirve'ella,	Juuksista said neiu noore,
Kus nad viisid neiu noore?	Karvusta kodukanase.
Viisid kulla marjasoose.	Ei olnud pilli peksijaida,
Mis sealta minusta kasvas?	Kandeli helistajaida.
Minust kasvas kallis kaske,	Minu hella vennakene,
Ülenes ilusa metsa.	Vii sa kannel kamberije,

Sea sāngi serva peale,	Kui need nuttid Viru piigad,
Peksa ise pöidelilla,	Haledasti Harju neiud,
Oska sõrme otsadella,	Minnessa isa kodusta,
Rapsi rauda kämbelilla!	Minnessa ema kodusta,
Nõnda hüüdis venna pilli,	Mehe koju minnesana,
Haledasti ainus kannel,	Kaasa koju käiessana.

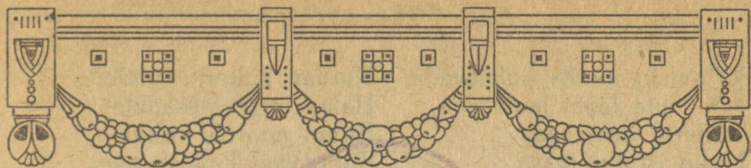
11. Suu laulab, süda muretseb.

Kes mind kuuleb laulamaie,
 Laulamaie, luulemaie,
 See ütleb ilul olema,
 Rõõmu päivi meid pidama,
 Lusti laulu laulamaie.
 Ma laulan läbi muredē,
 Läbi leinase südame,
 Läbi hoole hoogudella.
 Suu laulab, süda muretseb,
 Silmad vetta veeretella,
 Pale laseb laine'aida,
 Kulmud kulla tilkme'aida
 Süda teaneb süüda palju,
 Pale paksuda mureda,
 Rinnad hoolta raske'eda.

Oo, minu süda süsine,
 Või minu pale punane,
 Või minu meeli mustukene!
 Eks võind süttida põlema,
 Kui ma sinda sütitasin,
 Tunamullu hakatasin,
 Linasella riide'ella,
 Takusella kanga'alla,
 Villasella pehme'ella!
 Südames oli sütevakka,
 Pealael lõke laia,
 Põues oli tuli punane.

Rõõmu ja kurbtuse
laulud.

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis

12. Rõõmulaul.

I lugeme kui me võime, Kärage me kui me käime, Noored noorella ealla, Parajailla põlvedella! Ma ise ilu tegija, Alles rõõmu algajani, Ilu kannan kaasuksana,	Rõõmu rätte nurgassana, Naljalood narma'assa. Kuju jäävad meeled kurvad, Ahju ette naised vaigad, Tuimad tüttered tubaje. Ilu tõin enese kaasa, Nalja noore neiu kaasa.
---	---

13. Kiigel.

K iigutajad, kukutajad, Hõbedased õõtsutajad, Vaski virve veeretajad, Ärge kurjast kiigutage, Õelasti küll õõtsutage, Vihastesi veeretage! Siin pole kurjad kiikumassa, Õelad ei õõtsumassa, Vihased ei veeremassa: Siin on kullad kiikumassa, Õbedased õõtsumassa, Vaski virved veeremassa.	Kui ep lase, ei palugi; Küllap leppa lüpsab lehma, Küllap kuuske kurnab piima, Hea küll kaske saadab karja, Vaherpuu saadab vasikaid. Lähme õed õilumaie, Villapaelad veeremaie, Kastekõrred kõndimaie! Ei siin õilu meie õiled, Kõnni ei meie kastekõrred, Veere ei meie villapaelad, Õied õiluvad merella, Kaste kõrred kauge'ella, Villapaelad Viiburilla.
--	--

14. Kurbtus.

K uulsin muida kukkuvada,	Kurdan kullerkuppudele,
Muie lapsi laulavada,	Halan angervaksadele,
Tütterid ilutsevada,	Nutan noorele rohule :
Mulle istuksi igava,	Kolletavad kullerkupud,
Mulle astuksi haleda.	Hallitavad angervaksad,
Kellel istutan igava,	Rohi noori nõrgasteleb,
Kellel astutan haleda,	Minu kulla kurtadessa,
Kellel kurdan meeled kurvad?	Lapse noore nuttadessa.

15. Mure.

N eitsikesed, noorukesed!	Murekannid kaendelassa,
Muud istvad ilumäella,	Mureõied hõlma alla.
Ilupilli neil peossa,	Mullu jõin murekarika,
Ilulauda neil e'essa,	Tänavu joon teise täie,
Iluklaasid laua pealla,	Kolmat täita täidetakse,
Ilukarikad käessa,	Neljas luusib laua pealla,
Ilukannid kaendelassa,	Viies pilgub peekerista,
Iluõied hõlma alla.	Kuues kurnale säetud,
Ma istun muremäella,	Seitsmes liigub linnaksisse,
Murepilli mul peossa,	Kaheksamat kallatakse,
Murelauda mul e'essa,	Üheksamat ürjatakse
Mureklaasid laua pealla,	Kümnes künnil külvatakse.
Murekarikas käessa,	

16. Vaenelaps.

K ui tuli õnnis õhtukene,	Haava halli hõlma alla,
Viletsa videvikuke,	Lepa sirgeva süleje?
Kõik kullad koju lähevad,	Kask ei võta kaendelasse,
Kõik hellad oma eluje.	Haab ei halli hõlma alla,
Kuhu lähen mina isata,	Lepp ei sirgev ju süleje!
Kuhu lähen mina emata,	Kuhu võin minna, kuhu võin
Vanemata vaene lapsi,	jäada,
Ilma eideta kanake?	Kuhu pean pea panema,
Kivi juure, kännu juure,	Jalad alla ju ajama?
Puu juure, pedaka juure,	Alla minna allikaie?
Kase kalli kaendelasse,	Kole ju kaevuje karata,

Pime ju pilvije pugeda!
 Minu hella eidekene,
 Siruta sinista lõnga,
 Poeta punane paela,

Anna, armas, halli lõnga!
 Tõmba tütar taeva'asse!
 Seal mul hea elada!

17. Peretütar ja orjalaps.

Peretütar neitsikene,
 Tõused hommiku ülesse,
 Võtad astu aida teeda,
 Käia kelderi radada,
 Seal sa sööd sea lihada,
 Katsud seal kana munada,
 Siiski silmilt sinine,
 Siiski palged päevatanud,
 Kollased sul kulmu ääred!

Mina vaene orjalapsi,
 Tõusen hommiku ülesse,
 Lähen lehmi lüpsemaie,
 Sealt lähen karja saatemaie,
 Hobusida otsimaie.
 Söön siis putki põõsa'asta.
 Nopin maasta marjasida,
 Lakun vetta laine'esta,
 Siiski olen silmalla sinine,
 Siiski palge'ed punased.

18. Mitu halba alla ilma.

Mitu halba alla ilma,
 Päritumaid peale ilma?
 Viis on halba alla ilma:
 Päritumaid peale ilma.
 Üks on poega, kes isata,
 Teine tütar, kes emata,
 Kolmas halba orjakene,
 Neljas halba vaenelapsi,
 Viies vaene leskenaine,

Kus nutab poega isata,
 Sinna kaevu kaevatakse;
 Kus nutab tütar emata,
 Sinna uhkab allikake;
 Kus aga nutab orjakene,
 Sinna tehtaks tiigikene;
 Kus aga nutab vaenelapsi,
 Sinna jäänud järvekene;
 Kus aga nutab leskenaine,
 Sinna jookseb jõekene.

19. Oh seda endista eluda!..

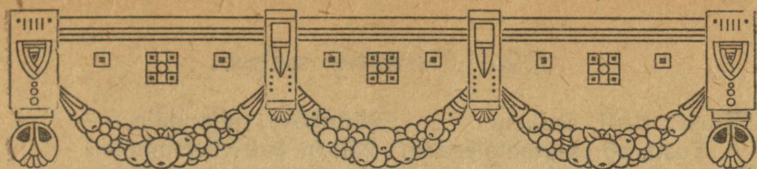
Oh seda endista eluda,
 Kallist kasvu põlvekesta,
 Kui ma kallis kasvenesin,
 Mari maasta tõusenesin,
 Angervaks üles ajasin!
 Kasvin kui kanep aiassa,
 Sirgun kui sibul salussa,
 Pikka putke puu vilulla.

Ei mind täidind eidel lüüa,
 Ei mind täidind taadil lüüa,
 Hellal vennal vemmeldada.
 Õlekõrs oli venna vemmal,
 Takukoonal taadi rooska,
 Villasalk oli eide vitsa.

Nüüd mind kopib koerapoissi,
 Näpib näljane sulane.
 Lepasta lehed lähevad,
 Kasesta lehed kaovad,
 Alanevad haabadesta,
 Taganevad tammedesta,
 Värisevad vahterasta;
 Käbi kukub kuuskedesta;
 Ei minu pidu parane,
 Ei minu elu ülene,
 Vähene ei vaevapäevad.

Töö ja orjused.

20. Talupoeg.

Talupoeg on tööle tarka,
Saks on tarka sundimaie;
Meie maa mehed madalad,
Kavalad atra kandemaie.
Suvel künnab suured väljad,
Talvel tapper kaendelassa
Otsib häida adrapuida,
Hästi häida äkkepuida;
Otsib häida odramaida,
Katsub häida kaeramaida,
Roowib häida rukkimaida.
Tegi siis rukkid kruusa peale,
Odrad välja orgudesse,
Linad välja liivakule,
Õunad alla õueaeda,
Tatrad taha tammikusse,
Keeduvilja keskel välja.

21. Kündja.

Oh minu häida härgasida, Karjudes künnivaole;
Parajaida paarisida! Vaske väänsid adra väädid,
Läksid mõurātes mäele, Tina tilksid härja sarved,
Karates kaevukünale, Kulda käänsid adra kured.

22. Seatapmine.

Tusti, tusti, seakene, Natukese neljandale, —
 Tusti, põrsas, toeta peada, Läksin kultu katsumaie:
 Elata oma pereda, Kas on veri ju vedela,
 Kasvata kaheksa poega, Kas on siga ju sileda,
 Tusti kuused kummargile, Kas on rasva raasukene,
 Laiad lepad längakile, Küünar pekki külje pealla?
 Kadakad kahele poole!

Panin sead süüda peale:
 Ostsin vaka otrasida,
 Teise vaka hernesida,
 Kolmanda talinisuda,
 Neljas vakka tatterida.

Tooge noad, noored poisid,
 Tulge siga tappamaie!
 Kutsin orja otsa lööma,
 Päevalise peada lööma.
 Ori ei oskand otsa lüüa,
 Päevaline peada lüüa:
 Lõi ta sea silma peale,
 Vana kuldi kulmu peale,
 Orikale otsa peale.

23. Sõõru, sõõru, lehmakene.

Sõõru, sõõru, lehmakene,
 Anna piima, lehmakene!
 Anna peasta, et oled päitsik,
 Anna luista, et oled mustik,
 Kinderkondist, et oled küüdik,
 Anna puusast, et oled punik.

Anna piima, lehmakene!
 Ei mina tõmba vaadi täita,
 Ei mina tõmba tõrre täita:
 Anna üks anuma täisi,
 Lase laia kapa täisi.

Tuli mul võõraida Virusta,
 Saksasida Saaremaalta.
 Võil nad tahvad võõrutada,
 Piimal paksul piinutada;
 Kana mul alles katkumata,
 Hani mul haljaks harida,
 Pardi praad weel panni pealla.

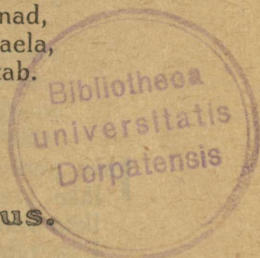

24. Käsikivil.

Kivikene hallikene!
 Eks sa võind meres mürada,
 Mere kalda'as kasuda, —
 Meri oleks sinda meelitanud,
 Mere kallas kasvatanud.

Kivikene hallikene!
 Eks sa võind meres mürada,
 Mere kalda'as kõrada,
 Enne kui toodi me tubaje,
 Kanti meie kamberisse,
 Meie neidiste vedada,
 Käekeste kakestada.

Kivikene hallikene!
 Nüüd sa rikud rinnaluida,
 Katki murrad kaelaluida.
 Nüüd minu käed kuluvad,
 Kivi riimi rikub rinnad,
 Kivi vitsa väänab kaela,
 Käsipuu käed kulutab.

25. Õpetus.

Neitsikene, keitsikene,
 Ole hoolas hommikulla,
 Vara enne valge'eda!
 Kui läed õueje toasta,
 Löö silmad sa sõelikuje,
 Otseti odava peale;
 Odavas on orja märki,
 Sõelikus minija märki.
 Ära sa kuule kuke häälta,
 Lõalinnu laulamista,
 Öölinnu hüüdamista!
 Vahest kukk varagi laulab,
 Vahest laulab valge'ella,

Mõne korra koidikulla,
 Korra koidiku eella.
 Neitsikene, keitsikene,
 Pühi tuba tuusimata,
 Too vesi vedelemata,
 Pane panged paukumata;
 Siis sinu hüüetaks hüvaksi,
 Hüva naise tütereeksi,
 Targa naise taimedeeksi —
 Hüva naine hüpatanud,
 Naine kaunis kasvatanud,
 Naine tark on tantsitanud.

26. Endiseaja mälestus.

K ae, velle, üks mälestus, Kust saan vanaje sõnumid? Kalevi kalda kalmu alla, Vanad päevad puhka'avad.	Kae velle, ma mälestan, Vana põlve poolest saadik, Jumal teab teise korra, Vägi vahtasest ajasta.
Lasen seegi, laulan seegi, Mis ehalla heideteli Kuuvalgel kuuluteli.	Kae, velle, mis sul ütlin: Kolm oli surma suve'ella: Üks oli kurja koolemine, Teine taudi tappemine, Kolmas vööra võttemine.
Oleks neid olnud teise võrra, Kolmella ju kogunuksi, Läeks siis laulu ladusasti, Küll siis saaksime sõnumid!	Vööras võttis meida orjaks, Sulgus sundija sulaseks, Käänis saksa käskjalaks.
Vaimud varjasid neid jälgi, Vagad varjud lapse'ida, Sõna sai suhuje sulutud, Ei anna sõnumi ohtu.	Vellekene, mis ma laulan? Laul on ikkeni haleda, Orja põlveke raseda!

27. Ori.

Ikka peab ori olema,
Ikka peab minu minema,
Ikka käima käskujalga.
Ehk tuleks tuline ilma,
Rahe raudane sajaksi,
Valaks vihma varda'asta,
Tuleks tulda taeva'asta:
Ei saa mina parata!

28. Orja laul.

Oh seda endista eluda,
Kaunist kasvu põlvekesta,
Mis oli enne küll minulla!
Sain siis süüa köögissagi,
Sala süüa saunassagi,

Nurmel süüa nurgassagi,
 Veel enam talutoassa!
 Nüüd on kurja saksa põlve,
 Vali vana herra põlve,
 Õela isanda põlve:
 Nüüd saan nutta nurgassagi,
 Küll saan nutta köögissagi,
 Haletseda ahju eessa,
 Sala nutta saunassagi,
 Veel enam talutoassa!

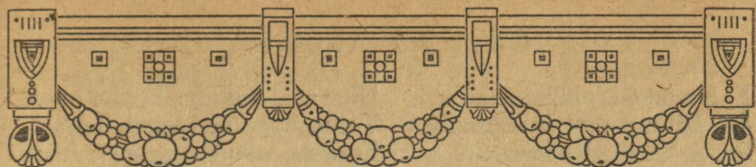

29. Teo-orja õhkamine.

Oi meie ilusa härra,
 Oi meie punane proua,
 Oi meie saleda saksa,
 Hõbenuppu noori herra,
 Kuldapitsi preilikene!
 Tõuske üles tooli peale,
 Saage üles saali peale,
 Tõuske valda vaatimaie,
 Kuidas valda vaevatakse,
 Kihelkonda kiusatakse,
 Pisikesi piinatakse,
 Rammetumaid raisatakse:
 Pihad peened peksetakse,
 Õlanukid nokitakse,
 Käevarred vaevatakse!
 Piilus keppi pihlakane,
 Tutjus keppi toomingane,
 Helkis keppi eiergane
 Minu peenta pihta mööda,
 Vaese käevarta mööda,
 Orjapoi si õlga mööda.

Armastus-, kosja- ja
pulmalaulud.

30. Vana armastuslaul.

Jörru, Jörru — jooks ma tullen!
Erra tulle, ellaken!
Micks ep ella eile tulnud?
Eile olin, ella, üksinesse,
Nüht ollen virbi viiekesse.
Tulle homme homikulla,
Sies ollen jelle üksinesse.
Karkotella kaste ella,
Siuka sittika villula!
Sies ollen valmis vainijule
Kaunist karja satemalle.

31. Armastus.

T ütarlapsed, linnukesed, Oakaunad kaunikesed, Haavaurvad hallikesed, Ärge, kullad, kurvastage, Hellad, meelta heitelege, Kuulates minu sõnuda, Lapse hulluda sõnuda. Enam on sirgul silmavetta, Pärdil palgessa punada: Minu silmast veereb verda, Minu palge kahvatanud! Las aga talve targu minna, Küllap kalluksi kevade, Küllap sulaksi suvele!	Saavad jõed jooksemaie, Hallikad harunemaie, Õied tupesta tungimaie, Linnud ladvus laulemaie! Küll siis jõgi jõuab sinna, Kus mu kaasa kasvamassa; Hallik selge sõuab sinna, Kust mu peiuke pärilta. Õie ilu hiilgab sinna, Kus mu kallis karja saadab; Linnu laulu langeb sinna, Kus mu poissi põldu künnab: Sealt ta sõuab sügisella, Kosjaviinaga Viruje.
--	---

32. Armastus.

L ähme, õed, käime, kullad,	Üks seal kukub : koole, hoole !
Lähme õed hulkumaie,	Teine kukub : leina, leina !
Pead käharad karjumaie,	Kolmas kukub : armu kaenla !
Huljuma õed ilusad,	Mis seal kukub koole, hoole,
Pead käharad kauge'ele !	See ma koolele kihutan ;
Kodasmäel on suuri kuuski,	Mis seal kukub : leina, leina,
Levalas on lepad laiad,	See ma läkitan lesele ;
Tamm on Tarvastemäella.	Mis seal kukub : armu kaenla :
Kolm seal kukub käokesta,	See ma endale ehitan,
Laulab kolmi linnukesta.	Seda kaasaks kasvatelen !

33. Lootja neiu.

Kulla kägu, kuku, kuku,
 Hõbenokka, tõsta healta,
 Tähepiiga pillisuuga,
 Kena linnukeele kandja !
 Käharpäaga kurb on kägu,
 Hõbenokka seisab norgus,
 Tähepiigal taevas pilves !
 Pole mul armu andijada,
 Pole mul kallist kattajada ;
 Varjuta on vaene lapsi,
 Iluta isata piiga !
 Noored mehed, hellad vennad,
 Pange raudjad rakke'esse,
 Kõrvid karunahkadesse !
 Minge virgasti Virusse,
 Laske kiirest Lääne'esse,
 A'age hallil Harjumaale :
 Tooge mulle teinepoolne !

34. Neiu unenägu.

M agasin muru mäella,	Kuuski oli koja kohalla,
Sinilillede seassa,	Haav oli aida ukse eessa,
Valge lillede vahella,	Kask oli kaevu rajalla,
Kullerkupu keske'ella.	Tamm oli tare ukse eessa,
Nägin und' magadessagi, —	Lepp oli linna uulitsalla.

Tõusin hommiku ülesse:	Mis sest unest, tütar noori,
Emakene, memmekene,	Mis sest unest mõistatada?
Mõista mu unenäoke, —	Kuusesta sul kosjalasi,
Kuusk oli koja kohalla,	Tammesta sul tantsimista,
Haav oli armas aida teella,	Haavasta sul armukesta,
Lepp oli linna uulitsalla,	Lepasta sul leinamista,
Tamm oli tare ukse eessa.	Kasesta sul karjumista.

35. Neiu kurbtus.

S eni heinamaa ilusa,	Kuni marjad noppimata:
Kuni heina niitemata;	Seni neidu neitsikene,
Seni kaare kaunikene,	Kuni poisi puutumata,
Kuni loõgu võttemata;	Käsi kallis katsumata,
Seni marjamaa punane,	Suu juures suiskumata!

36. Õpetus noortele.

Vennakene, vennikene,
 Kui lähed naista võttemaie,
 Pürjekesta püüdemaie,
 Ära otsi uhke'eida,
 Ära vahi valge'eida:
 Võta vallast vaenelapsi,
 Otsast orja järgemine!
 Ilu ei pannakse padaje,
 Ega valgust vaagenasse:
 Töö aga pannakse padaje,
 Kätevaeva vaagenasse.

37. Ära püüa pühäl naist.

M inu hella vennikene,	Kanad kallilla ajalla.
Ära püüa pühalla naista,	Sihi naine sirbiltana,
Katsu kallilla ajalla:	Katsu heina kaareltana,
Kõik pürjed pühäl ilusad,	Vahi naine vardaltana!

Kui läheb kallis kaare peale,	Kui näed särki seadamaie,
Siis sina karga katsumaie,	Siis sina karga katsumaie,
Kas on kaari kaunikene ;	Kas on särki hästi säetud,
Kui läheb lindu lõikusmaale,	Õlalapid õiti pandud ;
Siis sina viisa vihkudesta	Kui näed sukkada tegema,
Kas on vihud viisakamad ;	Siis sina karga katsumaie,
Kui näed rehte peksamaie,	Kuis ta sukka kiskumaie,
Siis sina karga katsumaie,	Kas on sukka sääre mööda,
Kas ta lööneb valjust varta ;	Vikkelid ligi lihada.
Kui näed kangasta kuduma,	Siis mine kiusta kiskumaie,
Siis sina karga katsumaie,	Kas on kirjad kinnastessa,
Kas on kangas kaunikene ;	Kirjad kinda varressana.

38. Kust tuleb naist võtta.

Ära mina otsin hoostehoovid,
 Ära mina katsin karjalaudad,
 Astin need aiad heledad,
 Kõnnin need kojad kõledad.
 Läksin Tallinna turule,
 Leidsin haavatud hobuse,
 Särjesapi saanikese,
 Seest see siidineitsikese.
 Istusin isegi sisse,
 Hakkasin koju tulema,
 Otse küll üle oraste,
 Põigi üle peenderate.
 Siis sain mina koduje,
 Puhusin tule tubaje,
 Annin tooli naise alla,
 Pannin padja tooli peale.
 Hakkan siis eite hüüdemaie,
 Hakkan taati hüüdemaie,
 Kahte õde karjumaie :
 „Tõuse eite, tõuse taati,
 Tõuske need õed madalad :
 Toas on tulepuhuja,
 Viisak leivaveeretaja,
 Kena lõngade kedraja.
 Seob need sinised lõngad,
 Punub need punased paelad,

Koob aga kulla karvalised!
 Hakkas eite ütlemäie,
 Hakkas taati taplemäie,
 Õed kaks kõnelemäie:
 „Minu hella vennakene!
 Kus sinu sinised sukad,
 Kus sinu punased paelad,
 Kus su vöö viiruline,
 Särki särjesapiline?
 Vii naine puie vilule,
 Keera kuuse keske'ele,
 Ei see sõge sõtku leiba,
 Ega petis peksa rehte:
 Linnas naised on libedad,
 Mõisas nad mõnesugused, —
 Talunaine üksi tarka.

39. Julge vastus.

<p>Läksin metsa kõndimaie, Pühapäeva hommikulla, Argipäeva õhta'alla. Tuli vastu neiu troppi, Käokesi kaks karja: Käed valged, käised valged, Pead valged, pärjad punased! Mina neiu'lt küsima: „Kas on neidu kaubaneidu?“ Tema kuulis, kohe kostis: „Oled sa hullu, noori meesi? Ei neidu teella müüda, Kaupa ei tehta kauge'ella, Kaupa teeb isa kodune, Kaupa teeb ema kodune, Neiu kaupa kamberissa. Uulitsalla hooste kaupa, Värava suus varsa kaupa, Sõnikulla sõnni kaupa, Turulla tubaka kaupa; Neiu kaupa kamberissa, Neiu kihla kelderissa,</p>	<p>Õllepüta otsa'assa, Viinavaatide vahella. Neidu kuulda kruusidella, Viia viina toopidella, Neidu saada saiadella. Teadke, teadke neiu'hinda, Teadke kallid, käohinda: — Sada salveda nisuda Tuhat pütti püügelida, Vakka Taani taalerida. Isa peab ilu nägema, Ema peab ilu nägema, Ema käest saab õnnistusta, Paremida palve'eida, Enam hellaida sõnuda. Oled sa hullu, noori meesi, Oled sa hullu wõi rumala? Neid ep püüta püssillagi, Ega võeta võrgullagi; Kala võetak võrgullagi, Lindu püütaks püssillagi.</p>
---	--

40. Kosja aeg. (Külmalaul).

Nüüd hakkab vilu vihama, Kui saab kood koduje,
 Hakkab halla haugutama, Vihud räästaste viluje,
 Kaste külma kärgatama, Hakid aia känanguie:
 Lumi loopima sõnuda. Siis on aega hallal käia,
 Nüüd pole aega hallal käia, Ja luba lumel sadada,
 Ei luba lumel sadada, Kohus käia kurjal ilmal,
 Kohus pole käia kurjal ilmal, Määr on käia märjal ilmal:—
 Määr pole käia märjal ilmal! Siis on kohus kosilastel,
 Pärast Marti päeva kaksi, Määr on käia märsimeestel.

41. Kosjade tulek.

Senip põli põlvekene,
 Kasupõli kaunikene,
 Elupõlv ilusakene,
 Seni kui hilpan ilma vööta,
 Kargan ilma kapukita.

Kui hakkab kandma kapukida,
 Hakkab seadma säärisida,
 Vööda vööle kinnitama, —
 Pandi vaht värati peale,
 Teine nurme nurga peale,
 Kolmas valla veere peale.
 Vaibus see väravasambas,
 Uinus nurme nurgavahti,
 Väsis välja veerevahti.

Olin neitsi ergukene,
 Olin erku, käisin kähku,
 Läksin kaevult vetta tooma, —
 Kuulsin kuljuste kulinat,
 Vaski valjaste valinat,
 Hõbe helmete helinat,
 Tinapäitsete tilinat.
 Jooksin tuppa ütlemaie:
 Emakene, memmekene!
 Kosjad kuulukse tulevat:
 Ajad kallid kaldunevad.

42. Kaval Kosilane.

- Oh teie hullud noored mehed, —Neid läks Virult vetta tooma,
 Näevad neidu kasvamaie, —Hõbe õlpmes õlalla,
 Sini sääri sirgumaie, —Hõbe ämbrid õlpemessa,
 Tina pihta paisumaie: —Hõbe vitsad ämberissa.
- Võtavad hoielda hobusid, Mina siis mõistin, kohe kostin:
 Võtavad sööta sälgusida, „Kas on luba järel sõita,
 Ilma isa teademata, „Täkuga järel jaluda?
 Ilma ema teademata, —Kui sul viied viina toobid,
 Varjult sööta, varjult joota, —Kahed, kolmed õlle kannud,
 Vetta varjulta vedada. —Siis on luba järgi sõita,
 —Täkuga järel jaluda.
- Akkenasta andis kaerad, Sõitsin siis virgasti Viruje,
 Läbi pilu pistis heinad, Sõitsin siis kärmest kosja teeda,
 Läbi lae laskis roka. Kosja teeda, kulla teeda.
 Ette need heinad ilusad, „Neiukene, noorekene,
 Ette need kaerad kaharad, „Valge peaga piigakene,
 Ette rokad roosilised. „Anna mu hoole juua,
 „Anna mustal muigutada,
 „Anna hallil haisutada,
 „Kimlil keelta kustutada.
 „Ma olen vaene teedekäija,
 „Teedekäija, maademarsija,
 „Saksa asjadeajaja,
 „Viie raamatuvedaja.
- Sai see täkk siis täide söönud, Neid aga mõistis, kohe kostis:
 Täide söönud, täide joonud, —Oh sina petis peiukene,
 Panin täku täide raudu, Kavalik sa kaasakene,
 Hõbe leieda peale, Valelik sa vennakene!
 Panin täku saani ette, Sa pole vaene teedekäija,
 Teki panin saani peale, Teedekäija, maademarsija,
 Teise teki täku peale, „Saksa asjadeajaja,
 Sõitsin neidiste kodusse, Viie raamatuvedaja:
 Ajasin äia ukse ette, Sa oled kange kosjalane,
 Aisad ämma akkenisse; Kosjakindad sul käessa,
 Teretan äia isaksi, Kosjakiri kinnastessa,
 Teretan ämma emaksi: Kosjapiitsuke peossa.
 „Tere, äia, kallis ämma,
 „Kas on neidused kodussa,
 „Kas on maimuksed majassa?
- Äi siis mõistis, ämm siis kostis:
 —Ei ole neidused kodussa,
 —Ei ole maimuksed majassa,
 —Ei ole taimeksed talussa.

43. Seletus.

Neitsikene, noorukene,
 Kirju pihta peenikene!
 Miks sa tõrgud mulle tulles?
 Kolm on õnne õuessagi:
 Löötsa löõritab pajassa,
 Kivi jahvatab kojassa,
 Härjad vaaruvad vaolla!
 Löötsa löõritab rahada,
 Kivi jahvatab jahuda,
 Härjad vaaruvad üvada.

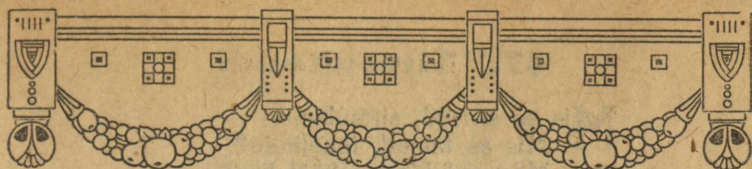
44. Pulmalaul.

Oh seda elu ja õnne,
 Oh seda pidu ja põlve,
 Oh seda lusti ja rõõmu!
 Sul on need ilusad silmad,
 Mul on veel haledam süda.
 Suud, käed tahan sul anda,
 Käe peal tahan sind kanda!
 Sinisukka meistrimehe poega,
 Punapärga talumehe tütar,
 Neist saab viimaks üks paar!
 Ilust pulma, pilli ja tantsu,
 See kõige rõõmsam see elu!

Mitmesugused
lüürilised laulud.

45. Ema hool.

Millal maksan memme vaeva,
Hea ema piima vaeva,
Kahel käel kandemise?
Oh minu hella eidekene!
Kuidas mind sa kasvatasid,
Kasvatasid, kallistasid,
Üles tõstsid, hüpatasid,
Maha panid, mängitasid,
Suu juures suisutasid,
Kahel käel kiigutasid!
Viisid põlled põllu peale,
Panid parmaste vahele,
Sületäide keske'ele,
Et ei tuleks tuuli peale,
Ei sajaks sadu rumala,
Ega veereks vihma hoogu!

46. Kulla kodu.

Kus on kullalla kodugi,
Ja hellal eluaseke,
Ja marjal majaduspaika,
Ja taimel talutoake?
Seal on kullalla kodugi,
Ja hellal eluaseke,
Ja marjal magaduspaika,
Ja taimel talutoake:

Kus need kuused kumavad,
Lepad, sirge'ed sinavad,
Haavad noored haljendavad,
Kased valge'ed kajavad.
Seal on kullalla kodugi,
Ja hellal eluaseke,
Ja marjal magaduspaika,
Ja taimel talutoake.

47. Sirtsukene.

Mis sa sirised, sirtsukene,
 Mis sa leinad, lehelindu?
 Miks sul härdas häälekene,
 Miks sul kurba keelekene?
 Eks veel lepad lehtedella,
 Eks veel kased kätte'ella,
 Murul rohtu roheline?

Sirtsu kuulis, sirtsu kostis,
 Sirtsu vastu mul sirises:
 „Pea tuleb porine pinda,
 Tõstab tormi tuulekene.
 Kured toovad kurja ilma,
 Vilu ilma, vinget tuulta;
 Haned toovad hallatista,
 Külma koidulla valavad,
 Kuni luiged lendelevad.
 Lumi siis tuiskab teede ääre,
 Hangeks hangub aia ääre.“

48. Talv.

M illal saan mina omile,	Silita teed siledaks!
Millal veeren vendadele?	Saja, saja uuta lunda,
Sügisel jõed sügavad,	Raputa vana raheda!
Suvel päevad parmurikkad,	Et saaks saani sõitemaie,
Kevadel on lained laiad,	Kodarad kolisemaie,
Lained laiad, piired pikad.	Põõnardid paukumaie,
Hobu upuksi ojasse,	Juhivitsad vingumaie.
Märja mätaste vahele.	Siis mina saaksin omile,
Tule, talve, lunda tooma,	Veereks võõrsi vendadele.

49. Suvel I.

Juba lehvib lehte puussa,
 Lehte puussa, rohtu maassa,
 Haljendab heina arussa,
 Nõtkub nõmmessa pedakas,

Kõigub soossa kuuske-jalga,
 Hobu hirnub Hiiumaalla,
 Varssa karjub kaug'e'lta.
 Vikat viib arulta heina,
 Nuga nõmmesta pedaka,
 Kirves soosta kuuske-jalga,
 Hunt sööb hiiesta hobuse,
 Karu varsa kaug'e'lta.

50. Suvel II.

A suge, meie anised,	Kes see söötab suure karja,
Laduge, me laglelinnud,	Kes see söötab, kes see joodab,
Kui see karja peale kaevu,	Kes see targasti taseleb?
Kui need veised vee vilule,	Sui see söötab, sui see joodab!
Härjad hallid allikale,	Suvi tarka tallipoissi,
Sõnnid suured sõnikule,	Hoolikas hobustepoissi,
Lehmad mustikad murule!	See teeb tallid taeva'aie,
	Latterid ligi lageda!

51. Sügis.

Saja vihma, et sahiseb,
 Lase vihma, et ladiseb!
 Saja vihma, kasta mulda,
 Jäta minda kastemata:
 Mul pole kodu kuivatajat,
 Valge särgi vaalijada.

52. Õlle mõju.

Õ lut teeb minule sooja,	Võtab meeled meeste peasta,
Ma teen õllele palava,	Tanud targa naiste peasta
Kütan kannule kasuka,	Pooled meeled poiste peasta;
Humalale uue kuue,	Mehed mütsata müravad,
Viinale vileda särgi.	Naised tantsivad tanuta,
Humal hullu, õlle õela,	Poisid poolisaapa'ata.
Õlle õela ja kavala,	

53. Kõo laul.

Kari mul mängib kaasikussa,
Talled tantsvad tallermaalla,
Ise mina mängin männa otsas,
Kõo pojad põuessagi.

Kõgu kukub kuuse otsas :
„Kulla neiu, hella neiu,
Anna mu pojad minule!
Ma teen sulle kolmed kingad,
Ühed puused, teised luused,
Kingad kolmandad kivised.

Puused teen ma pulmas käia,
Luused ilma lusti lüüa,
Kivised kirikus käia.“

54. Isa ja poja riid.

Miks on ilmuke udune, Et olid haavikud ajanud,
Taevas laia laiguline, Loodud lepad leinalised,
Pilved paksud vetta täisi? Kasvand kadakad karedad.

Sestap ilmuke udune, Sestap ilmuke udune,
Taevas laia laiguline, Taevas laia laiguline,
Pilved paksud vetta täisi : Pilved paksud vetta täisi :
Isat poega tappelesid, Taati poega tappelesid,
Purelesid puie peale, Tõrelid, purelid suisa,
Maadelesid maie peale, Purelesid puie peale,
Nurelid nugade peale. Maadelesid maie peale,
Kakkolid kadaka peale.

Sestap ilmuke udune, Sealta kadakad karedad,
Taevas laia laiguline, Lepal leina särgikene,
Pilved paksud vetta täisi : Haaval halli vaibakene,
Taati poega tappelesid, Kuusel kulda mütsikene,
Purelesid puie peale, Kasel kardane kasukas,
Maadelesid metsa peale, Pajul pikad põlle paelad.
Et oli kasvand kaasikmetsa,

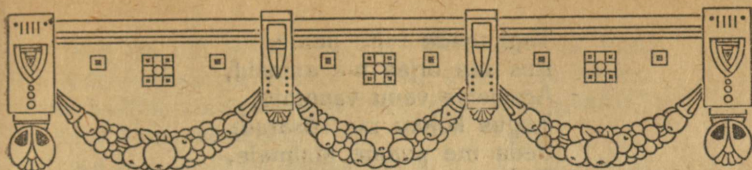

55. Elu tean — surma paika ei tea.

Elu tean, kus elasin,
 Koha tean, kus kasusin,
 Kus ma suureksi sirgusin,
 Kaunikeseks kasvanesin ;
 Suur teab Jumal surmapaika,
 Hauda aseme alusta,
 Kuhu hauda aetakse,
 Kuhu liiva liigutakse,
 Mulla mättajele maetakse ?
 Küllap vist, küllap vist, kullad kaimud,
 Küllap vist, küllap vist, hellad vennad,
 Mereküla mulda mind maetaks,
 Aruküla hauda aetakse,
 Linna liiva liigutakse.

Sõjalaulud.

56. Sõduri soov.

Sõuaksin ma sõjas surra,
Sõjas surra sõitlemata,
Vaenu rüppesse vajuda,
Ilma koole kurnamista,
Ilma taudi tappemista!
Kenam on sõjassa surra,
Alla lippu langeneda!
Ei ole tõbe tülitseada,
Ohtu-põlve orjamista,
Valusängi vaevamista.

57. Sõja sõit Saaremaale.

Tulge kokku, kolgamehed,
Ümberringi kangelased:
Meil on tüli tulemassa,
Vaenuvanker veeremassa,
Sõda õige sõitemassa.

Vanad sõbrad Saaremaalta,
Võtsid veljeni hobuse,
Tapsid ausama omase,
Turgulatside vanema.
Kes see lõi Lembitida,
Kes see saatis saarelasi,
Murdis Saare sõrmeluida,
Painas Saare seljaluida,
Pesi Saare pealuida;
Kes tegi puhtaks Viru veere,
Seadis parve suure veele,

Tegi teeda tolle poole;
 Kes see orjas me omasid,
 Armastas vanu vanemid,
 Kogus kokku me sõsarad:
 Seda me peame otsimaie,
 Seda me peame ikkemaie,
 Seni kui meestel veel on päida,
 Seni kui veljil veel on verda.
 Tulge kokku kutsumata,
 Tulge kokku otsimata,
 Meie mehed, sirged südamed,
 Meie raugad, raudakäpad,
 Ühel meelel, ühel mõttel.
 Üks on mõte kõige kõrgem:
 Jätke memme jumalaga,
 Noored neiud nuttemaie,
 Kallid silmad kaemaie;
 Seadke sõtta sõudemaie,
 Rusikaga rulli lööma.
 Tapame ninatarkasid,
 Maha lööme lokerpäida.
 Ei me enne järgi jäta,
 Kui meil tuuaks tutva vastu
 Veljeni verev hobune,
 Turgulatside tulipea.
 Kui läed Saare sõdimaie,
 Saarelt otsima omaseid,
 Äravarastud vanemat:
 Ärge kaege Saare neidu,
 Saare neiu meelitusi!
 Makske kätte verevõlga,
 Verevõlga, varga palka,
 Tapke neid kui täinahku,
 Õpetage kui neid oinaid.

58. Sõjalaul.

<p>I.</p> <p>Kes tõi sõjasõnumida, Kes see kandis vaenukeeli? Harak tõi sõja sõnumida, Vares vaakus vaenukeeli. Kes see tonkis toomingassa,</p>	<p>Kes see kukkus kuusikussa, Kes see kohkuvalt kõneles? Tihane tonkis toomingassa, Kägu kukkus kuusikussa, Kotkas kohkuvalt kõneles: Kes läeb meilta sõdaje?</p>
--	--

Kas läeb isa, või läeb poega,
 Või läeb keskemine venda,
 Või läeb kõige noorem poega?
 Isa pani liisku võttemaie.

Aja siis isa ukse ette,
 Ette ema, ette venna,
 Õe õrna õue peale!"

II.

Ei läind isa, ei läind poega,
 Ei läind keskemine venda:
 Liisk läks noore venna peale.
 Läheb sõtta noorem poega,
 Kõige noorem, kõige nopsem,
 Kõige viimsem, kõige viksem.
 Seda siis sõtta sõlmitie,
 Seda väkke värvitie.
 Vend läks aita ehtimaie,
 Õde juure õpetama:

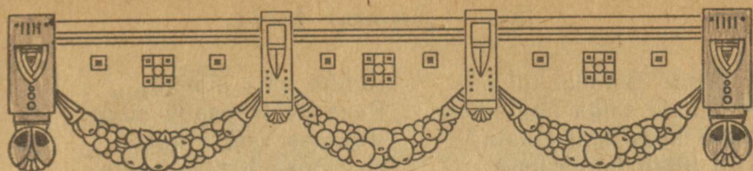
„Vennakene, noorukene,
 Käharpääga poisikene,
 Pane selga surmasärki,
 Pane jalga surmasukad,
 Pane kaela kalmurätti,
 Võta kätte koolekindad!
 Vennakene, noorukene,
 Punapõske poisikene,
 Kui sina sõidad sõdaje,
 Kui sina lähed lahingusse,
 Veered vaenuvälja peale:
 Ära siis aja ette sõja,
 Sõja ette, sõja taha;
 Keeruta keset sõdada,
 Sõida sõja keske'ella,
 Ligi lipukandijaid!
 Esimesed heidetakse,
 Tagumised tapetakse,
 Äärepealsed äiatakse,
 Servapealsed surmatakse:
 Keskmised koju tulevad.
 Oh minu hella vennakene,
 Kui sa saad koju tulema,
 Sõjaväljalt, vaenuväljalt,
 Verepõllult, vaenupõllult,
 Sõja keeru keske'elta,
 Vaenumõõkade vahelta,
 Oma uhke hobusega
 Oma saksema sadulaga
 Oma kõrge kübaraga:

Tuli venda sõjaväljalt,
 Sõjaväljalt, surmaväljalt,
 Verepõllult, vaenupõllult,
 Sõjasta, sõja seesta,
 Sõjakeeru keske'elta,
 Vaenu mõõkade vahelta,
 Oma uhke hobusega,
 Oma saksema sadulaga,
 Oma kõrge kübaraga.
 Ajas isa ukse ette:
 „Tule, isa, tunne poega!“
 Tuli isa, ei tund poega. . .
 Ajas siis ema ukse ette:
 „Emakene, eidekene,
 Tule välja, tunne poega,
 Sõjateede sõitejada,
 Vaenuteede vaatejada!“
 Ema tuli, ei tund poega. . . —
 Ajas ta venna väravasse:
 „Kuula, kulla veljekene,
 Tule, tunne vennakesta,
 Sõjateede sõitejada,
 Vaenuteede vaatajada,
 Kes tuli koduje sõjasta,
 Vennakesta vaatamaie!“
 Tuli välja veljekene, —
 Ei ta tunnud vennakesta!
 Ajas siis õe õue peale:
 „Oh mu õrna õekene,
 Sõsar sõrme suurukene,
 Taputilka tillukene!
 Tule õue, tunne venda,
 Veljekesta, vennakesta,
 Kes tuli koduje sõjasta
 Sõjasta, sõja seesta,
 Sõja keeru keske'elta
 Vaenu mõõkade vahelta!“
 Tuli välja õekene,
 Tuli võõrast vaatamaie,
 Tuli välja, — tundis venda!

Vend siis mõistu, kohe kostis : Lahingusta lasen lugu,
 „Oh mu õrna õekene, Kuidas sõjas sõditakse,
 Taputilka tillukene, Kuidas sõjas oldanekse,
 Kust sa tundsid vennakesta?“ Sõjaleiba söödanekse!
 Õde siis mõistu vastu kostis : Õekene, õiekene,
 „Oh mu hella veljekene, Punapõske piigakene!
 Vennakene, noorukene! Sõjaleiba on sõmera,
 Sealt ma tundsind vennakesta: Vaenukakuke kareda.
 Sul on seljas surmasärki, Sõjas ei ole naine armas,
 Sul on kaelas kalmurätti, Naine armas, kaasa kallis;
 Sul on jalas surmasukad, Sõjas on armas haljas mõõka,
 Sul on käes mu koolekindad: Kallis kangepea hobune.“
 Sealt ma tunnen vennakesta.“ Sõsar veljelta küsima :
 „Vennakene, noorukene. — Kas on sõjas meeste verda?—
 Kust sa tundsid taadi õue, „Oh mu neidu, sõstra-silma,“
 Oskasid isa aseda?“ Masajalgne maalikene!
 Vend siis mõistu kostis vastu : Sõjas jooksvad jõed verda,
 „Oekene, õiekene! Suitsest saadik venna verda,
 Sealt ma tundsind taadi õue, Sadulast saadik saksa verda,
 Arvasin isa aseme : Vööst saadik võõra verda!“
 Väravas oli verstasammas, Sõsar veljelta küsima :
 Tänavas oli tunnikella; — Kas on sõjas meeste päida?—
 Kajukoogud kollendasid, „Oh mu neidu, sõstra-silma :
 Vaskirakke'ed valusid.“ Nii on sõjas meeste päida,
 Õde siis mõistu jälle kostis : Kui on soossa mättä'aida!“
 „Vennakene, noorukene, — Kas sõjas on sääre luida? —
 Räägi mulle sõjajuttu : „Nii on sõjas sääre luida,
 Kas on sõjas naine armas, Kui on aias teiba'aida.“
 Naine armas, kaasa kallis?“ — Kas on sõjas sõrme luida?
 Venda mõistis, kostis jälle : „Nii sõjas on sõrme luida,
 „Õekene, õiekene, Kui seal roogusid rägassa!
 Taputilka tillukene! Ära nõua neitsikene,
 Pese mu pea veresta, Ära piina piigakene!
 Hari mu saapa'ad savista, Mis sõda on sünnitanud,
 Siis mina räägin sõjajuttu, See ei kõlba neitsil kuulda!“

Kombe laulud.

59. Vastlalaul.

Vistel, vastel, poisikene!
Ei vastel toassa seisa,
Vastel sõidab vainiulla,
Külma kindad tal käessa,
Külma kirjad kinnastessa.
Vastel laulab vainiulla:
Linad liulaskijale,
Tudrad toasistujale,
Ebemed eestvedajale,
Takud takkatõukajale!

60. Jaani tuli.

Lähme Jaaniku tulele,
Jaani tulda hoidemaie,
Jaani kirge kaitsemaie!
Tuli uitab hoone'esse,
Kirge kargab katusesse.

Jaanikene, poisikene!
Ää tule paadilla hobulla —
Paadist palju on pahada;
Ää tule mustalla hobulla,
Mustast palju on mureda.

Jaanikene, poisikene!
Kui läed maale sõitemaie,
Ehita oma hobune,

Kehita oma kübara,
Pane peale paabu sulge,
Virumaa varese sulge,
Harjumaa haraka sulge;
Seo siidi ratsu silmad,
Kalevisse täku kabjad,
Lakka laiasse rahasse,
Saba takka taalderisse.

Viru neidikeseid vaatsid,
Harju kaasikud kaesid:
Vaat, kus sõidab Jaanikene:
Hobu eessa kui see osja,
Täkku eessa kui see tähte,
Ruuna eessa kui see roosi!

61. Mardid.

Mardid tulnud kauge'elta,
Üle soo, läbi libeda,
Kullasta kõrendit mööda,
Vaskista valemite mööda.

Peretütär, neitsikene,
Talutütär, tallekene:
Ava uksi, tõsta telgi!
Kui sa ei ava uksekesta,
Ega tõsta teljেকেsta:
Uksed põõnusta põrutan,
Sagarista saputelen.

Peretütär, neitsikene,
Talutütär, tallekene:
Puhu see tuli tubaje,
Lõõtsu lõke põrandale!
Kui pole tulda toassa,
Puhu tulda kuke suusta,
Lõõtsu lõo lõua luusta,
Kõõruta kana ninasta.

Peretütär, neitsikene,
Talutütär, tallekene:
Võta pindu pingistagi!
Kui pole pindu pingissagi,
Võta pindu parrestagi;
Kui pole pindu parressagi,
Võta laastu lõuka alta;
Kui pole lõukal laastukesta,
Võta tohtu toa laelta.

Peretütär, neitsikene,
Talutütär, tallekene,
Pane see tuli tubaje!
Mardid tulnud kauge'elta,
Mardi küüned külmetavad,
Varvad tal valu tegevad,
Sõrmeotsad sõitelevad.

Peretütär, neitsikene,
Talutütär, tallekene:
Ära keksi, tõsta telgi:

Kui sa ei ava uksekesta
Ega tõsta teljekesta :
Uksed põõnusta pörutan,
Sagarista saputelen.
Mul on hulgas uksesepä,

Salgas mul sagarasepä,
Mul on põues põõnasepä,
Ma panen põõnad põdrasarvist,
Ma panen kiilud kitsesarvist,
Pulgad panen pukisarvist.

62. Kadrid.

Kadri tulnud kauge'elta,
Üle soo, läbi libeda.
Kadri küüned külmetavad,
Varvad tal valu ajavad.

Peremees, peremeheke,
Perenaine, naisukene :
Laske sisse kadrisandid !

Peretütar, neitsikene,
Puhu sa tuli tubaje,
Lõõtsu lõke põrandale !
Kui pole peergüda peressa,
Võta lõhnast lõmmukene ;
Kui pole lõhnas lõmmukesta,
Võta pingist pinnukene ;
Kui pole pingis pinnukesta,
Võta roogu räasta'asta.

Peremees, peremeheke,
Perenaine, naisukene,
Laske sisse kadrisandid !
Lasete sisse kadrisandid :
Õnnistagu teie õued,
Õued täisi õhvasida,
Õued õhvade emasid ;
Laudad täisi lambaida,
Laudad lammaste emasid ;
Põhud täisi pörssaida,
Pahnad pörsaste emasid !
Kui' lase sisse kadrisanta :
Saagu, saagu, ma sajatan,
Saagu tütar sammeldama,
Seina äära seenetama,
Mehel meelepahaksi,
Taadi tahmalakkujaksi,
Õe õuepühkijaksi,
Vennal veevedajaksi !

63. Ussi-sönad.

Mida karva, Leenakene ?
Kuule, armas Leenakene,
Suure soo saksalane,
Kulla kuldané emanda !
Oskan sind ehk arvaneda ?
Sarapuu, sinikakarva ?
Oidu ehk orase karva ?
Mäe karva, männi karva ?
Võta sa valu tagasi,
Tee terveks teiseks korraks !

64. Hambavalu vastu.

Kuusk on suuri Kuramaalla,
 Lahe lepp on Läänemaalla,
 Kask on Harju karjadella;
 Ühte juured jooksevad,
 Ühte ladvad langenevad.
 Jõgi jookseb alta juure,
 Sees on kolmikid kaluda:
 Üks on siiga, selga musta,
 Teine haugi, halli selga,
 Kolmas lõhe, laia lauku.
 Võtsin ma kalakse kätte,
 Viisin ma kalakse koju.
 Hakkan kalu keetemaie
 Isa pikilla pinulla,
 Venna laia laastudella.
 Kala hakkas rääkimaie:
 Ei mind toodud toore'elta,
 Ega toodud värske'elta,
 Ju mind toodi laulemaie,
 Laulemaie, luulemaie.
 Mina laulan, miks ei laula?
 Mina laulan mere marusta,
 Mere põhja põllu maasta,
 Mere kaldad kaladessta,
 Mere liiva linnaksista,
 Mõne keele mõiste'esta,
 Hammaste avitajasta.

65. Sirbiviske.

Sirise, sirise, sirpi,
 Kõlise, kõverarauda!
 Kes see meist mehele läheb,
 Selle sirpi eella mingu!
 Kes see meista koju jääneb,
 Selle sirp maha vajugu!

66. Ole terve, vennakene!

(Sajavanem langudega sõidab peiu kodust.)

<p>Ole terve, vennakene, Oma au hoidemasta! Hoidis ta au ilusti, Ei teind häbi isale, Ei teind häbi emale. Viind ei häbi vendadele, Sõitnud häbi sõtsedele. Vennakene, noorekene! Pane ette memme risti, Rinnulegi venna risti, Ette mul õdede risti! Vennakene, noorekene! Kui lähed naista kosimaie,</p>	<p>Hüüa siis ise ilusti: Isamees, ilusakene, Peiupoissi, poisikene, Sajavanem, saksalane, Aja sa hobu minema, Löö ette eide risti, Tahapoole taadi risti, Looga peale langu risti! Saada siis langud laskemaie, Pikka viira veeremaie, Mine sinna, kus mu meeli, Käi sinna, kus mu käiku.</p>
--	--

67. Kust ma tundsin langu õue?

(Neiu koju jõudes.)

<p>Langukesed, linnukesed! Kust ma tundsin taadi õue, Arvasin saja-aseme? Värvavis on verstasammas, Hõbedased õueaidad, Tinatõidbad seal tilavad, Vaskiroikad seal valuvad,</p>	<p>Tinarist tal riida pealla, Kuldanupp tal toa pealla, Toa ees tal tunnikellad, Katus kullalla kujutud. Sealt ma tundsin taadi õue, Arvasin saja aseme.</p>
---	---

68. Langukesed, linnukesed.

(Peiu langud põhjendavad sõitu ja paluvad sisselaskmist.)

<p>Langukesed, linnukesed! Ei mina eksind heina teella Ega puutund puie teella; Ei ma käinud karjateella Ega vaatnud metsa teella; Ei ma sõitnud soode teeda Ega mõõtnud maada mööda; Ei ma käinud kirikussa Ega tulnud kuusikusta: Mul oli tedre teede veeres,</p>	<p>Mõtus metsa keske'ella. Meie peigu pelgamaie, Meie kaasa kartemaie: Tahtis raiu ratsu peada, Hukata hobuse peada. Mina vastu palvelema: Peiukene, noorekene! Ära raiu ratsu peada, Ara hukka hobu peada, Meil ju tedre teerajalla,</p>
--	--

Mõttus metsa keske'ella.
 Sest mu aega viibinessa,
 Viibinessa, viitunessa.
 Langukesed, linnukesed!
 Kas tohib tulla tubaje,
 Alla räästaste ajada?

Kas puhas toaesine,
 Kas lage lauaalune,
 Kas on puhtad peiu pingid,
 Ehk on ohtrad langu istmed?
 Ehk ma rikun riideida,
 Hukkan uusi ummiskingu?

69. Sööge, langud!

(Langu lastakse sisse ja antakse süüa.)

Sööge, langud, jooge, langud,
 Südamesta sööge, langud,
 Julge'esti jooge, langud!
 Äрге aga langud põue pistke!
 Ma olen hoolas otsimaie,
 Kaval järel katsumaie, —
 Ma viin langud tantsimaie:
 Maha siis matsakad sajavad,
 Leivatükid tümpsatavad.
 Langukesed, linnukesed!
 Sööge, langud, südamesta,
 Jooge, langud, julge'esti!
 Kui ära arvan puudevada;
 Nuga kurku nuumikule,
 Kirves härja keeremisse.

70. Meie tütar tillukene.

(Neiulangud seletavad, — pruut on liig väike.)

L angukesed, linnukesed,	Ajab pea üle peatsi,
Mis te meile otsisite?	Jalad a'ab üle jalutsi,
Meie tütar tillukene,	Selja üle sängi ääre,
Julge ei juures veel magada:	Külje üle küljelaua.

(Peiu langud vastavad:)

Langukesed, linnukesed!	Paisub ta palaka pealla,
Küll ta kasvab kaendelassa,	Hella velje hõlma alla,
Sirgub siidi voodiessa,	Kardase kasuka alla.

71. Ehi ruttu, neitsikene!

(Pruut on lubatud, ta ehib.)

(Peiu langud pärivad.)

Ehi ruttu, neitsikene,
Ehi ruttu, jõua ruttu!
Külmetab küdi hobune,
Näeb nälga näalu täkku,
Äia täkku härmatanud.

(Neiu poolt.)

Langukesed, linnukesed!
Kas on teil seda hobusta,
Misga viite meie virve,
Tantsitate meie talle?
Kui ei ole, ei palugi!

Veel on isal hiirehalli,
Vennal on veripunane,
Teisel vennal tedretäkku.

(Peiu poolt.)

Langukesed, linnukesed!
Küll on meil seda hobusta,
Misga viime teie virve,
Tantsitame teie talle:
Ruunad söötsin rukkistella,
Linalakad linnastella,
Kurekõrvid kaeradella.

72. Pruudi venna õpetus peig- mehele.

Peiukene, peenikene,
Õemees õlekübara!
Hoiu mu õde ilusti,
Kaitse kallist saanitäita!
Peiukene, peenikene!
Löö hobust ja hoiu naista,
Kaitse kallist kaasakesta!

Ära vii ta viidanguie,
Aja aia käänguie!
Viidangus on veed sügavad,
Aia käängud kõverad,
Sinna su hobu upukse,
Linalakka langenekse,
Kurekõrvi koolenekse.

73. Ara viime teie virve.

(Peiu langud viivad pruudi ära.)

Nutke, õed, nutke, vennad,
Nutke, sõrmikud sõsarad!
Ju sõsar sõja seassa,
Valge mõõkade vahella.
Ära viime teie virve,
Talutame teie taime.
Emakene, memmekene!
Mis sa eile ehitasid,
Tunaeile tuulutasid,
Igal päeval päedeldasid:

See nüüd sinusta läheb,
Linnuke emasta lahkub.
Nüüd jäävad nurgad nuttemaie,
Nüüd jäävad kambrid kaebamaie,
Istemed igatsemaie.

74. Päästa mu sõsar sõbasta.

(Pruut tuuakse peiu majasse sõbasse mähitult, et ta teed ei näeks, mida mööda tagasi põgeneda võiks.)

I samees ilusakene,	Põrandal pimedad silmad!
Peiupoissi poisikene,	Neitsikene noorekene,
Sajavanem saksalane:	Ära löö laele silmi:
Päästa mu sõsar sõbasta,	Laella lähedad silmad;
Vaene vaevariietesta!	Löö aga silmad seina peale,
Neitsikene noorekene,	Sirgu silmad sinnapoole!
Ara löö silmi põrandale:	

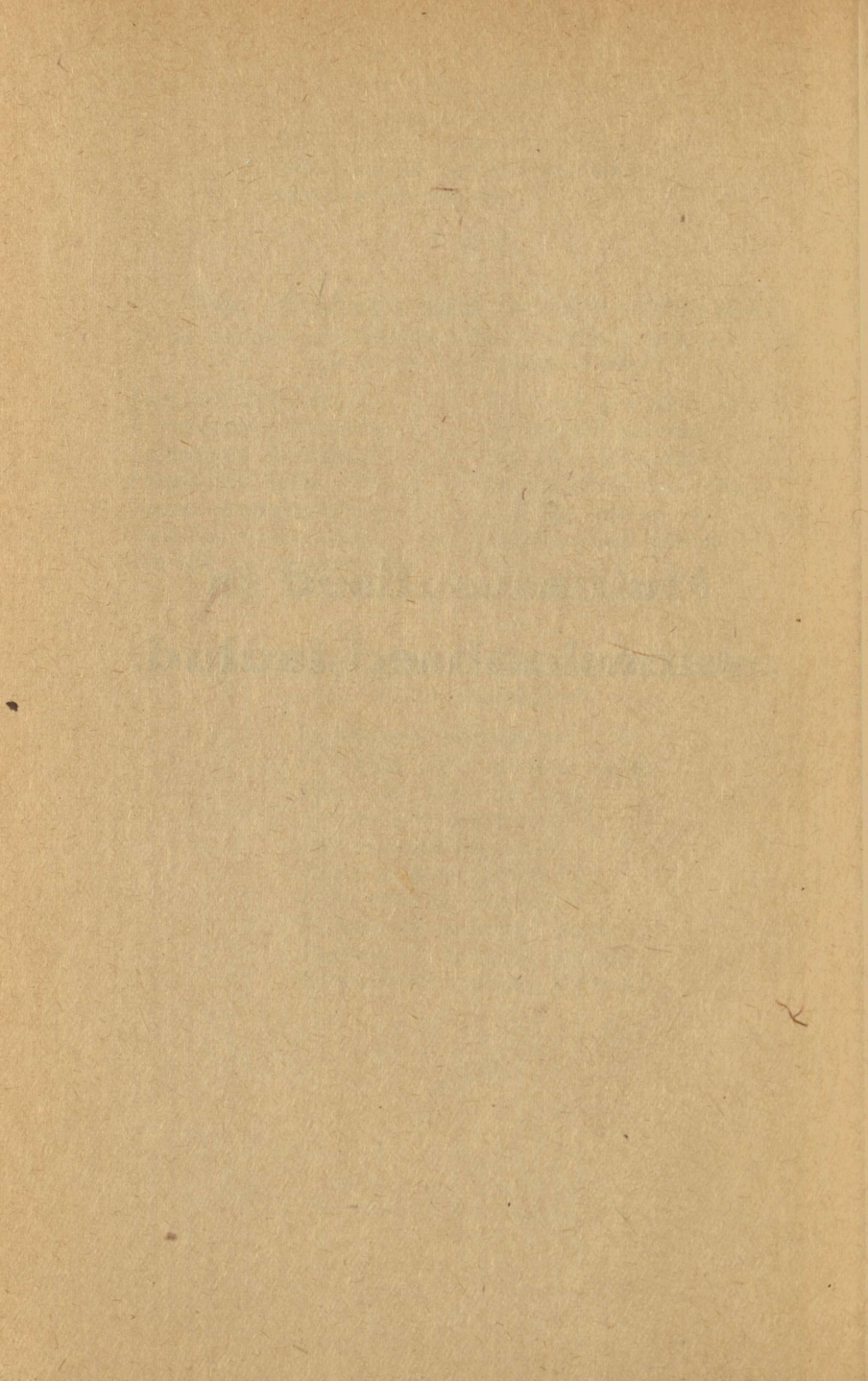
75. Võta pähe memme pärga.

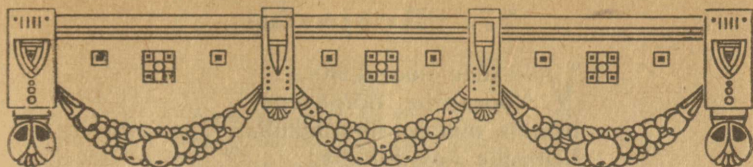
(Tanu pähe pannes.)

Neiukene noorekene!
Võta pähe memme pärga,
Otsa ette memme hooli,
Käevarsi memme vaeva!
Istu memme istemele,
Katsu memme kapukaida,
Laku memme lusikaida!
Tulised on memme toolid,
Palavad on memme paigad,
Kuumemad memme kõrendid.

**Muinasusulised ja
muinasloolised laulud.**

76. Sinikirja linnukene.

Mina laulan, mitu tunneb, Meie koplis kolmi põõsast :
 Mitu ilma tundemata. Üks oli sinine põõsas,
 Kes ei tunne see küsigu, Teine oli punane põõsas,
 Küll ütlen, koha juhatan, Kolmas kullakarvaline.
 Koha, armsa, annan teada : Sinikirja linnukene,
 Vihulast olen viidud virve, Ära poe sinise põõsa,
 Sagedast olen saadud Salme, Ära poe punase põõsa,
 Aru kask olen kandlelta. Poe see kullakarva sisse!
 Üks on õunapuu mäella, Sinisiiba linnukene,
 Üks on oksa õunapuussa, Võttis kuldase omaksi,
 Üks on õisi oksa pealla, Hõbedase arma'aksi.
 Üks on õuna õie pealla. Hakkas siis pesa tegema :
 See õuna mõnesugune : Tegi kuu, tegi kaksi,
 Kuu poolt kumedakene, Poole kuuda kolmatagi,
 Päeva poolt punasekene, Nädalagi neljatagi, —
 Narva poolt on nastuline, Sai siis pesa valmieksi.
 Harju poolt on auguline. Hakkas siis mune munema : —
 Tuli üks suuri tuuli, Munes kuu, munes kaksi,
 Sai üks sadune ilma, Poole kuuda kolmatagi,
 Õuna veeretas vedeje, Nädalagi neljatagi —
 Ajas õuna allikaie. Said siis munad munetud.
 Mis sest õunast sündineks ? Hakkas poegi haudumaie :
 Sinikirja linnukene, Haudus kuu, haudus kaksi,
 Sinikirja, siibakirja. Poole kuuda kolmatagi,
 Loogelekse linnukene, Nädalagi neljatagi,
 Loogelekse, lendelekse, Said pojad verisulije.
 Lendas meie lepikuie, Hakkas siis poegi pillutama :
 Kukkus meie koppelie, Ühe pani kuuksi keerlemaie,
 Arvas meie haavikuie, Teise pani täheks taeva'aie,
 Määras meie männikuie. Kolmas päevaks peale ilma.

77. Kosjasõit.

Veljekene noorukene,
 Noorukene, nõrgakene,
 Kõndis metsas hommikulla,
 Udusella hommikulla.
 Triksuteles, traksateles,
 Suvella tegi suure saani,
 Talvella tahus jalasid,
 Edeslaudasiid ehitas,
 Pärалаudasiid pilutas,
 Küljelaudu kirjuteles.
 Sai siis saani sirge valmis. —
 Tuli tarre kummardades,
 Isalta päris hobusta,
 Veljelta päris verevat,
 Emalta kosjakübarat,
 Kirjuid kosjakapukaida.
 Veli andis tal hobuse,
 Lell siis andis kuldalaka.
 Söötis söödilla hobuse,
 Kanarpikul kasvateles,
 Pidas põllu peenderassa.
 Sai siis kuldalakka söönud,
 Sai siis ratsu ruuna valmis,
 Isa ta hobuse ehtis,
 Valjasse vereva seadis,
 Kui oleks jäätee olnud sõita,
 Kihutada kosjavale,
 Otse naista ostevale.
 Ema tõi tal kingad kätte,
 Õde tõi tal rõiva rüppe.
 Hakkas venda ehtimaie,
 Kena jalgu kingamaie.
 Selga ajas ilusa särgi,
 Vööle Riia vööräti,
 Pani kaela kaelaräti.
 Vöörätt oli Riia risti,
 Kindad käes kiriku kirja,
 Peos oli kõõritud kübara.
 Istus velje pingi peale,
 Kuute ruutu pingi peale,
 Küsitateles, nõuateles: —
 Kuhu mul minna kosja teeda,

Minna naista naitamaie,
 Ubasuuda ostemaie ?
 Kas mul minna Tartu targil',
 Või mul Riia rikkil' ?
 Sõsar siis vastas keelukeeli: —
 „Mine ei, kallis, Riia rikkil',
 Mine ei, kallis, Tartu targil' !
 Mine sa tollesse talusse,
 Meesi marsi tolle majja,
 Kus on värav Looja loodud,
 Tulpa ise ette kasvand.
 Seal sull' neidu müüetakse,
 Kabu kaupa kaubeldakse!“
 Võttis ta õppust õestani,
 Kargas peale kuldatäkul,
 Veeres peale ratsuruunal.
 Sõitis velje teeda mööda,
 Sibulasta silda mööda,
 Läks kord alta Aalu linna,
 Pealt kord keiseri kiriku.
 Ära nägid linna neiud,
 Kaesid turgu turteltuvid.
 Üks kohe ühele ütles :
 „Kes seal suuri sõitemassa,
 Paha kõrki kõndimassa ?
 Mees seal peal on päevakirja,
 Hobu all kui aotähti.
 Kui ta kallis mulle kasvaks,
 Kena õuna mulle veereks!“
 Veli kuulis, vastu kostis :
 „Mõista ei kallist kaelustada,
 Tihka ei õuna veeretada :
 Teete katki kaedessa,
 Teete haiget hellitades!“
 Sõitis, sõitis poisikene,
 Nõrka, nõrka poisikene.
 Ei ta tundnud turgu neidu
 Ega kaenud kaokesi.
 Sõitis tolele talule,
 Kus on tulpa Looja loodud,
 Värav ise ette kasvand.
 Ajas musta mulla peale,
 Paadi pärapaja alla ;
 Läks siis tarre tervitama,

Teretama, tervitama:
„Tere, kallis memmekene,
Tere, kallis taadikene,
Neiu vennad viied, kuued,
Mõlemad sõsarad sirged!“
Pani siis piitsa pingi peale,
Lasi siis kinda laua peale,
Peale kinnaste kübara.
Hakkas siis kosja kuulutama,
Viina juttu veeretama:
„Kas siin tehtaks kao kaupa,
Näidetakse neiukesta?“
— „Luik läks linna kookudega,
Parti linna pangedega.“ —
Oli tarka meie velje,
Kaval kondini kaswanud:
Ööseksi jäi sinna tallu
Ega kaldund kauge'ele.
Pulmapraadi temal toodi,
Kanaliha kannetie;
Tehti ase armsa'asti,
Pandi kate kallimasti,
Pandi padi pea alla,
Kaela rätti kattermiseks.
Ei ta kaenud padja peale,
Kaenud kaelaräti peale,
Kaes ta padja pandijada,
Kaelaräti kattijada.
Tuli hommik, tõusis päeva,
Kaldus velje katte alta,
Astus alla padjadesta,
Küsitelles nõuateles:
„Tooge vetta suuda mõski,
Vetta und virutelleda!“
Toodi viina mõskimiseks,
Viina und viruteleda.
Küsiteles, nõuateles:
„Kas on neidu ka kodussa,
Pärgapeada tulnud perre?“
Neiu memme, hellakene,
Laskis ära meelestani:
„Ole ei kodu me neidu,
Läks ta mõõlu mõskimaie,
Oja ääre uhtumaie.“

Ara velje meil vihastas,
 Pahandele palju hinnast,
 Istus peale ratsuruunal,
 Verevale veeres peale,
 Ära ta uitas oja ääre,
 Kaldus kaema mõskijada.

Seal siis seisis sirge neidu,
 Tema meelemarjakene!

Tereteles, terviteles,
 Küsis juua ratsuruunal',
 Palus musta loputada.

Neiukene noorekene
 Ega ta andnud veljel vetta,
 Andnud ei musta loputada.

Kuld siis velje vastu kostis:
 „Olen ma sõja sõidupoissi,
 Olen ma kutsari kuningal?“

Neiu aga kuulis, vastu kostis:

„Ole ei sõja sõidupoissi,
 Ole ei kutsari kuningal,
 Ära sa sõidad kosjateeda,
 Äjad naaberi asendit!“

— „Neiukene noorekene,
 Minu meelemarjakene,
 Minu armas armukene,
 Istu sa peale ratsuruunal
 Verevale veere peale!“

Läksid nad, läksid nad neiu tarre,
 Läksid marjakse majasse.

Mindi neidu ehtimaie,
 Kabu kallist kingamaie.

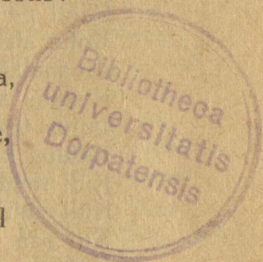
Kuldarõngast koputati,
 Hõberõngast hoolitseti;
 Veli mõõka siis tiristas,
 Kaelarauda raputeles:

„Ehtke neidu rutemini,
 Valmistage virgemini,
 Igav mul oota, kaua kaeda!“

Neiu memme, hellakene,
 Neiu mamma, marjakene,

Ära ta teisel vastu ütles:
 „Oota, oota, peiupoissi,
 Kannatele, kange meesi!“

Andsid aega kasvatella,

Anna aega valmistella!
 Kui sai neju valmistatud,
 Kui sai lapsi laaditadud,
 Astus aidast kui see rähni,
 Mõnusam kui metsa lindu.
 Läks nüüd velje veeremaie,
 Läks ta mõrsja mõisasta,
 Üle pidi sõitma Simme silla,
 Minema üle Paada parve.
 Tuli vastu Simme silda,
 Hakkas sillalta küsima,
 Parvelta pajatelema:
 „Kas sa, sild; simane oled,
 Aluspalki, kas sa seisad?“
 Hiir pani jala hirre peale,
 Kohe siis silda vasta lausus:
 „Küll ma sild simane olen,
 Aluspalki küll ta seisab“.
 Paati pani jala parve peale —
 Kohe siis silda sisse sattus,
 Aluspalki painateles!
 Kukkus sisse kuldakübar,
 Vajus vette vaskikaapu,
 Kaldus kaoke kauge'ele!
 Küll neid ootas hella memme,
 Küll neid ootas marja mamma,
 Kui see hakki aia otsas,
 Kui see vares vainu teibas.
 Ei tulnd kaugelt kallis poega
 Ega kaldund kaokene!
 Sinna jäid nad silla alla,
 Murdusid nad musta mutta!
 Isa küll ootas peiust poega,
 Ema — meelelist minijat;
 Isa jäi ilma pojastani;
 Ema — meeldiwast minijast!

78. Kalmuneid.

(Rahvalauludest palminud J. Hurt.)

Peeter peeni, mees madala, Kui sai Peeter ju pärale,
 Kalevine poisikene Riia rikkale raadile,
 Raius sõõru, rookis sõõru, Kuld oli katus koja pealla,
 Kündis sõõru, külvas kaera, Hõbedased aiavitsad,
 Külvas kesva kiriku teele, Terasesta teibapaarid,
 Kaera kalmu tee ääre. Ajas hobuse murule,
 Ise kündis, ise mõtles, Paadi pärapaja⁴ alla,
 Ise külvas ja kõneles: Ise läks tuppä teretama,
 „Kasva, kasva, kaerakene, Teretama, tervitama:
 Kerki üles, kesvakene! „Tere, tere, neiu ema,
 O kalmu, kasvata kaera, Neiu ema, neiu isa,
 O kirik, kergita kesva! Neiu viisi vennakesta,
 Kui mul kasvab kaunis kaera, Kuusi kullasta sõsarat!
 Kaunis kaera, kiidu kesva: Ons teil neiduda koduna,
 Mina kalmust naise naidan, Siidipõlleda põrandul,
 Liivasta neitsi nimitsen.“ Kuldapärgada kamberes?
 Kasvas kaunis kaerakene, Kas saab siita mulle naista,
 Kasvas kiidu kesvakene. Meelikada⁵ mõrsijada?“
 Peeter, peeni poisikene, Neiu ema hellakene,
 Kalevine mehikene Neiu mamma marjakene,
 Viis siis likku ta linased, Tema, lausus meelestana,
 Viis ojasse õlleterad, Oma meele poolestana:
 Hakkas naista naitamaie, „On küll meilla neidu kodu,
 Ubasuuda ostamaie. Siidi põlli põrandulla,
 O toda venda Virulasta, Kuldapärga kamberessa,
 Emapoega Poolakesta! Helmekaela kasterassa⁶.
 Ei olnd õige, nagu ütles, Saab küll siita sulle naine,
 Ei olnd tõsi, mis tõotas, Saaneb meelikas mõrsija.“
 Ei ta kalmust naista naitnud, Neiu astus aida poole,
 Liivast ei neitsit nimitsend. Üle muru moodusasti,
 Peeter, peeni poisikene, Kudus kullasta kinnasta,
 Kalevine mehikene, Heitis lõnga hõbedasta.
 Ehtis ennast ilusasti, Peetrit toas söödetije,
 Selga ajas sinisärgi, Söödetije, joodetije,
 Pähe kööritud¹ kübara, Teda meella ravitseti,
 Vööle vöö linnalippu², Vahaleemel vastu võeti —
 Jalga säadis saksa saapad; Neiu aidas ehiteldi,
 Nii läks kaasat kosimaie, Kamberissa kaunisteldi.
 Ubasuuda otsimaie, Sai siis neidu valmistatud,
 Kosis Riias rikka tütre, Kaokene kaunistatud,
 Võttis Riia raadilapse³. Neiu ema hellakene,

Neiu mamma marjakene,
Ise ta lausus meelestana,
Oma meele poolestana :
„Peiukene, poisikene,
Aja sa hobu aida ette,
Keerata keldre uksele.“
Peeter kuulis kohe käsu,
Ajaskobuse aidale,
Keeratas keldre uksele.

Neiu aidast välja astus,
Kamberesta kõpsatelis,
Kirevambi kui see rähna,
Meelusambi⁷ metsalindu.
Neidu saani saadetije,
Peiu kõrva paigutati,
Anti tall' kulda kotitäisi,
Pandi karda karbitäisi.

Peeter mõrsja vastu võttis,
Sõtse⁸ saanile sõõritas⁹,
Seisatas saani ääre peale,
Pani jala pardaalle,
Saani parras praksatije,
Looga küüsi loksatije,
Peeter lausus meelestana,
Lausus meele poolestana :
„Jumal teadneb, Jumalukene,
Mari teadneb, madalukene !
Ehk mul itkud¹⁰ eessa onvad,
Silma vesi eessa veerib.
Miks mul loksis looga küüsi,
Miksi praksis saani parras?“

Hakkas koju minemaie,
Vennastele veerimaie.
Olid tal hüvad hobused,
Kaunid olid kaera sööjad,
Läksid märke mängidessa,
Kallastesse kareldessa.
Sai ta kalmu kaelale,
Sai ta koolu¹¹ kohale,
Jõudis ligi liivakulle,
Manalaste¹² maie peale,
Jäi tal saani seisamaie,
Päralauda peatama,

Puutus regi kivi külge,
Kaustavitsa¹³ kadajasse,
Põikipooli¹⁴ pedajasse.
Peeter, peeni poisikene,
Emalapsi hellakene,
Mineteles, tuleteles,
Mineteles meelihobust¹⁵,
Tuleteles tuliratsut,
Ei saand mindud meelihobu,
Ei saand tuldud tuliratsu,
Pääse ei saani seisamasta,
Päralauda peatamast,
Pääse ei regi kivi küljest,
Kaustavitsa kadajasta,
Põikipooli pedajasta.

Kaasa küünis küsimaie,
Noorik hakkas nõudemaie :
„Miks sa kisud kivistikku,
Kakud läbi kannustiku ?
Sõida teeda sillalista¹⁶,
Lase teeda laulista¹⁷.
Ilmaline¹⁸, kalmuline¹⁹,
Tule päästa regi kivist,
Kaustavitsa kannustikust,
Põikipooli pedastikust!“

Välja tulid toonilased²⁰,
Vastu kostsid kalmulised,
Toone²¹ tütterid tõrelid :
„Peeter, peeni poisikene,
Kosilane kõrgikene :
Ei olnd õige, mis sa ütlid,
Ei olnd tõsi, mis tõotid.
Olid sa maada kündemassa,
Leivamaada liitemassa,
Kui sa künnid, siis sa mõtlid,
Kui sa külvid, siis kõnelid :
Kasva, kasva, kaerakene,
Kergi üles, kesvakene !
Mina kalmust naise naidan,
Liivasta neitsi nimitsen.
Peeter, peeni poisikene,
Kosilane kõrgikene !
Ei olnd õige, mis sa ütlid,

Ei olnud korras, mis kõnelid,
Anna meile, mis sa annad,
Tööta, poissi, mis töötad!"

Peeter, peeni poisikene,
Kosilane kõrgikene,
Töötas kimpu kindaaida,
Kahte kimpu kapukaida,
Lubas lidu²² linikuida,
Hauatäita hamesida²³,
Lubas kirstu kirevaida,
Kõige vaka valgeeida.
Mineteles, tuleteles,
Mineteles meelihobust,
Tuleteles tuliratsut,
Ei saand mindud meelihobu,
Ei saand tuldud tuliratsu,
Pääse ei saani seisamasta,
Pärалаuda peatamast.

Jälle tulid toonilased,
Toone tütterid tõrelid:
„Peeter, peeni poisikene,
Kosilane kõrgikene!
Anna meile, mis annade,
Tööta, poissi, mis töötad!"
Peeter, peeni poisikene,
Emalapsi hellakene.
Lubas eesta isa ruuna,
Venna virka vehmerilta,
Lubas karja kasvamasta,
Põlluvilja venimasta.
Mineteles, tuleteles,
Mineteles meelihobust,
Tuleteles, tuliratsut,
Ei saand mindud meelihobu,
Ei saand tuldud tuliratsu,
Pääse ei saani seisamasta,
Pärалаuda peatamast.

Jälle tulid toonilased,
Toone tütterid tõrelid:
„Peeter, peeni poisikene,
Kosilane kõrgikene:
Anna meile, mis annade,
Tööta, poissi, mis töötad!"
Peeter, peeni poisikene,

Emalapsi hellakene,
Töötas pungast poeraha²⁴,
Karmanista kaubaraha,
Lubas vaka vana raha,
Külimitu kilingida,
Lubas kulda kotitäita,
Kallist karda karbitäita.
Mineteles, tuleteles,
Mineteles meelihobu,
Tuleteles tuliratsu,
Pääse ei saani seisamasta,
Pärалаuda peatamast.

Jälle tulid toonilased,
Toone tütterid tõrelid:
„Peeter, peeni poisikene,
Kosilane kõrgikene!
Anna meile, mis sa annad,
Tööta, poissi, mis töötad!"

Peeter, peeni poisikene,
Emalapsi hellakene,
Lubas sada sajameesta,
Peale kahte kaasikuda.
Mineteles meelihobust,
Tuleteles tuliratsut,
Ei saand mindud meelihobu,
Ei saand tuldud tuliratsu,
Pääse ei saani seisamasta,
Pärалаuda peatamast.

Jälle tulid toonilased,
Kaldusivad kalmulised,
Edeje Mana²⁵ minijad,
Tahaje Toone tütterid,
Ligi liiva lellenaised,
Kõik nad kalmusta kõnelid,
Sõna ütliid sõmerasta:
„Anna meile, mis sa annad,
Tööta, poissi, mis töötad!"

Peeterida poisikesta,
Emalasta hellakesta!
Oli temal kõrge kodu,
Oli ilus elamine,
Töötas ta kõrget kodu,
Ilusada elamista,

Lubas isa, lubas ema,
 Oma vendi viimasida.
 Mineteles, tulateles,
 Mineteles meelihobust,
 Tulateles tuliratsut,
 Ei saand mindud meelihobu,
 Ei saand tuldud tuliratsu,
 Pääse ei saani seisamasta,
 Pärалаuda peatamast,
 Pääse ei regi kivi küljest,
 Kaustavitsa kadajasta,
 Põikipooli pedajasta.

Peeter, peeni poisikene.
 Kalevine kosilane,
 Mõõka puusassa tilistas,
 Kaelarauda raputeles,
 Tahtis ratsu pead raiuda,
 Hüva hobusta hukata.
 Vastu kalmust kaitseti,
 Sõna öeldi sõmerasta:
 „Raiugu ei ratsu peada,
 Hukaku ei hüva hobust;
 Enne ei pääse saani seismast,
 Regi kivista ei kergi,
 Anna ära kõige armsam,
 Kahelt käelt kõige kallim,
 Anna noori nuku alta,
 Kaokene kaali²⁶ alta!“

Peeterida poisikesta,
 Emalasta hellakesta!
 Lõi ta käe vastu kätta,
 Teise käe vastu teista,
 Ära ta ohkas omastele,
 Ära muile mureteles:
 „Mis nüüd teha, kuhu minna:
 Anda mul kallis kaali alta,
 Linnuke linase alta?
 Töötas noore nuku alta,
 Kaokese kaali alta.
 Mineteles, tulateles,
 Mineteles meelihobust,
 Tulateles tuliratsut,
 Nüüd said mindud meelihobu,
 Nüüd sai tuldud tuliratsu,

Pääsis saani seisamasta,
 Kerkis regi kivi küljest.

Peeter katsus kaali alla,
 Linariiet liiguteles,
 Leidis koolija²⁷ reessa,
 Kalmulise kaali alla.
 Peetri hiukesed heitsivad,
 Peetri pale pahanes:
 „Kuidas viin koolija koju,
 Viin majasse manalase?“
 Kõik jäi kurvaks kulla hõimu,
 Vait jäid sada sajameesta,
 Tuumatama²⁸ tolmulööjad²⁹,
 Kurvalt sõitsid teeda mööda,
 Mõttes marjamaada pidi.

Saivad nad kodu kohale,
 Elulinna ligidale,
 Hüva hobu siis hirahtas,
 Tuliratsu seal turnahtas.
 Ema läks välja vaatemaie,
 Kandja välja kaemaie,
 Nägi Peetrit tulevada,
 Nurme otsas olevada,
 Hüüdis lapsile laietel³⁰,
 Pisukestele pajatas:
 „Jookske, lapsed, laske laided,
 Laske laided, vändke värav!
 Tuuakse memmele minija,
 Emale eesta-astuja,
 Tuuakse käbe käskujalga,
 Sõrmile sõnakuulija,
 Koju tuleb auhame
 Auhame lemmelinik³¹.“

Sai siis Peeter koju jõudnud,
 Pärале oma perele,
 Ajas hobused murule,
 Tuliratsud toa ette.
 Ema läks vastu vaatamaie,
 Kandja vastu kaemaie:
 Kas saab noorik naeruline,
 Emale lapsi iluline;
 Kas saab paras pangidele,
 Arvuline anumaile³²;
 Kas saab tugev tooberile,

Terav tütar talitama,
 Või on nuiä nuku alla,
 Hõõrinuia hõlsti³³ alla,
 Küi³⁴ külgeda tasuda,
 Äia silmi härgitella³⁵ ?
 Ema katsus kaali alla,
 Heitis sõrme sõba alla,
 Leidis koolija saanista,
 Kalmulise kaali alta.

Lõi ta käe kätta vastu,
 Teise käe teista vastu,
 Ise lausus meelestana,
 Oma meele poolestana :
 „Pojakene, poisikene,
 Minu meelimarjakene !
 Miks sul koolija saanissa,
 Kaali alla kalmuline ?“

Peeter, peeni poisikene,
 Emalapsi hellakene,
 Tema taidis, vastu lausus,
 Taidis targasti kõnelda :
 „Mammakene, memmekene,
 Kandjakene kallikene !
 Selle tegid head hobused,
 Tegid kallid kaerasööjad,
 Läksid mäkke mängidessa,
 Kallastele kareldessa,
 Lõivad noore nurka vastu,
 Kaokese kandu vastu,
 Sealt sai koolija saanije,
 Kaali alla kalmuline.“

Ema lausus meelestana,
 Oma meele poolestana :
 „Pojakene, poisikene,
 Minu meelimarjakene !
 Miks sa petad, miks valetad,
 Et sa õigusta kõnele !
 Ei sull, teinud head hobused,
 Ei teind kallid kaerasööjad,
 Tegid omalla meelella,
 Rumalailla mõtte'illa ;
 Sina kalmust naise naitsid,
 Liivast neitsi nimitsesid,
 Sestap koolija saanissa,

Kalmuline kaali alla.
 Keelas ema, keelas isa,
 Keelas venda keskimine,
 Noomisid noored sõsarad :
 Ära mine koolu kosja,
 Kalmust naista kaemaie,
 Koolust saa ei kodunaista,
 Kalmust karja kasvatajat !“

Ema itkule isunes,
 Lausus sõna laineella :
 „Pojakene, poisikene,
 Vaga hinge vaimukene !
 Kuhu mina sinu panen,
 Kuhu meelika minija ?
 Neiulla on sugu suuri,
 Sugu suuri, võsa võiva³⁶,
 Teda taga otsitakse,
 Vara vaja leietaakse !“

Peeter, peeni poisikene,
 Emalapsi hellakene,
 Tema taidis, vastu lausus,
 Taidis targasti kõnelda :
 „Mammakene, memmekene,
 Kandjakene kallikene !
 Poeg pane täheks taevaasse,
 Mini sõmeraks meresse.“
 Ema itkulla kõneles,
 Lausus sõna laineella :
 „Kelle kosten kulla sõna,
 Kelle annan armu sõna ?“
 —Emakene, memmekene,
 Kandjakene kallikene !
 Tuled üles hommikulla,
 Vara enne valgeeda,
 Paja siis pärani põruta,
 Uksed otsani aruta,
 Vaata kuuda kõrgeesse,
 Vaata tähti taevaesse ;
 Mis on tähti ilusambi,
 Ilusambi, valusambi,
 See on sinu armas poega,
 Sinu kallis kanakene,
 Selle kosta kulla sõna,
 Selle anna armu sõna.

Emakene, memmekene,
Kandjakene kallikene!
Lähed sa vara veskile,
Mine mere ääre peale,
Mis on sõmer hõõrisambi³⁷,
Hõõrisambi, veerisambi³⁸,
See on su meelikas minija,
Sinu käbe käskujalga,
Selle kosta kulla sõnu,
Selle anna armusõna.—

Ema istus itkemaie,
Muru peale muretama,
Võttis ette itkevaka,
Nina all' nõretusvaka,
Itkes ta itku vaka täie,
Nõreksida nõlva täie,

Itkes oja ukse alla,
Lätte toa läve alla:
„Hoidsin mina hüva poega,
Imetin poega ilusat,
Mõtlin tuge tulevada,
Mõtlin abi astuvada,
Ei saand abi emale,
Ei astund abi armale,
Silmavesi sai vihtumast,
Suitsu sauna küttemasta!
Kui ma seda teades teadnud,
Mõistnud meelega mõtelda,
Ennem ma hoidnud turbaaida,
Parem ma mähkind mättaaida!
Seni ma itken, kuni elan.
Seni kuugun, kuni koolen.“

79. Salme pulmad.

Risti tantsu tantsigeme,
Viru tantsu veeretagem,
Harju tantsu hakakeme,
Sõre liiva sõtkugeme!

Tuli kuu endisella,
Viiekümnenel hobusel,
Kuuekümmel kutsarilla.
Vennad tahtsid kuudele,
Salme ei tahtnud kuudelegi.
Salme hüüdis saunastana,
Salme padjusta pajatas,
Hebemesta heitis keelta:
— Ei ma lähne kuudele!
— Kuul on kuusi toimetusta:
— Vahest kuu varagi tõuseb,
— Vahest tõuseb valge'ella,
— Vahest uputab end uttu,
— Vahest peidab pilve'eie,
— Korra tõuseb koidukulla,
— Korra koidu keske'ella!

Risti tantsu tantsigeme,
Viru tantsu veeretagem,

Harju tantsu hakakeme.
Sõre liiva sõtkugeme!
Tuli päeva järgi kuule,
Viiekümnenel hobusel,
Kuuekümmel kutsarilla.
Vennad tahtsid päevadele,
Salme ei tahtnud päevadele.
Salme hüüdis saunastana,
Salme padjusta pajatas,
Hebemesta heitis keelta:
— Ei ma lähne päevadele!
— Päeva teeb pahandust palju:
— Linad jätab liivakuie,
— Kaera seemne ta kaotab,
— Odrad põllule põletab,
— Rukis jääb vao vahele!

Risti tantsu tantsigeme,
Viru tantsu veeretagem,
Harju tantsu hakakeme,
Sõre liiva sõtkugeme!

Tuli vesi veeretelles,
Viiekümnenel hobusel,

- Kuuekümmel kutsarilla.
 Vennad tahtsivad vesile,
 Salme ei tahtenud vesile.
 Salme hüüdis saunastana,
 Salme padjusta pajatas,
 Hebemesta heitis keelta;
 — Ei ma, kulda, lähne vesile!
 — Veed on kurjad veeremaie,
 — Allikad arunemaie,
 — Jõed jõledad jooksemaie!
- Risti tantsu tantsigeme,
 Viru tantsu veeretagem,
 Harju tantsu hakakeme,
 Sõre liiva sõtkugeme!
- Tuli tähti, teine meesi,
 Viiekümmenel hobusel,
 Kuuèkümmel kutsarilla.
 Vennad tähele ei tahtnud.
 Salme aga hüüdis saunastana,
 Salme padjusta pajatas,
 Hebemesta heitis keelta:
 Käskis tähte lauda istu,
 Ette see ihutud laua,
 Taha see tahutud seina,
 Ette see hõbeda kannu,
 Sisse see mõdu magusa,
 All on meski, peal on vahtu,
 Keskel on õlut punane.
 —Söö tähti, joo tähti,
 Ela, tähti, rõõmusasti!—
 „Ei taha süüa, ei taha juua!
 „Tooge mu oma tubaje,
- „Saatke Salme põrandale!
 — Ann, mu armas ümmardaja,
 — Kai, mu kallis käskujalga,
 — Oh, Leenu, libedakene,
 — Too minu udune särki,
 — Peale see ihu ilusa,
 — Too minu tohune särki,
 — Too mu rukka rooma kirja,
 — Peale see uduse särgi;
 — Too mu vöö vaherpuu kirja,
 — Too mu keerulised käised,
 — Too mu rätik räime kirja,
 — Peale keerulise käise,
 — Too mu kuube kulda toime!
 — Jooksupoissi, jooda täkku,
 — Palgapoiss, pane sadula,
 — Käskujalga, kääna saani,
 — Aja aisad akkenaie,
 — Saani küljed küllakile.
 — Astun armas saanijeni,
 — Kõpsahtelen kõrvajesi.
- Kulda helkida helistas:
 „Oh, Salme, minu omane!
 Mis sina koju unetid?
 Kolmed sa koju unetid:
 Kuu jäi koduje lävele —
 See su vaene taadikene;
 Päev jäi peale aida vere —
 See su vaene emakene;
 Kased kamberi lävele —
 Need su virved vennikesed;
 Kase oksad kamberije —
 Need su virved vennalapsed!“

80. Ilmatütar.

- Neiukene noorukene,
 Noorukene, nõrgakene
 Tuli üles hommikulla,
 Vara enne valge'eda,
 Sugés peada, mõskis suuda,
- Alla kängis aujalga,
 Peale kängis päevajalga,
 Ajas selga hea hame,
 Keeras peale kitasniku,
 Pani rinda suure sõle,

Pani kaela laia lehe,
 Köitis vööle viisi vööda,
 Läks siis metsa kõndimaie,
 Hommikulla hulkumaie.

Neiukene noorukene,
 Noorukene, nõrgakene
 Läks ta luuda mäe otsa,
 Kuldaluuda kuusikusse,
 Vaskiluuda vaarikusse,
 Hõbeluuda haavikusse.
 Läks ta, läks ta tüki teeda,
 Tüki teeda, palju maada.

Mis tal vastu puutuksigi,
 Puutuksigi, juhtuksigi?
 Puutus ringiline sööti.
 Mis seal söödi keske'ella?

Tammi söödi keske'ella.
 Mis seal tamme juure pealla?
 Metsamarja, maitsev tsäuku.
 Sai tast neiu ilmailus,
 Ilmailus, päevavalus.
 Istus ilma veere peale,
 Kulla kuu poole peale;
 Sealt ta paistis palju maada,
 Välkus väeke kauge'ele:
 Sõrmus oli sõrmessa hõbene,
 Veeressa vereva vitsa —
 Need sealt paistid palju maada,
 Välksid väeksed kauge'ele,
 Paistsid taadi õue peale,
 Välksid velje väravile.

Kes läks tarre kutsumaie,
 Kes see koju manitsema?
 Taat läks tarre kutsumaie,
 Koduje manitsemaie:
 „Tule tupp, tüttereni,
 Kaldu majja, käokene!“

Neid aga lausus meelestana,
 Lausus meele poolestana:
 „Isakene hellakene,
 Taadikene targakene!
 Mida tööda tegema,
 Mida asjada ajama?“

Isa lausus meelestana,
 Lausus meele poolestana:
 „Tule rehte peksemaie,
 Tule kooti kandemaie!“

Neid aga lausus meelestana,
 Lausus meele poolestana:
 „Vii sa risti rehe peale,
 Pane kulda koodi peale,
 Ära see risti rehe peksab,
 Ära see kulda koodi kannab!“

Neid aga istus ilma pealla,
 Kulda kuu poole pealla,
 Paistis taadi õue peale,
 Välkus väeke kauge'ele.

Kes läks tarre kutsumaie,
 Kes see koju manitsema?
 Ema läks tarre kutsumaie,
 Koduje manitsemaie:
 „Tule tupp, tüttereni,
 Kaldu majja, käokene!“

Neiu lausus meelestana,
 Lausus meele poolestana:
 „Mida tööda tegema,
 Mida asjada ajama?“

— „Lenda lehmi lüpsemaie,
 Kaldu karja saatemaie!“

Neid aga lausus meelestana,
 Lausus meele poolestana:
 „Emakene hellakene,
 Memmekene, marjakene!
 Linik vii sa lehma peale,
 Kapukene karja peale:
 Ära linik lehma lüpsab,
 Kapukene karja saadab!“

Läind ei tarre neiu noori,
 Kaldund välja virvekene;
 Istus ilma veere pealla,
 Kulla kuu poole pealla;

Sealt ta paistis palju maada, Sõrmus oli sõrmessa hõbene,
 Vätkus väeke kauge'ele, Veeressa vereva vitsa,
 Paistis taadi õue peale, Paistsid taadi õue peale.
 Vätkus velje värvavile. Väleksid velje värvavile.

Kes läks tarre kutsumaie, Kes see koju manitsema?
 Kes see koju manitsema? Sõsar läks tarre kutsumaie,
 Veli läks tarre kutsumaie, Koduje manitsemaie:
 Koduje manitsemaie: „Tule ju tuppa, mu sõsara,
 „Tule ju tuppa, mu sõsara, Kaldu majja, marjakene!“
 Kaldu majja, marjakene!“ Neid aga lausus meelestana,
 Neid aga lausus meelestana, Lausus meele poolestana:
 Lausus meele poolestana: „Mida tööda tegema,
 „Mida tööda tegema, Mida asjada ajama?“
 Mida asjada ajama?“
 — „Tule sõõru kõrbamaie, — „Tule ketsu keerutama,
 Tule leppi laasimaie!“ Villavokki veeretama!“

Neiu lausus meelestana, „Vii sa ketsu kirstu peale,
 Lausus meele poolestana: Villavokki vaka peale,
 „Vii sa sõlgi sõõru maale, Ära see kirstu ketsu keerab,
 Vii sa lehti lepa maale: Ära see vakka voki veerab!“
 Küll siis sõlgi sõõru kõrbab,
 Küll siis lehti lepa laasib!“
 Läind ei tarre neiu noori, Läind ei tarre neiu noori,
 Kaldund majja marjakene; Kaldund välja virvekene;
 Istus ilma veere pealla, Istus ilma veere pealla,
 Kulla kuu poole pealla; Kulla kuu poole pealla;
 Sealt ta paistis palju maada, Sealt ta paistis palju maada,
 Vätkus väeke kauge'ele Vätkus väeke kauge'ele
 Poole ilma ta ilustas, Poole ilma ta ilustas,
 Poole valda valgusteles. Poole valda valgusteles.

81. Lemmeleht.

Neiukene noorukene, Kaksi vitsa kadajasta,
 Linalakka linnukene, Otse oksa uibupuusta,
 Vahavärvi värvukene, Suure kimbu kuslapuusta;
 Kuldapärge pääsukene, Kaldusin siis karja saatma,
 Tõusin ma üles hommikul, Karja saatma, lusti lööma;
 Vara enne valge'eda, Sain ma läbi kolme metsa,
 Võtsin vitsa aia veerest, Viie vahteri võsandi.

Hakkasin koju tulema,
Velisesse veeremaie.
Mis ma leidsin minnessagi,
Mis ma leidsin tullessagi?
Lemmelehti liiva pealta,
Aupaberi palulta.

Küünitelin, haaratelin,
Ega saanud lemmelehte,
Ega paindund aupaber.
Lemmelehti mul kõneles,
Aupaberi mul pajatas:

„Oota, neidu; oota, noori,
Anna, neidu, mis sa annad?“

„Neiukene noorukene!
Mis ma, neidu, annaksingi,
Mis ma tõsiselt töotaksin!
Töötin rinnast suure sõle,
Lasin kaelast kaelaraha.

Küünitelin, haaratelin,
Ega saanud lemmelehte,
Ega paindund aupaber!

Lemmelehti mul' kõneles,
Aupaberi mul pajatas:
„Anna, neidu, mis sa annad,
Tööta, neidu, mis sa töötad?“

„Neiukene noorekene,
Mis ma, neidu, annaksingi,
Mis ma tõsiselt töotaksin?“
Töötasin ma palju patju,
Töötasin ma kimbu kindaid.
Küünitelin, haaratelin,
Ega saanud lemmelehte,
Ega paindund aupaber!

Lemmelehti mul kõneles,
Aupaberi mul pajatas:
„Anna, neidu, mis sa annad,
Tööta, neidu, mis sa töötad?“

„Neiukene noorekene,
Mis ma, neidu, annaksingi,
Mis ma tõsiselt töotaksin?“

Andsin karja kahest laudast,
Töötin vilja viiest aidast.
Küünitelin, küll küünitelin,
Haaratelin, küll haaratelin,
Ega saanud lemmelehte,
Ega paindund aupaber.

Lemmelehti veel kõneles,
Aupaberi veel pajatas:
„Anna, neidu, mis sa annad,
Tööta, neidu, mis sa töötad?“

Töötin ma hulga hooneid,
Töötin hulga katuseida.
Jälle ma, neidu, küünitelin,
Küünitelin, haaratelin,
Ei saand kätte lemmelehte,
Ega paindund aupaber!

Lemmelehti veel kõneles,
Aupaberi veel pajatas:
„Tööta, neidu, mis sa töötad,
Anna, neidu, mis sa annad?“

— „Mis ma neidu annaksingi,
Mis ma tõsiselt töotaksin?“
Töötasin kodu koguni,
Andsin velje viimaseksi.
Küünitelin, küll küünitelin,
Haaratelin, küll haaratelin,
Küünis kätte lemmelehti,
Paindus pihku aupaber!

Hakkasin koju tulema,
Velisesse veeremaie.
Tulin läbi kolme metsa,
Viie vahteri võsandi.
Mis see tsirku mul siristas,
Mis see lõo lõõriteles:
„Kuhu lä'ed, koduta neidu,
Veered veljeta sõsara?
Kodu on sul kolmi järvi,
Vesi velje voodiessa!“

Ega ma uskund tsirgu juttu,
Kuulnud ei lõo lõõritusi.

Hakkasin koju tulema,
Velisesse veeremaie.

Tulin läbi männi-metsa,
Läksin läbi lehemetsa,
Tsirgukesed siristasid,
Lõod jälle lõõritasid:

„Kuhu läed, koduta neidu,
Veered, veljeta sõsara?“
Kodu on sul kolmi järvi,
Vesi velje voodiessa!“

Ega ma uskund tsirgu juttu,
Kuulnud ei lõo lõõritusi.

Tulin läbi kuusemetsa,
Läksin läbi pärnametsa.
Küll see tsirku mul siristas,
Küll see lõo lõõriteles:
„Kuhu läed, koduta neidu,
Veered, veljeta sõsara?“

Ega ma uskund nende juttu,
Kuulnud nende lõõritusi!

Kui sain kodu kohale,
Oma välja veeredele,
Kuju oli sündind kolmi järvi,
Vesi oli velje voodiessa.

Lõin ma käe kätta vastu,
Teise käe teista vastu:
„Kuhu läen, koduta neidu,
Veeren, veljeta sõsara?“

Maha visksin aupaberi,
Liiva peale lemmelehe.
Ise ma lausin meelestani,
Lausin meele poolestani:

„Happenegu auheina,
Mädanegu lemmelehti!
Olgu mul kodu, kus ma kõnniks,
Olgu velje, keda vaataks!“

82. Neli neidu.

Oi, oi võõras neidu!
Kes läks neidu tulda tooma?
Võõras neidu tulda tooma.
Kes läks kirge kustutama?
Kalevine poisikene.
Mis ta sinna käies kandis?
Pilve sinna käies kandis.
Mis oli pilve põuessagi?
Seal oli pisara vetta,
Seal oli nelja neukesta,
Kolm oli kulda pärgapeada.
Mis need neitsid tööda teevad?
Üks seal kodus kuldasukka,
Teine valtsis vaskivööda,
Kolmas hõljutas hõbedat,
Neljas nuttis hella velje

Neukene noorukene!
Ära sina nuta, hella velje:
Pea tal paistab pealta metsa,
Jalad alt aru vaariku.

83. Neiu veri.

Kü'tsin sauna ma külale,
 Haudsin vihta valdadele,
 Vesi oli kaevust kandemine,
 Toome alta toodamine.
 Vesi maale veeresigi,
 Üle vangu valahtagi.
 Oli mul kurja veljenaine
 Oli liiga lellenaine,
 Võttis kivi õue eesta,
 Laskis neiu lagipeada,
 Keeras neiu kesetpeada
 Veri välja veeresigi.

Neiukene noorukene!
 Kuhu see veri veeresigi?
 Juuksisse helladasse,
 Hamedesse valgetesse,
 Käisesse kirevasse.

Nägineksi, kuuluneksi,
 Kust sealt verda veereneksi?
 Kulda kinga kontsa peale,
 Halja heina ladva peale.

Nägineksi, kuuluneksi —
 Mis küll sinna kasvaneksi,
 Mis küll sinna sündineksi?
 Sinna kasvís kasteheina,
 Sinna sündis leinalehti,
 Leinalehti, püha putki.

Nägineksi, kuuluneksi,
 Kes seal sõivad leinalehte,
 Kes seal sõivad kasteheina?
 Jumalal oli jutiklehma,
 Maarijal oli maariklehma,
 Pühal ristil ristiklehma:
 Need nüüd sõivad leinalehte,
 Katsusid nüüd kasteheina.

84. Ilulaul.

Ilu sõitis jõge pidi,
 Laulu laia välja pidi,
 Hobune oli hoitud eessa,
 Regi tammine tagana,
 Naine roogune reessa,
 Sõnad sõelaga sülessa,
 Laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
 Kes küll vastu puutunekse,
 Puutunekse, juhtunekse?
 Vastu puutus poiste hulka,
 Kamand kaabukandijaida.
 Nemad haardsid küsitella,
 Küsitella, nõuatella:

„Kuhu lähed, ilukene,
 Kuhu lased, Laulukene?
 Kas sa, Ilu, meile tuled,
 Kas sa, Tantsu, meida tahad?“

Ilu keelilla kõneles,
 Ilu taidis, vastu lausus:
 „Ega ma, Ilu, teile lähe,
 Ega ma, Tantsu, teile taha;
 Ei ma taha poiste hulka,
 Kallu ei poiste kamandusse,
 Ihata ei poiste ilu,
 Taheta ei poiste tantsu,
 Poistel onvad puised sõnad,
 Lõhmuksised laulukesed.
 Lähte nurme kündemaie,
 Kallute atra kandema,
 Sealla ilu unustate,
 Laulu meelest minetate.“

Ilu sõitis jõge pidi,
 Laulu laia välja pidi,
 Hobu hoietud eessa,
 Regi tammine tagana,

Naine roogune reessa,
 Sõnad sõelaga sülessa,
 Laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
 Kes küll vastu puutunekse,
 Puutunekse, juhtunekse?
 Vastu puutus naiste hulka,
 Puutus lidu linikpäida.
 Nemad haardsid küsitella,
 Küsitella, nõuatella:
 „Kuhu lähed, Ilukene,
 Kuhu lased, Laulukene?
 Kas sa, Ilu, meile tuled,
 Kas sa, Tantsu, meida tahad?“
 Ilu keelilla kõneles,
 Ilu taidis, vastu lausus.
 „Ega ma, Ilu, teile lähe,
 Ega ma, Tantsu, teile taha;
 Ei ma taha naiste hulka,
 Kallu ei naiste kamandusse,
 Taha ei ligi linikpäida,
 Ihata ei naiste ilu,
 Taheta ei naiste tantsu,
 Kaeta ei naiste kargust.
 Naiste läks nalja Narvamaale,
 Naiste läks lusti Luigamaale,
 Õunapuisse ilusasse,
 Verevasse vislapuisse
 Teie ilu unustate,
 Laulu meelest minetate:
 On teil lapsed pisukesed,
 Onvad kasinad kanased,
 Lähete ulli uinutama,
 Meelimarja minetama,
 Saa ei te laulu laulamaie,
 Saa ei te ilu iskimaie, —
 Sestap te ilu unustate.
 Laulu meelest minetate.““

Ilu sõitis jõge pidi,
 Laulu laia välja pidi,

Hobu hoietud eessa,
 Regi tammine tagassa,
 Naine roogune reessa,
 Sõnad sõelaga sülessa,
 Laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
 Kes küll vastu puutunekse,
 Puutunekse, juhtunekse?
 Vastu puutus neiu hulka,
 Kamand kardavanikuida.
 Nemad haardsid küsitella,
 Küsitella, nõuatella:
 „Kuhu lähed, Ilukene,
 Kuhu lased, Laulukene?
 Kas sa, Ilu, meile tuled,
 Ka sa, Tantsu, meida tahad?“
 Ilu keelila kõneles,
 Ilu taidis, vastu lausus:
 Küllap ma, Ilu, teile lähen,
 Küllap ma, Tantsu, teida tahan;
 Lähen lustil neiu hulka,
 Kallun neiu kamandusse,
 Tahetije neiu tantsu,
 Kaetije kao kargust,
 Ihati ilupidamist.
 Ega te ilu unustele,
 Laulu meelest minetele:
 Neiul ilu eessa jooksis,
 Nalja tagana naeratas,
 Ise keeras keskeessa,
 Ise valas ta vahella, —
 Sestap te ilu ei unusta,
 Laulu meelest ei mineta.
 Kui on kuu kirja seessa,
 Päeva pesa ääre pealla,
 Nii on neiud ilu seessa,
 Lapsed laulude vahella.““
 Tuli Ilu neiu hulka,
 Kaldus neiu kamandusse,
 Tuli tema ihatessa,
 Kaldus tema kareldessa.

83. Neiu veri.

Kü'tsin sauna ma külale, Nägineksi, kuuluneksi,
 Haudsin vihta valdadele, Kust seal verda veereneksi?
 Vesi oli kaevust kandemine, Kulda kinga kontsa peale,
 Toome alta toodamine. Halja heina ladva peale.
 Vesi maale veeresigi,
 Üle vangu valahtagi. Nägineksi, kuuluneksi —
 Oli mul kurja veljenaine Mis küll sinna kasvaneksi,
 Oli liiga lellenaine, Mis küll sinna sündineksi?
 Võttis kivi õue eesta, Sinna kasvis kasteheina,
 Laskis neiu lagipeada, Sinna sündis leinalehti,
 Keeras neiu kesetpeada Leinalehti, püha putki.
 Veri välja veeresigi.

Neiukene noorukene!
 Kuhu see veri veeresigi?
 Juuksisse helladasse,
 Hamedesse valgetesse,
 Käisesse kirevasse.

Nägineksi, kuuluneksi,
 Kes seal sõivad leinalehte,
 Kes seal sõivad kasteheina?
 Jumalal oli jutiklehma,
 Maarijal oli maariklehma,
 Pühal ristil ristiklehma:
 Need nüüd sõivad leinalehte,
 Katsusid nüüd kasteheina.

84. Ilulaul.

Ilu sõitis jõge pidi,
 Lauulu laia välja pidi,
 Hobune oli hoitud eessa,
 Regi tammine tagana,
 Naine roogune reessa,
 Sõnad sõelaga sülessa,
 Laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
 Kes küll vastu puutunekse,
 Puutunekse, juhtunekse?
 Vastu puutus poiste hulka,
 Kamand kaabukandijaida.
 Nemad haardsid küsitella,
 Küsitella, nõuatella:

„Kuhu lähed, Ilukene,
 Kuhu lased, Laulukene?
 Kas sa, Ilu, meile tuled,
 Kas sa, Tantsu, meida tahad?“

Ilu keelilla kõneles,
 Ilu taidis, vastu lausus:
 „Ega ma, Ilu, teile lähe,
 Ega ma, Tantsu, teile taha;
 Ei ma taha poiste hulka,
 Kallu ei poiste kamandusse,
 Ihata ei poiste ilu,
 Taheta ei poiste tantsu,
 Poistel onvad puised sõnad,
 Lõhmüksised laulukesed.
 Lähte nurme kündemaie,
 Kallute atra kandema,
 Sealla ilu unustate,
 Lauulu meelest minetate.“

Ilu sõitis jõge pidi,
 Lauulu laia välja pidi,
 Hobu hoietud eessa,
 Regi tammine tagana,

Naine roogune reessa,
Sõnad sõelaga sülessa,
Laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
Kes küll vastu puutunekse,
Puutunekse, juhtunekse?
Vastu puutus naiste hulka,
Puutus lidu linikpäida.
Nemad haardsid küsitella,
Küsitella, nõuatella:
„Kuhu lähed, Ilukene,
Kuhu lased, Laulukene?
Kas sa, Ilu, meile tuled,
Kas sa, Tantsu, meida tahad?“
Ilu keelilla kõneles,
Ilu taidis, vastu lausus.
„Ega ma, Ilu, teile lähe,
Ega ma, Tantsu, teile taha;
Ei ma taha naiste hulka,
Kallu ei naiste kamandusse,
Taha ei ligi linikpäida,
Ihata ei naiste ilu,
Taheta ei naiste tantsu,
Kaeta ei naiste kargust.
Naiste läks nalja Narvamaale,
Naiste läks lusti Luigamaale,
Õunapuisse ilusasse,
Verevasse vislapuisse
Teie ilu unustate,
Laulu meelest minetate:
On teil lapsed pisukesed,
Onvad kasinad kanased,
Lähete ulli uinutama,
Meelimarja minetama,
Saa ei te laulu laulamaie,
Saa ei te ilu iskimaie, —
Sestap te ilu unustate.
Laulu meelest minetate.““

Ilu sõitis jõge pidi,
Laulu laia välja pidi,

Hobu hoietud eessa,
Regi tammine tagassa,
Naine roogune reessa,
Sõnad sõelaga sülessa,
Laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
Kes küll vastu puutunekse,
Puutunekse, juhtunekse?
Vastu puutus neiu hulka,
Kamand kardavanikuida.
Nemad haardsid küsitella,
Küsitella, nõuatella:
„Kuhu lähed, Ilukene,
Kuhu lased, Laulukene?
Kas sa, Ilu, meile tuled,
Ka sa, Tantsu, meida tahad?“
Ilu keelilla kõneles,
Ilu taidis, vastu lausus:
Küllap ma, Ilu, teile lähen,
Küllap ma, Tantsu, teida tahan;
Lähen lustil neiu hulka,
Kallun neiu kamandusse,
Tahetije neiu tantsu,
Kaetije kao kargust,
Ihati ilupidamist.
Ega te ilu unustele,
Laulu meelest minetele:
Neiul ilu eessa jooksis,
Nalja tagana naeratas,
Ise keeras keskeessa,
Ise valas ta vahella, —
Sestap te ilu ei unusta,
Laulu meelest ei mineta.
Kui on kuu kirja seessa,
Päeva pesa ääre pealla,
Nii on neiud ilu seessa,
Lapsed laulude vahella.““
Tuli Ilu neiu hulka,
Kaldus neiu kamandusse,
Tuli tema ihatessa,
Kaldus tema kareldessa.

85. Maie laul.

Maie Tõrma neitsikene
Tantsis Tarretu mäella,
Sõlg oli suussa, pärg oli peassa,
Amme-rätti ambu-assa,
Vaski põlle varba-assa.

Jürje sõitis teeda mööda,
Kullad kajasid karbissa,
Helmed helisid pandelassa
Pauad paukusid loogassa
Raha rõksus rätikussa.

Mai läks Jürje juurejena.
Hüppas Jürje vankerile,
Kargas Jürje kaarikuie:
Kutsus Jürje wõõrusile.
Söötis Jürje, jootis Jürje,
Viis Jürje villu magama,
Peitis piimakelderihhe,
Kus ei tule tuuli peale,
Ei saja sadu sageda,
Vihma hood ei veeretella,
Rahe rinnule ravista.

Mai läks voodit voodemaie,
Sängiriideid säädemaie
Voodis noad voodieje,
Külmad rauad külje alla,
Odad otseti linaje.
Läks siis marjaga magama
Ilusaga hingamaie,
Punasega puhkamaie.
Jüri läks otseti odaje,
Nuketi noa teraje!

Ämm läks karja saatemaie,
Küsisid külatsed naised,
Oma otsa neitsikesed,
Teise otsa tütarlapsed:
„Kus Maie, minijakene?“
Ämma kuulis, ämma kostis:
„Maie magab voodiessa,
Kalli kaasa kaendelassa.“

Ämm tuli karja saatemasta:
„Üles, üles, Maiekene,
„Kalli kaasa kaendelasta!“

Leidis voodi siis verise,
Linad lepakarvalised,
Urmased udupalakad,
Peened padjad plekilised.

„Oh Maie, minijakene!
Ehk sina tapsid Jürje noore,
Hukasid unise kaasa!“
Maie kuulis, vastu kostis:
„Ei mina tapnud Jürje noorta,
Hukanud unista kaasa;
Toast tapsin tübase talle,
Lava alta laugu talle,
Lakast laululinnukese,
Õrrelt musta kukekese,
Laudast valgepea vasika!“

Ämma kargas katsumaie:
Veel toas tubane talle,
Lava all on laukutalle,
Lakas laululinnukene,
Õrrel musta kukekene,
Laudas valgepea vasikas!

Ämma mõistis, ämma kostis:
„Säe sääred, Maiekene,
Säe sääred, katsu kannad!“

Mai sai sääred säädemaie,
Mai pani jalad jooksemaie,
Labajalad laskemaie,
Kannad maada katsumaie.
Tüki jooksis marjamaada,
Teise tüki karjamaada.

Sai ta kesa mulgu juure,
Andis jalale suuda,
Suuda suure varba'ale:
„Sõudke jalad, jõudke jalad!
Kinnivõttijad tulevad:
Ohjad otsija käessa,
Kõis on kinnivõttijalla,
Näsi-niined näpussa!
Säe sääred, Maiekene,
Säe sääred, katsu kannad!“

Mai sai sääred säädemaie,
Mai pani jalad jooksemaie,

Labajalad laskemaie,
Kannad maada katsumaie.

Mis siis vastaje tulekse?
Metsa vastaje tulekse.

Mai läks kase palve-ele:
„Oh kaske, avita Maie!
Oh kaske, kata Maie!
Kaseoksad hoidke Maie!“

Kaske kuulis, vastu kostis:
„Kuidas ma. sind avitan:
Alt olen harva, pealt olen paksu,
Keskelt ma läbi nähikse.
Tuleb homme uusi päeva,
Tunahomme teine päeva —
Naised metsaje tulevad,
Teravilla nugadella,
Minust vihta viidanekse
Sinda siita leietakse!
Säe sääred, Maiekene,
Säe sääred, katsu kannad!“

Mai sai sääred säädemaie,
Mai pani jalad jooksemaie,
Labajalad laskemaie,
Kannad maada katsumaie.

Mai läks haava palve-ele:
„Oh haava, avita Maie,
Kallis haava, kata Maie!“

Haava kuulis, vastu kostis:
„Kuidas ma sinu avitan,
Alt olen harva, pealt olen paksu,
Keskelt ma läbi nähikse!
Tuleb homme uusi päeva,
Tunahomme teine päeva,
Mehed metsaje tulevad
Teravilla kirvestella:
Minda maha raiutakse,
Sinda siita leietakse!“

Mai sai sajatamaie:
„Saagu, saagu ma sajatan:
Nõnda su lehed lõdigu,
Kui mu süda lõdiseb!“

„Säe sääred, Maiekene,
Säe sääred, katsu kannad!“

Mai sai sääred säädemaie,
Mai pani jalad jooksemaie
Labajalad laskemaie,
Kannad maada katsumaie.

Mai läks kuuse palve-ele:
„Oh kuuske, avita minda,
Kuuseoksad hoidke minda!“

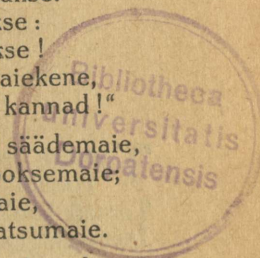
Kuuske kuulis, vastu kostis:
„Kuidas ma sinu avitan,
Alt olen harva, pealt olen paksu,
Keskelt ma läbi nähikse?
Tuleb homme uusi päeva,
Tunahomme teine päeva:
Mehed metsaje tulevad
Teravilla kirvestella,
Minda maha raiutakse.
Toa palka tarvitakse:
Sinda siita leietakse!
Säe sa sääred, Maiekene,
Säe sääred katsu kannad!“

Mai sai sääred säädemaie,
Mai pani jalad jooksemaie;
Labajalad laskemaie,
Kannad maada katsumaie.

Mai läks lepa palve-ele:
„Oh leppa, avita minda,
Lepa oksad, hoidke minda!“

Leppa kuulis, vastu kostis:
„Kuidas ma sinu avitan,
Alt olen harva, pealt olen paksu,
Keskelt ma läbi nähikse?
Naised metsaje tulevad,
Minda ära kooritakse,
Sinda siita leietakse,
Minu süüsta süüstatakse;
Nüüd ju otsijad orussa!
Säe sääred, Maiekene,
Säe sääred, katsu kannad!“

Mai sai sääred säädemaie,
Mai pani jalad jooksemaie,
Labajalad laskemaie,
Kannad maada katsumaie.

Mai läks kaevu juurejena: Mai läks mere palve-elle:
 „Oh kaevu, avita minda! „Oh meri, avita Maie,
 Kaevu kooku, kata minda!“ Kallis meri, kata Maie!
 Kaevu kuulis, vastu kostis: Meri kuuulis kaebamise,
 „Kuidas ma sinu avitan? Noore naise nuttemise . . .
 Tulla vetta vinnamaie, Meri mõistis, meri mõtles,
 Sinu siita leietakse, Meri Maiele mühises:
 Minu süüsta süüstatakse! „Kül ma kaitsen, küll avitan,
 Säe säared, Maiekene, Kül ma kaitsen kaokese,
 Säe säared, katsu kannad!“ Maha matan Maiekese:
 Mai sai säared säademaie, Ei mu nurki nuusitagi,
 Mai pani jalad jooksemaie, Ei mu korkaid katsutagi,
 Labajalad laskemaie, Sind ei siita leietagi!“
 Kannad maada katsumaie. Mai sii mõistis, Mai siis
 Mis siis vastaje tulekse? mõtles . . .
 Meri vastaje tulekse. . . . Mai läks angerjaks meresse.

86. Tooma laul.

Toomas torrõ, mies madali, Tuo oll jutt joogi paigah,
 Tootsõ¹ tiä naaselta ellä, Tuo kunõ kõrtsi paigah.
 Tootsõ koolda kosimalta, Toomas torrõ, mies madali:
 Jõvva-as² naaselta ellä, Kohes ma panõ vana naase,
 Jõvva-as koolda kosimalta. Panõ ma innitse⁵ eläjä?
 Tootsõ tiä puista naista tettä, Toomas torrõ, mies madali!
 Lepäpakust lühendä, Mustmiessi tull muidõ mant,
 Taropakust tahvata, Tõrvaskandu tull tõistõ mant,
 Kulda panda palgõ-õs, Toomas torrõ, mies madali!
 Hõbõhõt iä ilos, Sinnä sa panõ vana naane,
 Püsü-üs kulda palgõh, Sinnä panõ sa innitse eläjä, —
 Püsü-üs hõpõ iä iloh, Tikka⁶ sa kõivo mäele,
 Sulli³ är suu suola maitsõh, Vaher nõrga nõdsu⁷ pääle,
 Palli ärr patta pandõh. Alla panõ kuldapütü,
 Toomas torrõ, mies madali, Kuldapütü, vaskivaadi;
 Kosõ naase kolmõs pääväs, Esi mine ohkih⁸ olilõ⁹,
 Kaubõl katõs nädälis. Päädä põtõh¹⁰ pähütsehe,
 Toomas torrõ, mies madali! Nakka sa mahla tahtõmahe,
 Kaldü naane kaugõ-õs, Vahtra vettä vaidõlõma.
 Viibü nu viijes suvõs. Toomas torrõ, mies madali,
 Toomas torrõ, mies madali! Tikas kõo mäele,
 Sai täl latsi, kaldu katsi. Vahtra nõrga nõdsu pääle,
 Toomas torrõ, mies madali! Pand sõs alla kuldapütü,

Kuldapütü, vaskivaadi.
 Toomas torrõ, mies madali,
 Esi läts tiä kõrtsist joovahunu¹¹,
 Kabakust tull kãpãrdünü.
 Toomas torrõ, mies madali,
 Esi läts tiä oihkih olilõ,
 Pãädã põtõh pãhütsehe.
 Toomas torrõ, mies madali,
 Nakas tiã mahla tahtõmahe,
 Vahtravettä vaidõlõma.
 Toomas torrõ, mies madali!
 Näijoksakõnõ, noorõkõnõ!
 Näijo ängäs¹² taari tarõsta,
 Mõtu ängas mustast kelderist.

Toomas torrõ, mies madali:
 Taha-ai ma taari tarõsta,
 Mõtu taha-ai mustast kelderist.
 Toomas torrõ, mies madali:
 Edo-nu¹³ mahla himotsi,
 Vahtravettä vaidõli.
 Toomas torrõ, mies madali:
 „Näijoksakõista, noorõkõista!
 Mine nu mahlalõ mäele,
 Alla vahtõra valusa!“

Näijoksakõista, noorõkõista!
 Minnä nu mehe mielt piteh,
 Kävva kaasa kaskü piteh.
 Läts nu mahlalõ mäele,
 Alla vahtõra valusa.
 Toomas torrõ, mies madali!
 Toomas nu olilõ ohe¹⁴.
 Pãädã põssi¹⁵ pãhütseh.

Näijo läts aita ehtimãhe,
 Pãälikohe¹⁶ pãädimãhe¹⁷,
 Kirstu kirivã külele,
 Vaka valgõ varolõ,
 Löuse tiã ehte ikõvat¹⁸,
 Puutõ¹⁹ pãäle puhkõvat²⁰.
 Näijo küündü²¹ kúsümãhe,
 Näijo nõssi²² nõudõmahe:
 „Midã ikõt, ehtekese,
 Midã puhut, puutõkõsõ?“

„Tuod mi ikõ, näijokõnõ,
 Tuod mi kaiba, kabokõnõ,
 Tuod mi ikõ, ehtekese,
 Tuod mi puhu, puutõkõsõ:
 Jãã-ãi meil sãlgãsããidijãt,
 Jãã-ãi meil pããlependijãt!“
 Näijo lausi meelestãni,
 Lausi meelee poolõstani:
 „Ärä nu ikkõ, ehtekese,
 Ärä nu puhkõ, puutõkõsõ!
 Jããvã mul sãlgãsããidijãni,
 Jããvã mul pããlependijãni:
 Maalõ²³ jããse mul katsi vaesta,
 Jããse katsi kaiholist.“

Näijo läts ülä²⁴ esã mano:
 „Ülä esã, sa kullakõnõ!
 Toomas ohe olila,
 Põssi pãädã pãhütseh,
 Aasõ²⁵ tiã mahlalõ mäele,
 Alla vahtõra valusa.
 Kas mul minnä näijokõsõl,
 Kas mul kaldu kabokõsõl?“
 Ülä esã, sa hellãkene,
 Kallis nu kaasa kasvõtãja:
 „Mine, nu mine, minijãni,
 Mine nu mehe mielta piteh,
 Kãu nu kaasa kãsku piteh!“
 Näijo läts ülä imã mano:
 „Ülä imã, sa hellãkene,
 Kaasa maama, marãkõnõ!
 Ülä aasõ nu mahlalõ mäele,
 Alla vahtõra valusa!“

„Mine nu, mine, minijãni,
 Mine nu mehe mielt piteh
 Kãu nu kaasa kãsku piteh!“
 Näijokõista, noorõkõista!
 Minnä nu minnä näijokõsõl.
 „Ülä imã, hellãkene!
 Maalõ jããse katsi vaesta,
 Jããse katsi kaiholist!
 Ülä imã, sa hellãkene,
 Kaasa maama, nu marãkõnõ!
 Hoidkõ minu ulli²⁶ latsõ,
 Kaegõ mu katsi vaesta,

Ärä tiä osast unõhtagu-ui,
Ärä palasta pilgaku-ui,
Hoidkõ iks tiä osa alalõ!“

„Näijokõnõ, noorõkõnõ!
Mine, nu mine, minijäni!
Saava su ulli hoiõjtus,
Katsi sul väesta kaetus,
Hoija mi osa alalõ,
Panõ paika palakõsõ²⁷!“

Näijo opas uma ulli latsõ,
Karist²⁸ katsi väesta:
„Tulgõ ti üles ajamata,
Mõskõ suu sundimata,
Känke²⁹ ti jala käskemätä.
Nii mi vaesõ eläse,
Nii umma oholise³⁰,
Mõskva nu suu sundimata,
Kängvä jala käskemätä!“

Läts nu näijo minemä,
Kabokõnõ kaldumahe,
Läts tiä mahlalõ mäele.
Küdü künni nurmõ pääl,
Nado kaits karja kaldõh³³:
„Ärä sa mingu-ui, minijäni,
Ärä käugu-ui, käskijäni.
Kuulõ, sa verrev³⁴ velenaane,
Sinnä nu jo soe summah lätsi,
Kahru lätsi nu katõhna hul-

[gahna,

Wiisi läts valda varõssit,
Katsi hulka läts kaarnit.
Kuulõ, sa verrev velenaane,
Kõik nu veere su verele.
Saa-ai su vaesõ hoiõjtus,
Katsi vaest saa-ai kaetus,
Edo näid osast unõhtõtas
Naatas³⁵ näid palast pilkama,
Leevä koorikid nu kukatas³⁶
Vadsa³⁷ vieru nu visatas,
Luu andas näile liha iest!“

Lätsi nu, lätsi näijokõnõ,
Kaldu, kaldu nu kabokõnõ,
Kulda läts nu pütü kottallõ³⁸.
Vaski läts vaadi varolõ³⁹,

Kulda nakas tiä pütüst kum-
mutama⁴⁰,

Vaskõ nakas vaadist valama,
Kuuli tiä nu suohna sabinat,
Kuuli tiä nu ruohna rabinat;
Süa⁴¹ täl jahvi⁴² jänesses,
Mieli mõtõl mõtussõs.

Vällä nu tulli musta miessi,
Musta nu miessi, poogand⁴³

poissi,

Kirvõs oll nu mürgüne⁴⁴ olala,
Kuvvas oll nu kuusinõ perähnä.
Ärä tiä nu küündü kūsümähe,
Ärä nu nõssi nõudõmahe:
„Näijokõnõ, sa noorõkõnõ!
Kua nu surma suurõmbi,
Kua raiga⁴⁵ rasõhõmbi?“

— Kirvõs um surma suu-
rõmbi,

Rauda um raiga rasõhõmbi! —
Istõ nu maalõ näijokõnõ.
Kiä täl nu rüppü lindõli,
Kiä nu põlvilõ põroti?
Sinisiibo tsirgukõnõ,
Vahajalga nu varbõlanõ.
„Viege nu sõna mu velile,
Änkõ tiedä mu armillõ:
Sinnä nu näijo hukatas,
Kabakõnõ kaotõtas,
Pää pandas paku pääle
Hius hellä hirre⁴⁶ pääle,
Viijäs mu põlvõ põllu pääle,
Viijäs sõrmõ sõõru pääle!“

Sini iks tsirgu siivokõnõ,
Vahajalga varbõlanõ
Vei iks tiedä' velile
Anni tiedä armillõ;
Vei iks kuulda' kodolõ.

Veli istõ sälgä hirolõ,
Veeri sälgä verevälle;
Näijo vele, virvekese,
Kokko aije nulga⁴⁷ noorõmehe,
Kokko kutsi kolga kosilasõ.
Vello sai tulla tuo tunni,

Astu' tuo aolla,
 Kui iks neijot hukatie,
 Pääskopäädä raotigi,
 Lasõ-õs näijot hukada',
 Vaga verdä vaivada'.

Tei nu tulõ kesäle,
 Tei nu valu vanijallõ⁴⁸,
 Mano kutsi nulga noorõmehe,
 Mano nu kolga kosilasõ.

Tuodi sõs Toomas küll
 tulõlõ

Panti Toomas palavahe!
 Toomas nu tulõsta kõnõli;
 Paajat vällä palavast:
 „Kuulgõ, ti nulga noorõmehe,
 Kuulgõ, ti kolga kosijasõ!
 Ärr iks tieki nu nii teku-ui⁴⁹,
 Ku tei nu mina, poisikõnõ.
 Tahtsi iks tappa nuort naist,
 Hukada' innistä eläjät.
 Kuulgõ nu, nulga noorõmehe!

Ku ti nu nii tiete,
 Naatas teid tullõ tõukama,
 Naatas pandma palavahe,
 Ku panti nu ma, Toomas,

tullõ!⁴
 Toomas nu torrõ, mies
 madali,

Toomas nu tullõ palotõti!
 * * *

Olgu nu nii, jäägu jälle,
 Takah⁵⁰ targõmba tasova,
 Sepä⁵¹ sõnno säädelese.
 Mi olõ-õs koolih opõmah,
 Olõ-õs meil kirjä käehnä,
 Sõna mi opõ umah kotoh,
 Veljo pikä pingi pääl,
 Esä laja lavva takah.
 Säält sai meile pal'l'o sõnno,
 Säält sai laialt laulu sõnno,
 Säält mi nu viisi võti,
 Säält mi nu laulu laid⁵².

87. Kalevipoja surm.

Läksin ludada teggema,
 Kulda luda kusikkusta,
 Hõbbe arva avikusta,
 Targa tamme lehtedesta.
 Vötsin pireed pihhoje,
 Elle rauad alla hõlma,
 Karre rauad kaendelaie.
 Sain siis Holepi mäele.
 Tulli vasta Sullevi poega,
 Sullevi, Kallevi poega,
 Küssis multa suisa suda,
 Suisa suda, küsta kätta,
 Minna, sulg, ei annud suda,
 Ega pärg ei pöörnud peada.
 Mul ollid pireed pihhussa,
 Elle rauad alla hõlma,
 Karre rauad kaendelassa.
 Suisa löin Sulleve poega,

Kiusta löin Kalleve poega,
 Löin kohhe läbbi süddame;
 Alta maksade aiasin,
 Pealta kopso keritasin.
 Isse nuttedes koiioje,
 Alladelles alla oue.

Küssidelles eidekene,
 Küssidelles tadikenne:
 „Mis sa nuttad, tüttar vaenë?“
 Minna varsti kostin vasta:
 „Mis minna nuttan, eidekenne?“
 Läksin ludada teggema,
 Kulda luda kusikkusta,
 Hõbbe arva avikusta,
 Targa tamme lehtedesta.
 Vötsin pireed pihhoje;
 Elle rauad alla hõlma,
 Karre rauad kaendelaie.

Sain siis Holepi mäele :
 Tulli vasta Sullevi poega,
 Sullevi, Kallevi poega,
 Küssis multa suisa suda,
 Suisa suda, kiusta kätta.

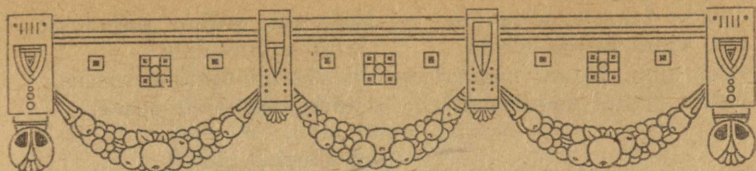
Minna, sulg, ei annud suda,
 Egga pärg ei pöörnud peada.
 Mul ollid pireed pihhussa,
 Elle rauad alla hõlma,
 Karre rauad kaendelassa.
 Suisa löin Sullevi poega,
 Kiusta löin Kalleve poega
 Löin kohhe läbbi süddame,
 Alta maksade aiasin,
 Pjälta kopso keritasin !“

Tännadelles eidekenne,
 Tännadelles tadikenne :

„Olle terve, tüttar väene,
 Et sinna surmid sure koera,
 Hukkasid iggi herrikse !
 Sa'ap teinud soole söimo,
 Issale iggi häbbida,
 Vennale verri vihhada,
 Källile kärä kavvalad,
 Sössaralle söimo suurta,
 Vadderille ei vannet laia !
 Sa ootid issa ölluta,
 Vahtesid venna linnaksida,
 Soo sure suksesida,
 Öe kalli kappokaida.
 Issa peab illo näggema,
 Emma peab illo näggema,
 Vend peab sama römustusta,
 Ödde heada önnistusta !“

Ristusaja laulud.

88. Avitaja Jeesus.

Nurganaine nõrgakene,
 Tuhat kord käid toa vahet,
 Sada kord käid sauna vahet,
 Ilma vööta, vöö käessa,
 Tanuta, tanu peossa.
 Neli nurgakest toassa,
 Kõik sa nurgad nutustasid;
 Neli seinakest toassa,
 Kõik sa seinad seisatasid,
 Istemed ära igasid.
 Hüüetakse Jeesukesta,
 Manitsetaks Maarja-ada:
 Tule tuppa, Jeesukene!
 Pere nuttis alla pingi,
 Lapsed nutsid alla laua,
 Kaasa nuttis kamberissa:
 Hüva Maarja, hella Maarja!
 Nurganaine noorukene
 Läbi läks siis kolme metsa;
 Üks oli metsa õnapuine,
 Teine metsa vahterane,
 Kolmas kibuvitsa metsa.
 Tusad jäid siis tomingaie,
 Valud jäid siis vahteraie
 Kibedad kibupuu külge.
 Hüüa ikka Jeesukesta,
 Manitse Maarjakesta!

Tule tuppa, Jeesukene,
 Tule üürikeseks tubaje,
 Üürikeseks ahju ette!
 Hea Maarja, helde Maarja!
 Nurganaine noorukene,
 Jalg sul üks on haua seessa,
 Teine haua ääre pealla,
 Ootsid hauda langenevat,
 Kirikusse kannetavat.
 Tuli tunnike tubaje,
 Üürikeseks ahju ette.
 Siin nüüd tuigub raine noori,
 Vaagub naine vaevaline.
 Jeesus kuulis kamberista,
 Püha Maarja akkenasta.
 Ütles Jeesus Maarjaale:
 Hea Maarja, hella Maarja,
 Küll siin Jeesust hüüetakse
 Püha ainust arvatakse.
 Siis tuli Jeesuke tubaje,
 Astus Maarja akenasse.
 Jeesusel õled õlalla,
 Maarjal padjad kaendelassa;
 Vaadis naise voodiesse,
 Peened pikkije linnasse:
 Kaks sai patja pea alla.
 Ütles Jeesus Maarjale:

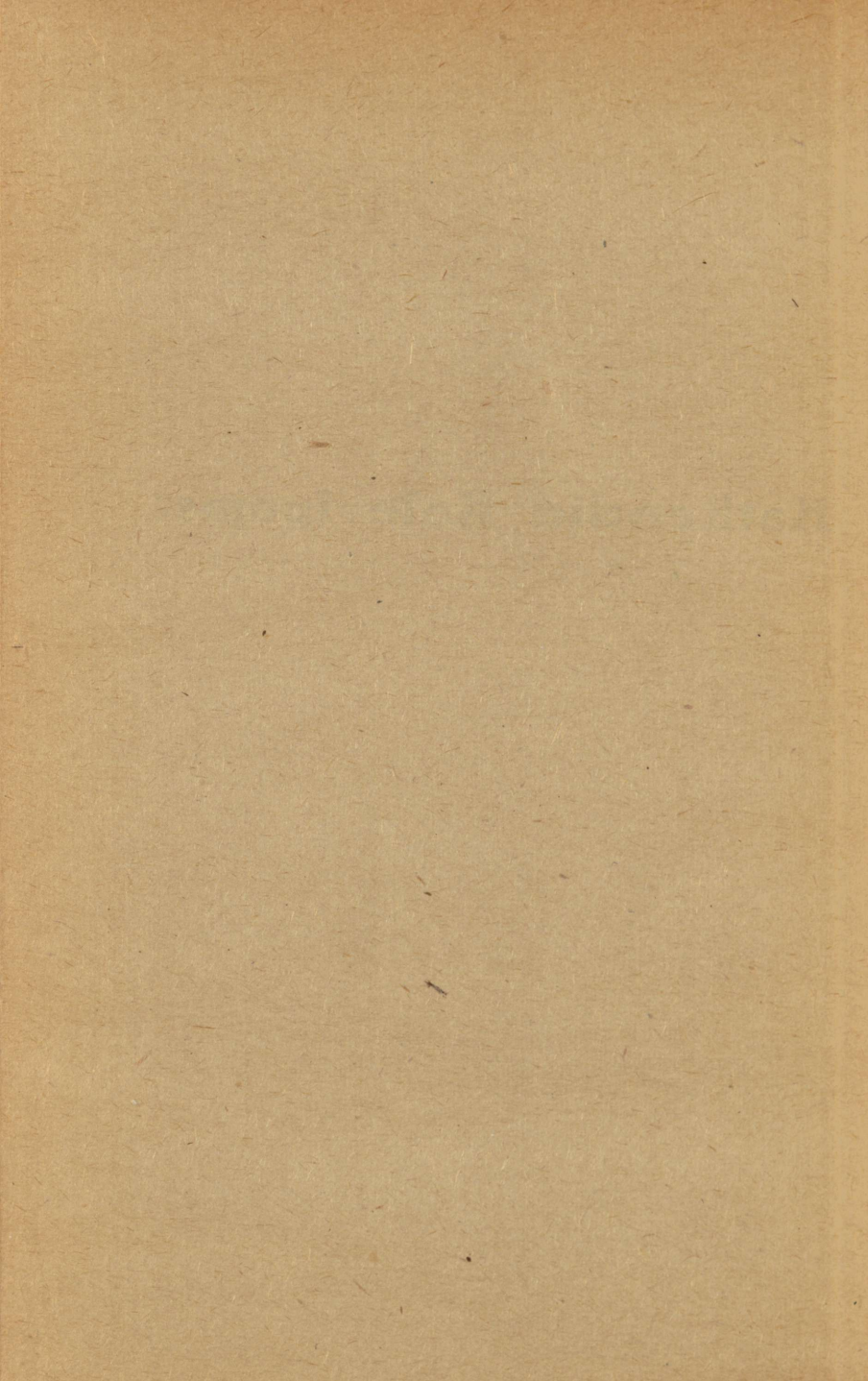
91. Vana olen, alla vaon.

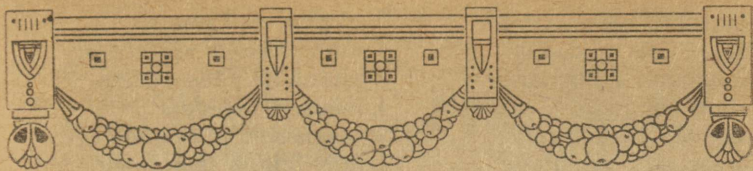
Jumal teab, Jumalakene,
 Maarja teab madalakene,
 Kus me teine teisel korral,
 Teine teisella ajalla,
 Kes on linnas, kes on liivas,
 Kes meist hauas, kes veel alles,
 Kes küll kannab surnusärki,
 Kes peab pikkada linikut,
 Narva naiste kaelarätti,
 Soome naiste suurätti.

Vana olen, alla vaon,
 Ei kurku enam kumise,
 Ega heal enam helise.

Katkendid Kalevipojast.

92. Kalevipoegade laul.

Kalevi pojad kolmekesi
 Kõndisivad lustikäiki,
 Mööda rõõmu radasida,
 Käisid mööda lagedada,
 Mööda nõmme nõtkuvada,
 Mööda sooda sõtkutavat.
 Seal tuli vastu neli metsa,
 Neli saledat salgukest:
 Üks oli kulla kuusemetsa,
 Teine — tarka tammemetsa,
 Kolmas — kena kasemetsa,
 Neljas — leski lepametsa.

Mis oli kulla kuusemetsa,
 See'p see kuningate metsa;
 Mis oli tarka tammemetsa,
 See'p see Taara enda metsa;
 Mis oli kena kasemetsa,
 See'p see kudruskaelte metsa;
 Mis oli leski lepametsa,
 See'p see leinajate metsa,
 Kurva laste varjupaika.

Vanem venda, vennikene,
 Istus maha kuusikusse,
 Kuningate ilu metsa,
 Kulda kuuse vaiba alla;
 Laskis laulu lendamaie,
 Tugevama tõusemaie:
 Laulis lehed lehtipuisse
 Hiilgadelles haljetama,

Hõiskas okkad okaspuusse
 Siidi ilus siramaie;
 Laulis käbid kuuskedesse
 Päeva paistel punetama;
 Tõrukesed tammedesse,
 Kenad urvad kaskedesse;
 Hõiskas õilme urvakased
 Õilme puiele iluksi,
 Päevapaistel paisumaie,
 Kuude valgel kasvamaie;
 Laulis, et metsad mürasid.
 Legendikud laksatasid,
 Kõrved vastu kostelesid:
 Kungla kuninga tütterid
 Noorta meesta nuttelivad.

Teine venda, vennikene,
 Istus maha kaasikusse
 Leinakase hõlma alla;
 Laskis laulu lendamaie,
 Tugevama tõusemaie,
 Vägevama veeremaie.
 Laulis õilmed õitsemaie,
 Lille õilmed läikimaie,
 Laulis vilja välja peale;
 Hõiskas õunad õunapuisse,
 Sarapuisse pähkelaia;
 Laulis marjad vislapuisse,
 Maasikad madalad murusse,
 Sinikad sambela soosse,

Pohlakad palu ärtele,
 Murakaida mätastele,
 Kobaraida pihlapuusse ;
 Laulis, et metsad mürasid,
 Legendikud laksatelid,
 Rägastikud raksatelid,
 Kõverad vastu kostelesid.
 Näkineiid, neitsikesed,
 Noorta meesta nuttelivad.

Kolmas venda, vennikene,
 Istus maha tammikusse,
 Vana isa ilu metsa,
 Targa tamme hõlma alla;
 Laskis laulu lendamaie,
 Tugevama tõusemaie,
 Vägevama veeremaie,
 Tulisema tuiskamaie.
 Laulis linnud lepikusse,
 Laulukanad kaasikusse,
 Laulukuked kuusikusse,
 Mõistulinnud männikusse,
 Targad linnud tammikusse ;
 Hõiskas puie latvadesse
 Kuldakäod kukkumaie,

Tuikesed tuikamaie;
 Laulis räästad rägastikku,
 Pesilinnud põõsastikku.
 Lõokesed lagedale,
 Pääsukesed päevapaiste ;
 Laulis luigid lainettesse,
 Pardid parvena ääreje,
 Haned aga allikale;
 Hõiskas kena künnilinnu
 Ööde iluks hõiskamaie,
 Videvikul vilistama,
 Enne koitu häälitsema.
 Laulis, et mered mürasid,
 Kaljud vastu kärasivad,
 Puie ladvad painusivad,
 Mäekingud kõikusivad,
 Pilved lausa lõhkesivad,
 Taevas aga tarka kuulis.
 Metshaldija ainus tütar,
 Metsa piigad peenikesed,
 Kulda hiuksi näkineitsid
 Nuttelivad noorta meesta:
 „Oleks see meesi meidla,
 Kasvaks meie kaasaliseks.“

93. Kalevipoeg isa haual.

Õhtul, hämariku ajal,
 Videviku viivitusel
 Veeres üksi noorem venda,
 Kurval sammul käidanessa
 Kadund isa haua peale ;
 Nuturätik noorel käessa,
 Pisararätik pihussa,
 Astus isa haua peale,
 Istub kalmu künka peale.
 Isa hauasta küsima:
 „Kesse liigub peale liiva,
 Kesse astub peale haua,
 Sõtkub sammul sõmeraida

Kiigutelles kalmu kivi?“
 Poega mõistis, kostis vastu :
 „Poega liigub peale liiva,
 Poega astub peale haua.
 Noorem poega, taadikene,
 Keda sinu silm ei näinud,
 Tallab sammul sõmeraida
 Kiigutelles kalmu kivi.
 Tõuse üles, taadikene !
 Tõuse armu andemaie,
 Poja peada silitama,
 Tõuse rammu toetama,
 Sõna kolmi kostemaie“.

Taati mõistis, kostis vastu : Päevadest on päevaarmu,
 „Ei või tõusta, poega noori, Isaarmu igavesti,
 Ei või tõusta, ei ärgata. Elu ajast Taara-armu.“
 Katki olen kaelaluusta, Taati kostis mulla alta,
 Pihupõrmu põveluusta, Armu keelilla kalmusta :
 Muru kasvand peale mulla, „Ära kurda, pojakene,
 Aruheina peale haia, Ära nuta, noorukene !
 Sammal kasnud peale kalju, Kadund isa vari valvab
 Sinililled silma peale, Kalmust vaga lapse käiki.
 Angervaksad jalgadele. Jumalate juhatusel
 Tuleb tuuli, toob ju armu, Jooksvad elu joonekesed,
 Tuleb päeva, pead silitab“. Vooivad õnne lainekesed.
 Poega kurvalt kostis vastu : Kogemata kuritegu
 „Tundidest on tuulearmu, Püüa jälle parandada !“

94. Riid Soomes.

Humal uhke põõsa oksa, Tegid mehed meeletumaks.
 Käbi kena kääNDARASSA Kalevite kallim poega
 Õli pidude peremees, Hakkas kiuste kiitlemaie,
 Laia ilu lustilooja : Hullul pealla hoopemaie,
 Oli tükkind tünderisse, Lorisedes luiskamaie,
 Pugend õlle poolikusse ; Kuidas lugu Soome sõudes
 Seal't ap kargas kannudesse, Saarel naljakas sündinud.
 Puges kuri peekerisse. Enne veel kui pajatusta
 Liiku joodi liigamisi, Pikemalta pillutanud,
 Humal uhke valgus pähe, Asjalugu lõpetanud,
 Võttis meelega meesta peasta, Kargas sepa vanem poega,
 Poole meelega poiste peasta, Raudakäpa targem tugi
 Tanu targa naiste peasta, Tulisilmal laua tagant
 Oiu tütarlaste otsast. Kalevi poja kallale.
 Õlut oli hullamassa Kalevite kange poega
 Mõdu murul möllamassa ; Kostis, et seinad kõikusid,
 Naised tantsisid tanuta, Aluspalgid paukusivad,
 Mehed mütsata mürasid, Vahepalgid vankusivad.
 Poisid poolil püksata, Mehed läksid mässamaie,
 Neiud neljatõllakili Hullu peaga hundamaie,
 Hüpakili, käpakili. Sõna halvemaid sünnitas,
 Õlut kuri hullamassa, Kõne kurjemaid kihutas,
 Tegid tarkuse tõlbiksi, Sõna sõimust sigis riidu,

Tõusis tüli, tapeluski,
 Veeres vereahne väenu.
 Varemalt kui arvatie
 Tulist õnnetus tulevat,
 Sõimust tegu sündivada,
 Kiskus Kalev kerge käega
 Mõõga tupesta möllama.
 Mõrtsuka mõõga mängilla
 Puistas pea põrandale;
 Veri virtsäs valusasti
 Vastu silmi vendadele.
 Soome seppa, raudakäppa,
 Kiljateles kisendama;
 Eite langes ehmatelles
 Poja kõrva põrandale.
 Vana seppa vandumaie,
 Pärast vannet pajatama:
 „Poisid, võtke pikad pihid,
 Võtke kädeje vasarad!
 Andke malka mõrtsukale,
 Verist palka vaenlasele,
 Kalli vere kurnajale!“
 Pojad läksid käsku täitma,

Isa tahtmist toimetama:
 Võtsid raske-ed vasarad,
 Pihusse pikemad pihid,
 Rasked raua rahnukesed,
 Misga Kalevile malka,
 Mõrtsukale verepalka
 Kulmudele kukutada.
 Kalevite kange poega
 Humala viha uhkuses
 Tõusis toa keskele
 Vihast mõõka vibutelles
 Hüüdis ta koleda häälega:
 „Tohu, tahmalased tondid,
 Sõgedamad nõgisilmad!
 On's teil elu üsna odav?
 Kalevil on käsi vägev!
 Kuhu hoobi kukuteleb,—
 Sinna surma sigiteleb!
 Meesi alles il mumata,
 Sarnane veel sündimata,
 Kessee suudaks vastu seista!
 Tulge, kui surma tahate!“—

95. Vahimees põrgus.

Kalevite poega pandi
 Ratsul valge hobu selga,
 Saadeti siis salateedel
 Põrguriigi piiridele
 Väravada valvamaie,
 Sarvikuda sõitlemaie,
 Et ei selli sidemesta,
 Kuri pääseks kütketesta.
 Kui siis Kalevite poega
 Veeres kalju väravasse,
 Alailma ukse ette,
 Hüüetie ülevalta:
 „Raksa kalju rusikaga!“
 Raske käega rabadessa

Lõi ta kalju lõhkeele, —
 Aga käpp jäi kalju kütke
 Rusik kinni kivirahnu.
 Sealap istub hobu seljas
 Praegu Kalevite poega,
 Käsi kütkes kalju küljes,
 Valvab vahil väravada,
 Kaitseb kütkes teise kütkeid.
 Põrgulased püüavada,
 Kahel otsal põlend piirul
 Ahelaida habrastada,
 Kütke-elida katkendella.
 Jõuluajal lähvad lülid
 Peene juuksekarva paksuks;

Kui saab hüüdma koidu kukke
 Vanaisa väravalta
 Jõulupüha tulekuda:
 Lähvad ahelate lülid
 Järsku jälle jämedamaks.

Kalevipoeg püüab käppa
 Vahevahel vägevasti
 Kaljuseinast lahti kista,
 Raputab ja raksateleb
 Maapõhja müdisema,
 Künka-aida kõikumaie,
 Mere valgel vahutama;

Mana käsi hoiab meesta,
 Et ei vahti väravasta,
 Kaitsev poega põrgust pääseks.

Aga ükskord algab aega,
 Kus kõik piirud kahel otsal
 Lausa löövad lõkendama;
 Lausa tuleleeki lõikab
 Käe kaljukammitsasta:
 Küll siis Kalev jõuab koju
 Oma lastel' õnne tooma,
 Eesti põlve uueks looma.

MÄRKUSED.

Laulud laulust enesest.

1. 5. sitikaida — sitikaid, lühendud sõnakuju, lõpp -da, partit. lõpp. maasikaida — seesamane.
3. Veske, Eesti rahvalaulud I. 1. 8. ridaje — reasse, vana sõnakuju. 10. peetaneke — vist peetakse; liit -ne potentsiaalne; ärgitama — äratama.
4. Vsk. I. 2. 19. kabelije — -he -sse — kabelisse.
5. Vsk. I. 4. 22. Kuulin, kostin — kuulsin, kostsin. 35. heitin — heitsin.
6. Rosenplänter, Beiträge, VII. 41. Laul on tähelepanemiseväärt sellega, et ta salmides on. Sääraseid leidub rahvalauludes ainult mõned.
7. Rosenplänter, Btrg. VII. 39. Eelmise variant, kuid teised.
8. Neus, Ehstnische Volklieder, 82. Üleskirjutanud Knüpfer. 8. kuuluneksi, murduneksi — kuuleks, murduks, -ne — potentsiaal.
9. Vsk. I. 5.
10. Neus, 56, ü. k. Knüpfer. 1. laulid — laulsid. 6. käliksed — mehe vennad ehk mehe venna naised. (Võib ehk olla ka venekeelne калики переходже). 14. tehtaneke — potentsiaal. 28. põidelilla — põialdega. 32. nutid — nutsid, lühendud vorm. 35, 36. minnessana, käiesana — lõpp -na — tema oma.
11. Vsk. I. 6. 10. veeretella — veeretledes — neljasilbiline frekventatiivne infinitiv, arhaism; 13. teaneb — potentsiaal.

Rõõm ja kurbtus.

12. Vsk. II. 10. 1. Ilugeme — ilutsegem, kärage — käratsegem. 4. Parajailla — parajatel. 6. algajani — lõpp -ni. 7. kaasuksana, nurgassana — lõpp na. 9. 10. vaigad — vagad, vaiksed.
13. Vsk. I. 20. 20. õilu — õõtsu.

14. Vsk. I. 7. 1. kukkuvada — kukkuvat. 5. astuksi — astuks, lõpp -ksi. 14. nõrgasteleb — sõnast nõrgastelema, inf. nõrgastella.
15. Vana kannel II. 271, ü. k. Bergman. (5. ilulaasid — iluklaasid.)
16. Neus, 147, ü. k. Friedberg. 22. pilviije — lühendud pilvedesse.
17. Vana kannel II, № 180, ü. k. Orgussaar.
18. Neus, 224 ja V. K. II, kokku liidetud.
19. Vsk. I, 72. 3. kasvenesin, tõusenesin — potentsiaal. õ. kasvin — kasvasin.

Töö ja orjus.

20. Vana Kannel II, № 311, ü. k. Bergmann.
21. Neus, 222, ü. k. Kreutzvald.
22. Vana Kannel II, № 324, ü. k. Orgussar.
23. Vana Kannel II, № 328. ü. k. Bergmann. 1. sõõru — lüpsa.
24. Vana Kannel II, № 338. ü. k. Bergmann. 10. kakestada — katkestada (Viedemann).
25. Vsk. I. 24. 6. odava — odava — sõela tähestik taevas. 15. keitsikene — kenakene, kärmas.
26. Neus 135. ü. k. Kreutzvald. Laulu ees lauldi ikka — öho, öho. Laul on Setu keelest ja vigaselt üles kirjutatud, misläbi mõni koht tuli muuta. 30. raseda — rase, raske, ränk.
27. Neus. 204. ü. k. Knüpfer.
28. Neus. 165. ü. k. Glanström Järvamaalt.
29. Vsk. I. 30.

Armastus, kosjad, pulm.

30. Kelch, Lievländische Historia, a. 1695. Kõige vanem Eesti rahvalaul, mis trükkis ilmunud. Esineb nii kui on algselt ilmunud, parandamata. On õige vigane, kuid pakub huvi kui vana armastuse laul.
31. Neus, 249. ü. k. Kreutzvald.
32. Neus, 250, Kreutzvald.
33. Neus, 247. ü. k. Russov.
34. Vana Kannel II. № 189. ü. k. Orgussaar. -5. magadesagi — magadeski.
35. Neus, 257. ü. k. Knüpfer. 10. suiskumata — suisutamata.
36. Neus, 258. ü. k. Schüdlüffel. 1. pärjekesta — kenakest, ilusakest. 8. ei pannakse — ei panda. (Virumaal pruugil.)

37. Vsk. I. 56. pürjed — vist ilusad, kenad, puhtad. Viisa — vaata. Lööneb — potencial.
38. Vsk. I. 53.
39. Neus, 254. ü. k. Knüpfer. Laulus on riismed ostmisabielust.
40. Neus, 260. ü. k. Knüpfer. 10. kood — kubud. 15. Määrkord, aeg, määrus.
41. Vana Kannel II. № 192, ü. k. Orgussaar. 14. veerevahti — veer, äär äärevaht. 25. Kaldunevad — potentsiaal.
42. Vsk. I. 49. õlpemed — kaelkoogud.
43. Neus, 244. ü. k. Knüpfer.
44. Rosenplänter, Beitr. IV, 134. Õige vana pulmalaul.

Mitmesugused lüüriksed laulud.

45. Rahva suust.
46. Vsk. I. 3. Tähelepanemiseväärt sünkopeeritud värsside rohkuse pärast. Arvatavasti igivana laul.
47. Vsk. I. 12.
48. Neus, 225. ü. k. Kreutzvald. 1. omile — omadele.
49. Neus, 208. ü. k. Kreutzvald.
50. Neus, 209. ü. k. Knüpfer.
51. Neus, 221. 1. muida — muid, teisi.
52. Vsk. I. 42.
53. Vana Kannel II, № 325. ü. k. Orgussaar. 2. tallermaalla — tallermaa, tallamisemaa, tantsimisemaa.
54. Vana Kannel II, № 318, A. ü. k. Bergmann.
55. Rahva suust ü. k. E. Peterson. Lauldi kõrtsides.

Sõjalaulud.

56. Neus, 327. ü. k. Kreutzvald. Õige vigane ja ärarikutud Kreutzvaldi poolt. Kreutzvaldi algupära:

Sõuaksin ma sõan surra,
 Sõan surra sõitlemata,
 Vaenu rüpen variseda,
 ilma pikila piinata,
 ilma koole kurnamista.
 ilma taudi tappemista.
 Kenam on sõassa suiguma,
 Alla lippu langemaie,
 Mõega möllul elu müa,
 Ambu noolila anguda!
 Ei ole tõbe tülitseda,
 Ohto-põlve orjamista,
 Vajo-sängil vaevamista.
 Sõa surmal suurem ilu,
 Velitseje vermelilla,
 Sõarsilma ikkevada,
 Oh mo veli õiermalä,
 Langes lausa lahingila.

57. Vana Kannel I, № 100. ü. k. Mihkel Härms. Arvatavasti igivana laul.
58. Vana Kannel II, № 441.

Kombelaulud.

59. Neus, 98. ü. k. Knüpfer. 3. Vainiulla — vainudel.
60. Vana Kannel II, № 351. ü. k. Orgussaar. 7. paadilla — paat hobune — rummus — kollakas hobune.
61. Vana Kannel II, № 354. ü. k. Bergmann.
62. Vana Kannel II, № 355. ü. k. Orgussaar.
63. Neus, 67. ü. k. Kreutzvald. 5. arvaneda — pçtentsiaal.
64. Neus, 71. ü. k. Pauker. Nõiasõnad hambavalu vastu.
65. Neus, 74. ü. k. Pauker. Vana mood oli: kui lõikus valmis, viskasid lõikajad sirpe, kelle oma ette jõudis, see pidi sel aastal mehele saama.
66.—75. Vana Kannel II, lhk. 106—128. Lauldi pulma ja ja kosja tseremoonia a'al.

Muinasusulised ja muinasloomelised laulud.

76. Vsk. I, 8. Sinikirja linnukene ehk siuru linnukene. Muinasusuline väikene lind, kes sünnitas maailma.
77. Setu laulud I. 45. Ümber pandud setukeelest. 27. kosjaval, ostevale — arhaism. 32. kingama — jalgu kinni panema. 40. naitama — muretsema. 69. aotäht — ehatäht. 85. pärapaja — pada — õhuauk ehk aken. 119. mõski — pesta. 129. mõld — talv, kurikas. 185. simane — tugev, hea. Hiiru — pruunikas hobune. Hirre — hirs — aluspalk. 190. paati — paatjas hobune — rummus — kollakas hobune. Painahtelles — painahtas — paindus järsku, korraga.
78. Kalmuneid. — Dr. J. Hurti kokkusäetud, 1. kööritud — punase paelaga ehk nõoriga ehitud. 2. linnalippu — nagu lipp linnas. 3. raadilaps — raadiherra tütar. 4. pärapaja — aken tagumises seinas. 5. meelikas — meelepärane. 6. kastar — maja. 7. meelus — meelepärane. 8. sõtse — isa õde, aga ka üleüldse armas naisterahvas. 9. sõõritama — keerutama. 10. itk — nutt. 11. koolu — surm. 12. manalane — siit ilmast lahkunud hing. 13. 14. kaustavits ja põikipool — isäralised ree osad. 15. meelihobust — meelepärane hobune. 16. sillaline — sillasugune tasane. 17. lauline — laudadega kaetud. 18. ilmaline — kes siin

- ilmas elab. 19. kalmuline — kes teises ilmas elab.
 20. toonilane — kes Toonelas ehk surma-riigis elab.
 21. Tooni — surmariigi valitseja. 22. lidu — kiht.
 23. hame — särk. 24. peoraha — peos saadav ja
 maksetav raha. 25. Mana — Tooni. 26. kaal — lina-
 ne naisterahva rätt. 27. koolija — surnud inimene.
 28. tuumatama — mõtlema. 29. tolmulööjad — tolmu-
 tajad, lustilised pulmamehed. 30. laie — värv.
 31. lemmelinik — armuline. 32. anum — astia.
 33. hõlst — linane kate, pealevõetav vari. 34. küdi
 — mehe vend. 35 härgitelema — ähvardelema. 36. võiv
 — vägev. 37. hõöris — see, mis hõörub. 38. veeris
 — see, mis veereb.
79. Neus, 16. ü. k. Knüpfer. Kalevipojas esineva Ristitantsu
 teisend. 13. lähne, lähe, vist potentsiaal. arhaism.
 71. meski — mõsk. 84. Rukka — rukk — kirju pidu-
 riie.
80. Setu laulud I, 23. Tõlge. 6. kängis — pani jalad
 kinni. 9. Kitasnik — pidu riie. 29. tsäuku — kobar
 (гроздь). 37. veeressa — ääressa, vereva — verev,
 tulipunane. 46. tüttareni — § 10. 103. sõõrdu, sõõrd
 — põletamise mets, kõrbamaie — kõrvetama. 134. ketsu
 — vokk, (веретено).
81. Setu laulud I. 61. Tõlge. 1. Lemmeleht — mingi
 muinaslooline taim. Hürti järele armastuse taim.
 8. kadajas — kadakas, katarik; koht, kus kadakad kas-
 vavad, kaderik — vilets, vaene, puudulik, kidur,
 küunitelin — kummardasin; tsirk — linnuke.
82. Setu laulud I, 122. Tõlge. Aruvariku — metsa tüvede
 vahelt.
83. Setu laulud I, 97. Tõlge. 17. kirevasse — kirjusse.
84. Setu lauludest tõlkinud J. Hurt. 5. roogune — roo-
 hääleline. 20. taidis. — mõistis. 44. lidu — hulk.
 72. ilu iskimaie — valmistama. 86. kardavanikuida —
 kardpärja kandjad. 100. kao — kabu — naisterah-
 vas. 117. kareldessa — kareldes, karates.
85. Vsk. II, 79. Lõpp teisendatud.
86. Setulaulud I, № 181. Ü. k. H. Prants. Naise sur-
 mast pääsemine võetud teisest laulust. 1. tootsõ —

- tahtis, mõtles. 2. jõvva-as — ei jõudnud. 3. Sulli — sulas. 4. Kaldu — jatkus. 5. innitse — endise. 6. tikka — lase mahla. 7. nõdsu — nõgu, madalik. 8. ohkih — ohatas. 9. olilõ — õlile, õlgede peale. 10. põtõh — põdedes, peites. 11. joovahunu — natuke joobnud. 12. ängäs — pakkus. 13. Edo-nü — Oh küll. 14. ohe — ohkas. 15. põssi — põdes. 16. Päälikohe — laudile, põõningule. 17. päädimähe — riidesse panema. 18. ikõvat — nutvat. 19. puutõ — vöö. 20. Puhkõvat — nutwat, nuuksuvat. 21. 22. küündü, nõssi — hakkas, tõusis. 23. Maalõ — järele. 24. Ülääsä — mehe ehk naise isa, vanaisa; Tallinna murrakus ell, ehk ella: ell isa, ella isa — vanaisa. 25. aasõ — ajas. 26. ulli — rumalad. 27. palakõsõ — tükikese, palakese. 28. karist — õpetas, juhatas. 29. kånke — kingake (pange jalad kingi). 30. oholine — vaevaline. 31. küdü — mehe vend. 32. nado — mehe õde. 33. kaldõh — kaldal. 34. verrev — punane. 35. naatas — hakatas. 36. kukutas — visatakse. 37. vadsa — vats, vatsk: karask, leib, peenleib. 38. kottallõ — kohale. 39. varolõ — varjule. 40. kummutama — kummuli panema. 41. süä — süda. 42. jahvi — ehmus. 43. poogand — üleannetu, kuri. 44. mürgüne — terasest. 45. raiga — raige, haav, kärn, löök, raiutis. 46. hirs — palk. 47. nulga — kolga, nurga. 48. vanijallõ — vandujale (vandemurdja). 49. tekuui' — ära tee. 50. takah — pärastpoole. 51. Sepä — luuletajad (vanasti kutsuti kõiki kunstnikke „sepad“) 52. laidi — leidsin, tegin.
87. Neus, 6. Ü. k. Kreutzvald. 5. Pireed — Kreutzvaldi seletuse järele — suured aiakäärid, mis aga siia ei kohta. Elle rauad — kõlavad, helisevad rauad.

Ristusuaaja laulud.

Nagu juba sissejuhatuses nimetud, oli ristiusuaeg see, mis rahvalauludele hoobi andis, mida siia mahutatud lauludest on näha.

88. Neus, 89. ü. k. Glanström.
 89. Neus 104, ü. k. Rosenplänter. Vigane.
 90. Neus, 105. ü. k. Knüpfer. Vigane võimatuseni.
 91. Vana Kannel I, № 146, ü. k. Peeter Väiso.

Katkendid Kalevipojast.

- 92. Klvpg. 36. 435—540.
- 93. Klvpg. 81, 807—860.
- 94. Klvpg. 67. 556—681.
- 95. Klvpg. 230. 1005—1054.

Katkendid Kalevipojast olen paigutanud nii, kuidas nad esinevad Kalevipojas, väheste tehniliste kui ka keeleliste vigade parandustega.

Sisukord.

I. Eeskõne	3
II. Sissejuhatus	5
Laulud laulust enesest.	
1. Leelukene, laulukene	19
2. Laulu algupära	19
3. Kannel	19
4. Laula, suukene	20
5. Kust saadi laul	20
6. Laulu jõud	21
8. Laulu jõud	21
7. Metsalugu	21
9. Laul	22
10. Kandli laul	22
11. Suu laulab, süda muretseb	23
Rõõmu ja kurbtuse laulud.	
12. Rõõmulaul	27
13. Kiigel	27
14. Kurbtus	28
15. Mure	28
16. Vaenelaps	28
17. Peretütar ja orjalaps	29
18. Mitu halba alla ilma	29
19. Oh seda endista eluda	30
Töö ja orjused laulud.	
20. Talupoeg	33
21. Kündja	33
22. Seatapmine	34
23. Sõõru, sõõru lehmakene	34
24. Käsikivil	35
25. Õpetus	35
26. Endiseaja mälestus	36
27. Ori	36
28. Orja laul	36
29. Teo- orja õhkamine	37
Armastus-, kosja- ja pulmalaulud.	
30. Vana armastuslaul	41
31. Armastus	41
32. Armastus	42

33.	Lootja neiu	42
34.	Neiu unenägu	42
35.	Neiu kurbtus	43
36.	Õpetus noorfele	43
37.	Ära püüa pühal naist	43
38.	Kust tuleb naist võtta	44
39.	Julge vastus	45
40.	Kosjaaeg (Külmalaul)	46
41.	Kosjade tulek	46
42.	Kaval kosilane	47
43.	Seletus	48
44.	Pulmalaul	48

Mitmesugused lüürilised laulud.

45.	Ema hool	51
46.	Kulla kodu	51
47.	Sirtsukene	52
48.	Talv	52
49.	Suvel I	52
50.	Suvel II	53
51.	Sügis	53
52.	Õlle mõju	53
53.	Käo laul	54
54.	Isa ja poja riid	54
55.	Elu tean — surma paika ei tea	55

Sõjalaulud.

56.	Sõduri soov	59
57.	Sõja sõit Saaremaale	59
58.	Sõjalaul	60

Kombelaulud.

59.	Vastlatalaul	65
60.	Jaani tuli	66
61.	Mardid	66
62.	Kadrid	67
63.	Ussi-sõnad	67
64.	Hambavalu vastu	68
65.	Sirbiviske	68
66.	Ole terve, vennakene	69
67.	Kust ma tundsin langu õue	69
68.	Langukesed, linnukesed	69
69.	Sööge langud	70
70.	Meie tütar tillukene	70
71.	Ehi ruttu neitsikene	71
72.	Pruudi venna õpetus	71
73.	Ära viime teie virve	71
74.	Peasta mu sõsar sõbasta	72
75.	Võta pähe memme pärga	72

Muinasusulised ja muinasloolised laulud.

76.	Sinikirja linnukene	75
77.	Kosjasõit	76
78.	Kalmuneid	81
79.	Salme pulmad	86
80.	Ilmatütar	87
81.	Lemmeleht	89

82.	Neli neidu	91
83.	Neiu veri	92
84.	Ilulaul	92
85.	Maie laul	94
86.	Tooma laul	96
87.	Kalevipoja surm	99
	Ristusaja laulud.	
88.	Avitaja Jeesus	103
89.	Vaimulik laul I	104
90.	Vaimulik laul II	104
91.	Vana olen, alla vaon	105
	Katkendid Kalevipojast	
92.	Kalevipoegade laul	109
93.	Kalevipoeg isa haua	110
94.	Riid Soomes	111
95.	Vahimees põrgus	112
	III. Märkused	115
	IV. Sisukord	123
	V. Trüki vead	127

Trükivead: *)

9 lehek.	alt	10 reas on:	panin,	peab olema:	pani.
14	"	"	15 " " uksilasi,	"	" uksillasi.
15	"	"	10 " " kätte,	"	" käte.
19	"	1 laulus	6 " " Madalida,	"	" Madalaida.
20	"	4 "	8 " " se'essa.	"	" seessa.
20	"	5 "	7 " lõpust on: äestadissa,	"	" äestadessa.
21	"	7 "	2 " " " vihmi,	"	" vihmu.
22	"	9 "	"sulge, lehte" asemel	"	" sulgi, lehti.
22	"	10 "	1 ja 2 reas on: Te'ella ja ma'alla	p. o.	Teella ja maalla.
22	"	10 "	12 reas on: kaske,	"	" kaski.
22	"	10 "	17 " " vaid,	"	" said.
23	"	10 "	6 " lõpust on: nuttid	"	" nutid.
27	"	13 "	11 ja 12 reas lõpust on: kaske ja kuuske,	p. o.	kaski ja kuuski.
29	"	18 "	2 reas alt on: leskenaine,	p. o.	leskinaine.
30	"	10 "	3 " on: kasvenesin,	p. o.	kasvanesin.
30	"	19 "	8 " " putke,	"	" putki.
30	"	19 "	5 " lõpust on: Värisevad,	p. o.	Varisevad.
34	"	22 "	10 " on: hernesida,	p. o.	herne'eida.
34	"	22 "	2 " lõpust on: haljaksu,	p. o.	haljaksi.
36	"	26 "	2 " on: vanaje,	p. o.	vanuda.
36	"	26 "	10 " lõpust: surma suve'ella,	p. o.	surmada suvella
36	"	27 "	2 " on: minu,	p. o.	mõni (ehk ka mingi).
43	"	35 "	3 " " kaare,	"	" kaari.
45	"	39 "	8 " lõpust on: Paremada,	p. o.	paremaida.
45	"	39 "	7 " " " hellaida,	"	" hellida.
51	"	45 "	4 " " " Sületäide,	"	" Sületäite.
51	"	46 "	3 " on: majaduspaika	"	" magaduspaika.
52	"	47 "	3 " " " händas,	"	" härras.

*) „Eesti rahvalaulude antoloogia“ trükiti meie Vabaduse sõja ajal. Et raamatu kokkusaadja tegelikult sõjast osa võtab, siis oli võimata trükiõignate tarvilist parandamist korralikult toimetada, mis läbi mõningad vead lauludesse olid jäänud. Lõpuliku korrekturi tegi J. V. Veski Tartus. Raamatu kirjastaja.

53	"	ülevalt	6	"	"	kuuskejalga,	"	"	kuuskijalga.
53	"	51 laulus	3	"	"	mulda,	"	"	muida,
66	"	60 "	2	"	lõpust on:	tähte,	"	"	tähti.
70	"	ülevalt	1	"	on:	Mõttus,	"	"	Mötus.
71	"	71 laulus	3	"	lõpust on:	rukkistella,	"	"	rukistella.
75	"	76 "	7	"	on:	Sagedast,	"	"	Sagadist.
75	"	76 "	8	"	"	kandelelta	"	"	Kandle-elta.
77	"	ülevalt	4	"	"	mul Riia,	"	"	mul minna Riia.
78	"	alt	4	"	"	meelestani,	"	"	meelestana.
78	"	"	9	"	"	und viruteleda,	p. o.	"	unda virutella.
78	"	"	11	"	"	"	"	"	"
80	"	"	2	"	"	pojastani,	"	"	pojastana.
83	"	78 laulus	2	"	ülevalt on:	poeraha,	"	"	peoraha.